

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MUTLULUK EKONOMİSİ; SOSYO - EKONOMİK YAPININ TOPLUMSAL
MUTLULUK ALGISI VE MEMNUNİYETİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aydın YILMAZ

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Bölümü

OCAK 2017

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MUTLULUK EKONOMİSİ; SOSYO- EKONOMİK YAPININ TOPLUMSAL
MUTLULUK ALGISI VE MEMNUNİYETİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aydın YILMAZ

1303811605

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL

Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 1303811605 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi, "Aydın YILMAZ", ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Mutluluk Ekonomisi; Sosyo-Ekonomik Yapının Toplumsal Mutluluk Algısı ve Memnuniyetine Etkisi: Türkiye Örneği" başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde savunmuş ve oy birliği ile başarılı olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

Adnan Güz

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Mehmet Arif ŞAHİNLİ
Ankara Üniversitesi

Kabul/Red

M. Arif Şahinli

: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan ÖZTÜRK
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

Ahmet Turan Öztürk

: Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

Adnan Güz

Tez Savunma Tarihi: 27 Ocak 2017

ONAY

Yrd. Doç. Dr Ruhi KILIÇ

Enstitü Müdürü

21.../01/2017

Ruhi Kiliç

TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Mutluluk Ekonomisi; Sosyo-Ekonomik Yapının Toplumsal Mutluluk Algısı ve Memnuniyetine Etkisi: Türkiye Örneği” Adlı çalışmamın, akademik etik ve kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13.01.2017

Aydın YILMAZ

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez çalışmalarına başladığım günden beri tez çalışmamın her aşamasında bana sabırla yardımcı olan ve emeğini esirgemeyen danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL'e, tez çalışmamda ve ayrıca her konuda benden yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren Sayın Dr. Bilal Habeşi ÖZKAYNAR'a şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen Özlem BÖLÜK'e, manevi desteğini gördüğüm aileme, çalışmalarım süresince kendileriyle ilgilenemediğim ve buna rağmen bana destek olan oğullarım Boran ŞAHİN ve Çağan'a beni yetiştiren merhum babama ve anneme şükranlarımı sunmayı bir borç olarak addediyorum. Ayrıca derslerde bilgilenmeme emeği olan bütün hocalarıma da ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Ocak 2017

Aydın YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. MUTLULUK EKONOMİSİ	4
1.1 Davranışsal Ekonomi	4
1.2 Mutluluğun Tanımı ve Ölçümü.....	6
1.3 Mutluluk ve Ekonomi İlişkisi	9
1.3.1 İstihdam ve Mutluluk.....	20
1.3.2 Enflasyon ve Mutluluk.....	21
1.4 Mutlulukla İlgili Kavramlar	22
1.4.1 Olumsuz Olaylar ve Mutluluk	23
1.4.2 Medeni Durum ve Mutluluk	24
1.4.3 Sağlık ve Mutluluk.....	24
1.4.4 Cinsiyet ve Mutluluk	26
1.4.5 Psikolojide mutluluk	26
1.4.6 Dinlerde Mutluluk.....	27
1.4.7 Felsefede Mutluluk	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. TÜRKİYEDE VE DÜNYADA MUTLULUK EKONOMİSİ	31
2.1 Yaşam Memnuniyeti	31
2.2 Mutluluk Ekonomisi Alanındaki Uluslararası Araştırmalar	34
2.2.1 Avrupa Birliği (AB) Ülkelerini Ele Alan Çalışmalar	38
2.3 Yaşam Kalitesi ve Ekonomik Göstergeler	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	44
3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZ	44
3.1 Araştırmanın Amacı	44
3.2 Araştırmanın Kapsamı	44
3.3 Tahmin Boyutu ve Örneklem Yöntemi	45
3.4 Materyal ve Yöntem.....	45
3.5 Araştırma Bulguları ve Tartışma.....	46
3.5.1 Cinsiyete Göre Mutluluk/Mutsuzluk Algısı	46
3.5.2 Eğitim Seviyelerine Göre Mutluluk Algısı.....	48
3.5.2.1 Farklı grupların tespiti	50
3.5.3 Cinsiyet Ayrımında Medeni Duruma Göre Mutluluk Algısı.....	53
3.5.4 Yaş Gruplarına Göre Mutluluk Algısı	57

3.5.4.1 Mutluluk/mutsuzluk algısı bakımından farklı yaş gruplarının belirlenmesi	59
3.5.5 Hanehalkı Gelir Grubuna Göre Bireylerin Genel Mutluluk Düzeyinin Karşılaştırılması	65
3.5.5.1 Mutluluk/mutsuzluk algısı bakımından farklı hanehalkı gelir gruplarının belirlenmesi	68
3.5.6 Cinsiyetlere Göre Bireylerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler	74
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	76
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	76
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1	: En mutlu 5 il, en mutsuz 5 il, mutlu, umutlu ve işsizlik oranları	21
Tablo 2.1	: Mutlu, orta mutlu ve mutsuz bireylerin 2003-2013 yılları arası dağılımı.....	32
Tablo 2.2	: Hanehalkı gelirinin hanehalkı ihtiyaçlarını karşılama durumu, 2003-2013.....	33
Tablo 2.3	: Bireylerin hanehalkı gelirinden memnuniyeti 2003-2013	33
Tablo 2.4	: Kazanç memnuniyeti, 2003-2013	34
Tablo 3.1	: Cinsiyetlere göre mutluluk/mutsuzluk değerleri	46
Tablo 3.2	: Eğitim Seviyelerine göre mutluluk ortalamalarının karşılaştırılması (F tablosu).....	49
Tablo 3.3	: Eğitim seviyesine göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.....	50
Tablo 3.4	: Cinsiyet ve Medeni durum ayrımında mutlu, orta mutlu ve mutsuzluk ortalamalarının karşılaştırmalı analizi.	55
Tablo 3.5	: Yaş Gruplarına göre mutluluk ortalamalarının karşılaştırılması (F tablosu).....	58
Tablo 3.6	: Yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi	59
Tablo 3.7	: Yaş gruplarına göre orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.....	61
Tablo 3.8	: Yaş gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.	64
Tablo 3.9	: Hanehalkı gelir düzeyine göre mutluluk düzeyinin karşılaştırılması – F tablosu.....	67
Tablo 3.10	: Hanehalkı gelir gruplarına göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.....	68
Tablo 3.11	: Hanehalkı gelir seviyesine göre mutluluk ortalaması yakın olan gruplar.	69
Tablo 3.12	: Hanehalkı gelir gruplarına göre orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.....	70
Tablo 3.13	: Hanehalkı gelir seviyesine göre orta derecede mutluluk ortalaması yakın olan gruplar.....	71
Tablo 3.14	: Hanehalkı gelir gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.....	72
Tablo 3.15	: Hanehalkı gelir seviyesine göre mutsuzluk ortalaması yakın olan gruplar.	73
Tablo 3.16	: Cinsiyetlere göre mutluluk kaynağı olan değerlerin karşılaştırılması.	75

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 : Ülkelerin ortalama yaşam memnuniyeti ile kişi başına GSYİH'daki ilişki	13
Şekil 1.2 : Gelişmiş ülkelerde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki	14
Şekil 1.3 : Gelişmekte olan ülkelerde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki	15
Şekil 1.4 : Geçiş ülkelerinde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki	16
Şekil 1.5 : Gelişmiş, geliştirmekte ve geçiş ülkelerinde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki.	17
Şekil 1.6 : ABD'de 1973-2010 yılları arasındaki mutluluk ortalaması serisi.....	18
Şekil 1.7 : Bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler	25

KISALTMALAR

- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
TSİ : Turkish Statistical Institute (Türkiye İstatistik Kurumu)
ANOVA : Analysis of variance
YMA : Yaşam Memnuniyeti Anketi
GSS : General Social Survey (Genel Toplum Anketi)
WVS : World Values Survey (Dünya Değerler Anketi)

ÖZET

MUTLULUK EKONOMİSİ; SOSYO- EKONOMİK YAPININ TOPLUMSAL MUTLULUK ALGISI VE MEMNUNİYETİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YILMAZ, Aydın

Yüksek Lisans, İşletme Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL

Ocak 2017, 84 Sayfa

Son zamanlarda ekonomik çalışmalarda mutluluk kavramı gittikçe artan bir öneme sahip olmaktadır. Bu doğrultuda bireyin tüketim ve satın alma aktiviteleri, ön yargıları, eğilimleri ve duyguları gibi psikolojik faktörler davranışsal ekonominin ilgi alanına girmiştir. Bu çalışmada toplumsal mutluluk bağlamında toplumsal memnuniyet, yaşam memnuniyeti, bireysel mutluluk bileşenleri ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik göstergelerin bireyin mutluluğu ve yaşam memnuniyeti üzerine etkisi bu etkinin toplumsal düzeyde yansıması ve ekonomik değişkenlerden hanehalkı gelir düzeyine göre mutluluk algısı incelenmiştir. Bu amaç için hanehalkı gelir seviyesinin mutluluğa etki edip etmediği bu etkinin hangi seviyeye kadar olduğu ANOVA istatistik analizi ile belirlenmiştir. Gelir seviyesinin ancak belirli bir noktaya kadar mutluluğa etki etmekte olduğu ve orta seviyeden sonra mutluluk algısının değişmediği tespit edilmiştir. Yapılan literatür taraması çalışmalarında da makro ekonomik göstergelerin tek başına ve doğrudan mutluluğa etki etmediği görülmüştür. Bundan başka sosyal değişkenler olan cinsiyet, yaş grupları, eğitim seviyeleri, medeni durumu, cinsiyet ayrımında medeni durum, cinsiyete göre mutluluk kaynağı olan başarı, iş, sağlık, sevgi, para gibi değerlerin mutluluğa etkisi analitik olarak incelenmiştir. Cinsiyet bazında değerlendirildiğinde; kadınların erkeklere oranla, eğitim seviyesi yüksek olanların alt eğitim seviyelerine oranla, evli olanların bekârlara oranla daha mutlu olduğu görülmüştür. Yine yapılan analizlerde erkekler mutluluk kaynağı olan değerlerden; başarı, iş ve parada bulurken, kadınların sağlık

ve sevgide bulmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu amaç için de yine ANOVA analizi ve T testi, yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2013 yılı “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” verileri kullanılmış olup, veriler iller itibariyle SPSS 18.0 İstatistik Paket Programında girilerek il bazında analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk Ekonomisi, davranışsal ekonomi, yaşam memnuniyeti, toplumsal memnuniyet, yaşam kalitesi

ABSTRACT

HAPPINESS ECONOMY; THE EFFECT OF SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE ON THE SOCIAL HAPPINESS PERCEPTION AND SATISFACTION: TURKEY EXAMPLE

YILMAZ, Aydın

Master, Department of Business Administration

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Adnan GÜZEL

January 2017, 84 page

Recently, the concept of happiness has become increasingly prevalent in economic studies. In this direction, psychological factors such as the individual's consumption and purchasing activities, prejudices, tendencies and emotions are of interest to the behavioral economy. This study focused on, social satisfaction, life satisfaction, individual components of happiness in the context of social happiness. The effect of socio-economic indicators on individual happiness and life satisfaction and this effect's reflection of the societal level were examined. The level happiness perception was examined according to the household income level which is the economic variables. For this purpose; whether household income effect on happiness and the level of the this effect was determined by ANOVA statistical analysis. It was determined that the level of income hardly affects on happiness up to a certain point and after the mid-level, the perception of happiness does not change. In literature, it has been demonstrated that the macro-economic indicators have no effect alone and directly on happiness. Furthermore, the impact of values of social variables on happiness such as gender, age group, education level, marital status, marital status by sex, achievement of happiness by gender, work, health, love, money are examined analytically. Women than men by gender segregation, higher levels of education compared to those with lower levels of education, married than singles ones were found to be happier. It was determined that, men prefer the success, work

and money; while women prefer health and love in further analysis on the values of source of happiness. For this purpose, ANOVA analysis, t-test, was performed. In this study, "Life Satisfaction Survey" data in 2013 of Turkey Statistical Institute (TSI) are used. These data belongs the provinces are entered in SPSS 18.0 Statistical Package Program and was analyzed according to provinces.

Keywords: Happiness economy, behavioral economy, life satisfaction, social satisfaction, quality of life

GİRİŞ

Son zamanlarda Neo-klasik (ana akım) ekonominin ortaya çıkması ile özel anlamda psikoloji genel anlamda ise sosyoloji bilimiyle iletişim içerisine girmiştir.

Neo-klasik (ana akım) kuram, iktisat biliminde hâkimiyetini uzun süredir sürdürmektedir. Kurama göre bir ülkenin veya bireyin iyi oluşu objektif ve nesnel kriterlerden oluşmaktadır. Buna göre çalışan ve yüksek gelire sahip olan bir kişinin mutluluğu da yüksek olacaktır. Fakat son dönemlerde yapılan çalışmalarda gelir düzeyi artan bireylerin ya da toplumların öznel iyi oluşlarının artmadığı gözlemlenmektedir. Easterline (2013)'te yazdığı bir makalede Çin'in kişi başına GSYİH'nın dört katına çıkmasına rağmen yaşam memnuniyetinin değişmediğini, hala başlangıç düzeyinde olduğunu ortaya koymuştur. Nesnel kriterlerin bireylerin mutluluğunu ve yaşam memnuniyetini açıklamada yetersiz kalışı üzerine başka değişkenlerin mutluluk üzerine etkisi araştırılmaya başlanmıştır.

Ekonomi biliminin psikoloji biliminden destek alarak çalıştığı bu alana "davranışsal ekonomi" adı verilmektedir. Toplumu meydana getiren insanların davranışlarına, mutluluğuna, kazandığı gelir, yaşadığı alan, ülkenin genel ekonomik seviyesi doğrudan etki etmektedir. Ailenin geliri, bu ailenin sağlığını, eğitimini, tatilini vb. etkilemekte, karşılaştığı sorunların çözümünde önemli ölçüde rol oynamaktadır. Dolayısıyla, gelirin ve bireyin mutluluğunun birbirinden ayrı olgular olduğunu düşünmek metaryalist bir yaklaşım olacaktır. Çalışmamız temelde bu düşünceye dayalı olarak yürütülmüştür.

Mutlu bireyler mutlu toplumu oluşturmaktadır. Mutlu toplumlarda şiddet eğilimleri azalır, sağlıklı ve huzurlu bir ortam oluşur, üretim ve verimlilik artar, dolayısıyla medeniyette ve ekonomide gelişme sağlanır. Mutluluğa etki eden maddi ve manevi faktörler vardır. Bireyin kişilik özellikleri bir kenara bırakılarak normal ve sağlıklı bir kişilik üzerinden mutluluğa etki eden maddi faktörler ele alınacaktır. Maddi faktörlerin vermiş olduğu haz duygusu kişinin iç dünyasında mutluluk olarak tezahür eder ancak, maddi faktörlerin mutluluğa etkisi hangi noktaya kadar olumlu

etki yapmaktadır? Maddi faktör veya etken belirli bir doyum noktasına geldiğinde mutluluk düzeyi durağanlaşır mı? Hatta ters yönde hareket edebilir mi? Bu sorular eldeki veriler doğrultusunda incelenmiştir.

Eğitim seviyesi arttıkça bilinçlenme artmakta, bununla birlikte eğitim seviyesinin artması aynı zamanda beklentilerin de artmasına sebep olmaktadır. Beklentilerin artmasının bireyde bir endişe veya kaygıya neden olup, olmayacağı ve beklentilerin artmasına bağlı olarak mutluluk düzeyinde bir değişim olup olmayacağı diğer bir anlatımla beklentilerin mutluluk düzeyine etki edip etmediği de bu çalışmada incelenecek faktörler arasındadır.

Ayrıca, kadınların daha detaycı, daha teferruatçı, erkeklerin kadınlara göre daha yüzeysel bakış açısı ve yaklaşımı içerisinde oldukları bilindiğine göre; cinsiyet farklılığının mutluluk düzeyine etki edip etmeyeceği de araştırılmış, bireylerin her yaşta farklı haz alma duyguları ve beklentileri mevcut olduğundan, yaş grupları arasında mutluluk düzeylerinde bir fark olup olmadığı da incelenmiştir.

Bu çalışmada; toplumsal olarak yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti, mutluluk kavramları ve bu kavramların bileşenleri de ele alınacak, bu kavramlar arasındaki farklar ve benzerlikler izah edilmiş, yaşam memnuniyetine etki eden faktörler irdelenerek bu faktörlerin mutluluğa ne oranda etki ettiği, bu etkinin istatistik olarak önemli olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu amaçla çalışmamızda; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2013 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçları kullanılacaktır. Çalışmada yaşam memnuniyetine etki eden değişkenler olarak aşağıda belirtilen konular karşılaştırmalı olarak incelenmiştir:

1. İllere göre bireylerin hanehalkı gelirinden duyduğu memnuniyet düzeyi,
2. İllere ve cinsiyete göre bireylerin genel mutluluk düzeyi,
3. Medeni durum ve cinsiyete göre bireylerin genel mutluluk düzeyi,
4. İllere ve öğrenim durumuna göre bireylerin genel mutluluk düzeyi,
5. İllere ve yaş grubuna göre bireylerin mutluluk düzeyi,
6. İllere ve hanehalkı gelir gurubuna göre bireylerin genel mutluluk düzeyi,

Yaşam memnuniyeti bileşenlerinin cinsiyet, yaş grupları, eğitim seviyeleri vb. arasındaki farklılıkların istatistiki olarak önemli olup olmadığı ve bazı bileşenler arasında bir korelasyon, yani ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Yine bu bileşenler

ile illerin sosyo-ekonomik göstergeleri arasında bir ilişki olup olmadığı ilişki var ise bu ilişkinin ne yönde olduğu araştırılmıştır.

Bu çalışmada toplumun genel olarak memnuniyet düzeyleri ve bu memnuniyete doğrudan etki eden faktör ve/veya faktörler, bu faktörlerin etki derecesi incelenmiştir. Yaşa, eğitim seviyesine, cinsiyete, ekonomik duruma göre yaşam memnuniyetinin önemli olup olmadığı araştırılmış, Memnuniyet ve mutluluk kavramlarının bir doyumunun olup olmadığı, bu unsurların ne derecede veya hangi seviyeye kadar ekonomik ve sosyal göstergelerin etkisinde olduğu veya etkisinde olup olmadığı vb. gibi hususlar incelenmiştir.

Birinci bölümde; Davranışsal ekonomi ve davranışsal ekonominin gelişimi, mutluluğun tanımı, mutluluğun ekonomi ile ilişkisi ve mutluluk kavramları ile ilgili literatür bilgilerine değinilmiştir.

İkinci bölümde; Türkiye, Avrupa ve dünyada mutluluk ekonomisi alanında yapılan yerel ve uluslararası araştırmalara yer verilecek, bu konudaki literatür incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; araştırmanın kapsam ve bulguları açıklanmış ve dördüncü bölümde ise yapılan analizlerde varılan sonuçlara göre değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK EKONOMİSİ

1.1 Davranışsal Ekonomi

Davranışsal ekonomi (Behavioral Economics), tüketim ve satın alma aktivitelerimizi analiz ederken ekonomik modellerin yanında teknolojik, sosyolojik ve psikolojik etkenlerin de teorilere eklenmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır (Altunöz ve Altunöz, 2016:15).

Bireylerin ekonomik davranışlarındaki tercih ve beklentilerin arkasında yatan nedenlerin anlaşılması için iktisat ve psikolojiden yararlanılması gerektiği görüşü hâkim olmasına rağmen iktisat ile psikoloji günümüzde iki ayrı disiplin dalı olarak kabul görmektedir (Dumludağ, 2011:7). İki ayrı disiplin dalı olarak görülmesine rağmen iktisadi çalışmalarda psikolojik faktörlere eğilim artmaktadır. Günümüzde olayları sadece iktisadi boyutuyla ele almak yerine psikolojik, sosyolojik ve matematiksel açıdan da incelememiz gerekmektedir.

İktisat ve psikoloji bilimi incelendiğinde her iki bilim dalında ilgi odağında insan faktörünün olduğu görülmektedir. İktisat, insanların ekonomik davranışları ve kararlarını incelerken, psikoloji ise insan davranışlarını ve bu davranışların altında yatan nedenleri incelemektedir. Bu iki bilim dalının bu kadar yakın ilişki içinde olması sonucu “davranışsal iktisat” olarak adlandırılan yeni bir bilim dalı ortaya çıkmıştır (Eser ve Toigonbaeva , 2011:288).

İktisat için, bireyler ve toplumların sınırlı kaynaklarını, sınırsız ihtiyaçlarını karşılamak için nasıl dağıttıklarının incelenmesidir biçiminde genel bir tanım yapılabilir. Son dönemlerde iktisadi incelemelerde faydalanılmakta olan diğer bir bilim dalı olan psikoloji ise, anlam olarak insanların davranış biçimlerini, zihinsel hareketlenmelerini ve buna bağlı olarak hareketlenmelere sebep olan durumları ve davranışları araştıran, inceleyen bilim dalı olarak tanımlanabilir.

Klasik ve neo-klasik iktisadın temel varsayımı olan “homo economicus”, iktisadi yaşamda rasyonel davranan varlık anlamına gelmektedir. Ancak, insan her zaman rasyonel varlık değildir. Bazen davranışı belirleyen ağırlıklı faktör, akıldan ziyade, alışkanlık, taklit veya sosyal normlar olabilir. 2002 yılında Daniel Kahneman davranışsal iktisada yönelik çalışması ile aldığı Nobel Ekonomi ödülü ile iktisat ve psikoloji arasındaki ilişkiyi gündeme getirmiştir.

Ahlak felsefesi profesörü olan ve aynı zamanda da Klasik iktisadın kurucusu olan Adam Smith “Ahlaki Duygular Teorisi – The Theory of Moral Sentiments” isimli 1759 yılında yazdığı eserinde; bireylerin davranışlarının temellerini açıklarken psikoloji biliminden yararlanmaktadır. Gabriel Tarde tarafından 1881 yılında yayımlanan makalede; davranışsal iktisat hakkında görüşlere yer verilmiştir. Tarde’nin 1902 yılında yayınlanan “La Psychologie Economique– Psikoloji Ekonomi” adlı eserinde davranışsal iktisada değindiği, sonrasında Veblen’in “Theory of Business Enterprise – İşletme Kuramı teorisi” adlı 1904 yılında yayımlanan eserinde bu konuya çok azda olsa değinmiş olduğu ancak 1961 yılına kadar davranışsal iktisat alanında başkaca çalışma olmadığı görülmektedir (Önder, 1991:181). Ancak, farklı çalışmalarda davranışsal iktisadın öncüsü olarak psikolog George Katona’nın 1951 yılında yazdığı “Psychological Economics – Psikolojik Ekonomi” adlı eser olduğu şeklinde bir görüş de bulunmaktadır (Önder, 1991:182).

1950’li yıllarda özellikle Daniel Kahneman ve Amos Tversy’nin karar alma mekanizması ile ilgili çalışmaları konunun hız kazanmasına etken olmuştur. Daniel Kahneman asıl mesleği psikolog olmasına rağmen çalışmalarında iktisat bilimine atıfta bulunmuştur. Çalışmalarının birçoğunu ekonometri alanında yayın yapan dergide yayınlamıştır. Bu durum psikoloji ve iktisat alanında bir köprü olmuş, günümüz davranışsal iktisat çalışmalarında öncülük etmektedir (Şeniğne, 2011:39).

Daniel Kahneman, Amos Tversky gibi psikologlarla birlikte Richard Thaler da bir iktisatçı olarak, iktisatta psikolojik faktörlerle ilgilenmiştir. Thaler ekonomik konuda birçok çalışma yapmıştır. Bunlar arasında tasarruf, piyasa yatırımı, karar alma ve finansal piyasalar gibi farklı konular bulunmaktadır. Yaptığı çalışmalar davranışsal iktisadın varlığını ve kabul edilme sürecini hızlandırmıştır. Thaler’in davranışsal iktisat alanına yaptığı en önemli katkılar, fırsat maliyeti, batık maliyet gibi anomalileri tartıştığı çalışmalarıdır. Ayrıca karar alma sürecinde duyguların özellikle “tatmin edici” kararlar alırken daha etkili olduğunu, beklenti teorisini

zihinsel muhasebe ile birleştirerek, insanların karar vermede belli bir alanın dışındaki olayları ve sonuçları göz ardı ettiğini belirtmiştir (Eser ve Toigonbaeva, 2011:299).

1.2 Mutluluğun Tanımı ve Ölçümü

Socrates (M.Ö. 470-399), Platon (M.Ö. 427-347), Aristoteles (M.Ö. 384-322) ve Epikur (M.Ö. 341-270) gibi ilkçağ filozoflarının ahlak felsefesi çerçevesindeki görüşlerinde mutluluğa ilişkin değerlendirmelerini bulmak mümkündür. Filozofların değerlendirmelerine bakıldığında nasıl ulaşılacağı filozoflara göre farklılık göstermekle birlikte, mutluluğun nihai amaç olarak kabul edildiği görülmektedir. Mutlulukla alakalı olarak, mutluluğu erdemle ilişkilendiren ya da hazla ilişkilendiren yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Aristoteles ve Platon mutluluğu erdemle ilişkilendirirken, Epikur haz temelli yaklaşımı savunmakta. Sonuçta mutlulukta zevk veren olumlu duyguların yaşanması ve acı veren olumsuz duygulardan kaçınılması öncelenmiştir. Pozitif psikolojiyle birlikte ilkçağda Aristoteles, orta ağda İslam filozofları sonraki dönemlerde Spinoza gibi filozofların savunduğu erdem temelli mutluluk anlayışının da psikolojide yerini almaya başladığı ifade edilebilir (Akarsu, 1997:36). Bu değerlendirmelerden sonra, çeşitli filozof ve psikologların mutlulukla ilgili fikirlerine daha ayrıntılı olarak bakmak yararlı olacaktır.

Erdem ve mutluluk arasında güçlü bir bağlantı kuran ve bu görüşüyle kendisinden sonraki filozofları ve psikologları etkileyen Aristoteles, “Nikomakhos’a Etik” isimli eserinde bu konuya geniş yer vermiştir (Akderin, 2014:28). Mutluluğu “insani şeylerin en iyisi” olarak nitelendirmiş ve onu hem ulaşılması gereken en önemli amaç hem de erdemle elde edilen bir sonuç olarak değerlendirmiştir. Ona göre erdemsizlik mutsuzluk getirmektedir. Aristoteles (Akderin, 2014:36), mutluluğun bir huy olmadığını tercih edilmesi, amaçlanması ve kazanılması gereken bir durum olduğunu ifade etmektedir:

“Mutluluğun bir huy olmadığını söylemiştik. Eğer mutluluk bir huy olsaydı, her zaman uyuyan, hiçbir şey yapmayan insan da mutlu olabilirdi. Belki büyük şanssızlıklar yaşayan insan da mutlu olarak tanımlanacaktı. Daha önce de söylediğimiz gibi mutluluk, etkinliklerle ilgiliyse ve bu etkinliklerin bazıları zorunlu, bazıları bir başka şeye tercih edilen, bazıları da kendiliğinden tercih edilen şeylerse mutluluğun da kendi başına tercih edilen şeylerden biri olduğunu, onun başka bir şeye kıyasla tercih edilir bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Mutluluk tek başına yeterli olan bir şeydir.”

İslam dini filozoflarından Fârâbi, Mutluluğun Kazanılması (Tahsilu's Sa'âde) isimli eserinde, bu dünya ve ahiret olmak üzere mutluluğu ikiye ayırmıştır. Ahiret mutluluğunu “en büyük mutluluk (seâdetü'l gusva)” olarak nitelemiştir. İbni Sina, Mutluluk ve İnsan Nefsinin Cevher olduğuna İlişkin On delil (es- Saâdeve'l Huceci'l Aşrate ala enne'n Nefse'l insaniyye cevherun) isimli eserinde, mutluluk konusunu ele almıştır. Mutluluğun bizatihi hedef olarak belirlenmesi gereken en temel bir gaye olduğunu belirten İbni Sîna ya göre şahıs bu amaca ancak iyilikleri yerine getirerek ulaşır. Geçici hazlar mutluluk değildir. Mutluluğa kavrayış, cesaret, iffet ve adalet gibi nefsanî erdemlerin gerçekleştirilmesiyle ulaşılabileceğini savunan İsfahani'ye göre ise gerçek mutluluk “ahiretteki güzel hayattır” (Ayten, 2014:76).

Mutluluk ile varoluş amacı arasında İbni Miskeveyh bir ilişki kurar. Ona göre kişi varoluş amacını gerçekleştirilmeye çalışıldığı sürece mutlu olarak nitelendirilebilir. Varoluş amacına ulaşma yönelimi, engellenen kişi ise mutsuzdur. İbni Miskeveyh'e göre her varlığın mutluluğu “kendisine has olan fiillerin ondan tam ve kâmil olarak meydana gelmesine bağlıdır” (Özgen, 1997: 21).

Gazâli, Mutluluğun Formülü (Kimyayı Saâdet) adlı eserinde, Ahlak çerçevesinde mutluluğu ele almıştır (Meyan, 1979:45). Kişi kendisini tanımasıyla mutluluk arasında bir ilişki kurar. Kişinin kendi içyapısını tanımasıyla başlayan süreçte kalp temizliği ve olgunlaşma yoluyla ulaşılmak istenen en nihai hedef mutluluktur. Gazâliye göre insanın mutluluğu kendisi için tabii olanı gerçekleştirmektir. İnsan için tabii olan şey ise Allah' bilmektir. Burada görüşleri verilen İslam düşünürleri dışında pek çok İslam düşünürünün mutlulukla alakalı görüşleri vardır. İslam düşünürleri de, Aristoteles gibi mutluluğun erdemlerin yerine getirilerek kazanılacağı konusunda hem fikirdirler. Ancak onlara göre gerçek mutluluk dünyevi değil uhrevidir. Bunun İslam'ın, İslam düşünürlerinde oluşturduğu önemli bir farklılık olduğu söylenebilir (Ayten, 2014:77).

Modern dönemde ise batı psikolojisinin Snyder ve Lopez'in “post materyalist mutluluk” görüşüne odaklandığı görülür. Bu anlayış zevk ve doyum üzerine yoğunlaşmakta ve mutluluğu bunlarla irtibatlandırmaktadır. Bu görüşün en tipik örneği Freudyen teorinin mutluluğu hazların doyurulmasıyla ve acılardan kaçınmayla ilişkilendirilmesinde görülür. Fromm, mutluluğun ve huzurun sevgi, yardımlaşma gibi güçlerin hayata yansıtılmasıyla kazanılacağını savunmuştur. İnsan için bencillik ve yalnızlığın iyi olmadığını savunan Fromm, kişinin özünde sahip olduğu sevgiyi

kullanarak, başkalarıyla iyi ilişkiler kurması ve yardımlaşmayı temin etmesiyle mutluluğa ulaşacağını savunmuştur. Bu görüşüyle de, Freudyen teorisinin mutluluk görüşünü de kabul etmeyen mutluluğun “psikolojik bir kusurdan kaynaklanan bir ihtiyacın tatmini ya da gerginliğin giderilmesi olmadığını” dile getirmiştir. Fromm, Freudyen görüşüne ve haz temelli mutluluk anlayışına karşı çıktığı görülür. Ayrıca Fromm mutluluğu, insana dışarıdan verilmiş bir armağan olarak değil de kişinin sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarması ve olumlu güçlerini hayata yansıtmasıyla ulaşacağı bir durum olarak değerlendirmiştir. Mutluluk ve sevinç arasındaki farklılığa da açıklama getiren Fromm; mutluluğu süreklilik kazanmış sevinç durumu, daha kalıcı bir hal olarak değerlendirir. Fromm’a göre mutluluk, hayatın geneline dair olumlu bir duygudur. Sevinç ise, bir olaya bağlı olarak ortaya çıkan olumlu durumdur. Bir yarışma dalında başarılı olan kişinin sevinçli olması ile hayatından genel olarak memnun olan birisinin mutlu olması farklılığı gösterir bir örnektir (Yörükhan, 1999:33).

Türk Dil Kurumuna göre; “özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014).

İktisat ve mutluluk arasındaki en önemli problem; mutluluğun ölçülebilir bir kavram olup olmadığıdır. Ruut Veenhoven’in 1984’den beri uyguladığı Dünya Mutluluk Veri tabanı projesi çeşitli ekonometrik modellerden oluşturulmuş anketlerle mutluluğu ölçülebilir bir boyuta taşımıştır (Gökdemir ve Öztürk, 2013:196).

Mutluluk ve yaşam memnuniyetleri, alan araştırmaları ile ölçülmektedir. Bu araştırmalarda sıralı sorular sorulmakta ve bireylerin mutluluklarına ve yaşam memnuniyetlerine bakarak kendilerini nerede hissettikleri sorulmaktadır. Cevap düzeyi üç ölçekliden on ölçekliye kadar değişmektedir (Dumludağ, 2011:14). Türkiye’de mutluluk konusunu ele alan ilk çalışma TÜİK tarafından 2003 yılında yapılmaya başlanmıştır. “Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) ile bu konuda yapılan çalışmalara katkı sağlanmaktadır. Bireylere “Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmekte ve cevap olarak beş ölçekli çok mutlu, mutlu, orta, mutsuz, çok mutsuz seçeneklerini, sunmaktadır (TÜİK, 2013).

Mutluluğun ölçümünü yapan en eski çalışmalardan birisi General Social Survey - Genel Toplum Anketi (GSS) olup, bireylere yönelttiği “Genel olarak baktığınızda bugünlerde ne kadar mutlusunuz?” sorusu üç ölçekli olarak sorulmaktadır. Ölçekte, çok mutlu, mutlu, mutlu değil seçenekleri sunulmaktadır. Yaşam memnuniyeti anketlerinde ise yaygın olarak on ölçekli (1-10) sorular yer almaktadır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015:50).

Mutlulukla ilgili World Value Survey - Dünya Değerler Araştırması (WVS) anketinde ise 10 ölçek yer almaktadır. Ankette “Bütün her şeyi göz önüne aldığınızda hayatınızdan ne kadar memnunsunuz” sorusu sorulmuştur. Ankette 1’den 10’a kadar yer alan ölçekte 1 hiç memnun değilimi ifade ederken, 10 çok memnun olduğunu ifade etmektedir (Gökdemir ve Öztürk, 2013:195).

1.3 Mutluluk ve Ekonomi İlişkisi

Mutluluk çalışmalarının ekonomistlerce incelenmesindeki temel neden, uzun yıllardır refahın mutlulukla doğrudan ilişkisi olduğu düşüncesidir. Pek çok iktisatçı bireylerin refahını ve mutluluğunu ekonomik durum ile direkt olarak ilişkilendirmişlerdir.

Mutluluk terimleri kullanılarak ekonomide ilk ve en önemli çalışmanın sahibi olan Richard Easterlin; yaptığı çalışmalarda büyüme ve mutluluk arasında net bir ilişki bulamamıştır. Easterlin 1974 yılında yazmış olduğu makalede; “Easterlin paradoksu” olarak bilinen duruma göre, “ekonomik büyüme insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri noktanın ötesinde mutluluğu artırmaktadır.” Easterlin’e göre hükümet, temel ihtiyaçların karşılandığı noktadan itibaren artık gayri safi yurt içi hasıladan ziyade gayri safi mutluluğa yönelmelidir (Easterlin, 1974:70).

Easterlin, 1974 yılında yaptığı çalışmasında daha mutlu olmak için daha çok paraya ihtiyacımızın olup olmadığını sorgulamış ve üç farklı boyutta gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi ele almıştır. İlk olarak ülke içerisinde yoksul ve zengin bireylerin mutluluk seviyelerindeki farklılıkları, ikinci olarak uluslararası bir karşılaştırma yaparak ülkelerin ortalama mutluluk seviyeleri ve Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) büyüklükleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve son olarak da zaman boyutu olan bir değerlendirme yapmıştır. Ülke içerisindeki zengin ve yoksul kişiler arasındaki ilişkiyi ele aldığı zaman zenginlerin ortalama olarak yoksullara göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. 1970 yılında bir grup Amerikalı ile yapılan

çalışmadan elde edilen bulgular incelediğinde yıllık geliri 3.000 dolar ve altında olan bireylerin olduğu grupta “çok mutlu” olduğunu ifade edenlerin oranı %29 iken, yıllık geliri 15.000 dolar ve üstünde olan grupta “çok mutlu” olduğunu ifade edenlerin oranı %56’dır. Diğer taraftan yıllık geliri 3.000 dolar ve altında olan grupta mutlu olmadığını ifade edenlerin oranı %13 iken 15.000 dolar ve üzerinde gelir seviyesine sahip olanlarda bu oran %4’tür. Bu sonuç gelir ve mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Easterlin, 1974:100).

Carbonell, Kamu Ekonomisi Dergisinde (Journal of Public Economics) yayınlanan çalışmasında gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi gözlemlediğinde Easterlin ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bir ülkedeki zengin kişilerin yoksullara göre ortalama olarak daha yüksek bir mutluluk seviyesine sahip olduğu hem de zengin ülkelerin yoksul ülkelere ortalama olarak daha yüksek bir mutluluk seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır Carbonell’e göre gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelerken bazı noktalara özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin, kişinin geliri ve mutluluğu arasındaki ilişki sadece kendi mutlak gelirine bağlı değildir. Aynı zamanda bireyin kişisel istek ve ihtiyaçlarını tatmin etmesine de bağlıdır. İkincisi, bireyin gelir algısı kişinin geçmişteki gelir durumunun yanı sıra kişinin kendini kimlerle karşılaştırdığına da bağlıdır (Carbonell, 2005, akt. Çirkin ve Göksel, 2016:382).

Bu durumu, Easterlin 1995 yılında yaptığı çalışmasında mutluluk ya da öznel iyi oluşun kişinin geliriyle doğru orantılı, başkalarının geliriyle ise ters orantılı olduğunu ifade ederek dile getirmiştir. Kişinin kendini karşılaştırdığı bu kişiler referans grup olarak bilinmektedir. Üçüncüsü ise kişilerin genellikle yeni durumlarına uyum sağladıktan sonra beklentilerini değiştirmeleridir. Yani gelir artışı kişilerin beklentilerini değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu durum hedonik adaptasyon ya da tercih sapması olarak bilinmektedir. Carbonell, yaptığı aynı çalışmada yoksul insanların gelirinin referans gruptan düşük olmasının yoksul kişilerin mutsuz olmasına yol açtığı, zenginlerin ise ortalama gelirden daha yüksek bir gelir seviyesine sahip olmalarının onların mutlu olmasına neden olmadığı sonucuna varmıştır ulaşılmıştır (Çirkin ve Göksel, 2016:382).

Diener ve Selligman, Dünya Değerler Anketi (World Values Survey) ni kullanarak kişi başına düşen geliri 10.000 dolar ve üzerinde olan ülkelerin oluşturduğu bir grupta ortalama yaşam memnuniyeti ve kişi başına düşen gelir

arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ortalama gelir seviyesine ulaşıldıktan sonra gelirin refah üzerindeki etkisinin çok düşük olduğunu gözlemlemişlerdir Diener ve Seligman'a göre yoksul ülkelerin gelirinde meydana gelen artışın bireyler üzerindeki etkisi zengin ülkelerdeki bireylere göre daha fazladır. Bu durum azalan marjinal fayda kavramı ile de tutarlıdır (Myers ve Diener, 1995:13). Myers ve Diener'e göre; yiyecek, barınma, güvenlik gibi temel ihtiyaçlar kişinin mutlu olmak için öncelikle sahip olması gereken şeylerdir. Bu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra gelir ve mutluluk arasındaki ilişki zayıflamaktadır (Myers ve Diener, 1995:13).

Kahneman ve Deaton 2010 yılında yaptıkları çalışmada; paranın mutluluğu satın alıp alamayacağını hem duygusal refah hem de yaşam değerlendirme açısından ele almışlardır. Bu çalışma için 450.000 kişi ile anket yapılmıştır. Gelir ve eğitim yaşam değerlendirme ile daha yakından ilgili iken sağlık, yalnızlık, sigara kullanımı gibi faktörler ise duygusal refah için nispeten daha güçlü olan belirleyicileridir. Kahneman ve Deaton'ın çalışmasında kişinin yaşamıyla ilgili yaptığı olumlu değerlendirme gelir arttıkça artmaya devam ederken duygusal refah seviyesi ise yıllık gelirin 75.000 dolar olduğu seviyeye kadar devam etmekte fakat bu gelir eşiği aşıldıktan sonra neredeyse değişmemektedir. Kahneman ve Deaton, gelir ile yaşam doyumu arasındaki korelasyonun gelir ve mutluluk arasındaki korelasyondan farklı olduğunu ve bazı durumlarda yaşam doyumu ve gelir arasındaki ilişkinin daha önemli olabildiğini vurgulamıştır. Kahneman ve Deaton yaptıkları çalışmada daha yüksek gelirin, kişiler ekonomik olarak iyi durumda olsalar bile yaşam doyumunu artırdığını ifade etmiştir. Fakat diğer taraftan gelirin duygusal refah üzerindeki etkisi yıllık 75.000 dolara sahip olduktan sonra gelir artışıyla artmamaktadır. Sonuç olarak gelirden meydana gelen artışın yaşam doyumunu kişi ne kadar zengin olursa olsun artırdığı, 75.000 doların üzerine çıkıldıktan sonra gelirin artmasının ise mutluluk üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Kahneman ve Deaton, 2010, akt. Çirkin ve Göksel, 2016:384).

İktisat biliminin kurucularından Adam Smith de önemli bir noktaya değinmiştir. Ona göre her zaman fazla gelir veya fazla mal her zaman işe yaramayacaktır. Bu konuyu açıklarken Smith büyük arazi sahiplerinin paraya ihtiyaçları yoksa araziyi işlememesi örneğini vermiştir (Smith, Çev: Derin, 2011:85).

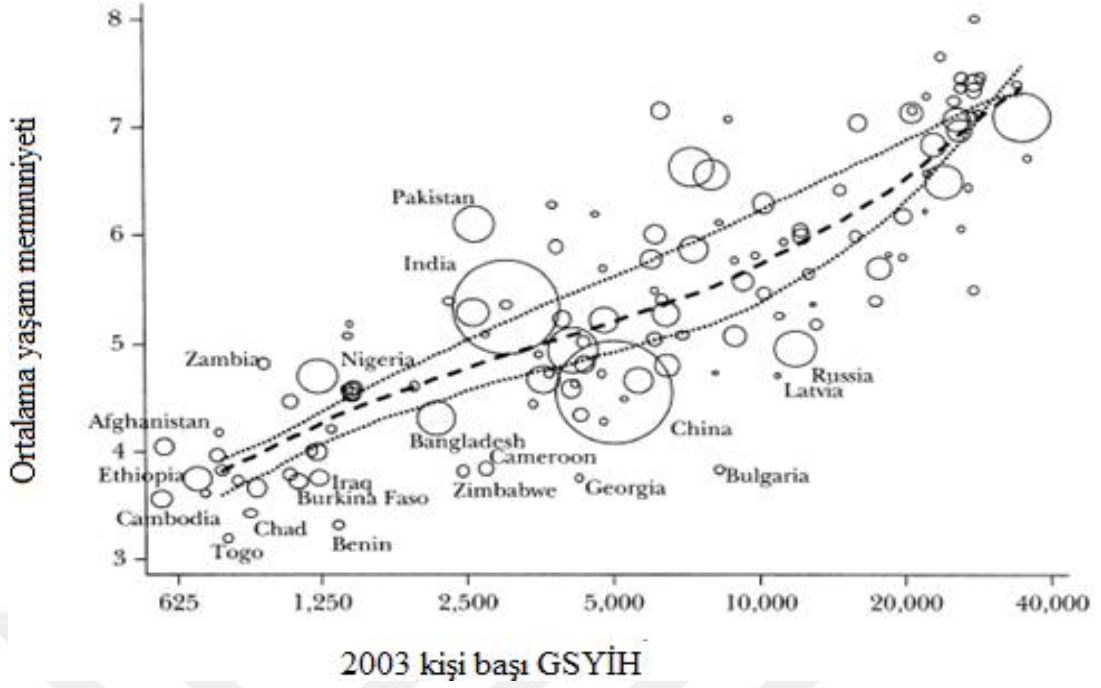
Amerika ve Avrupa Birliğinde Argyle'ın yaptığı çalışmalara göre ise mutluluk ve gelir arasındaki ilişki küçük ama pozitif yönlüdür. Gelirin mutluluk üzerine büyük

etkisi fakir kişilerde ortaya çıkmaktadır. Sadece Easterlin'in değil diğer kişilerin de gördüğü üzere temel ihtiyaçlarını henüz karşılayamamış fakir kişilerde gelirdeki artış büyük oranda mutluluğu da etkilemektedir (Argyle, 1999, akt. Yurcu, 2014:92).

Veenhoven'ın 30 ülkede yaptığı araştırmada kişi başına düşen gelir ile mutluluk arasında anlamlı bir korelasyon görmüştür. Fakat gelirin arttığı oranda mutlulukta artış yaşanmamış oldukça az düzeyde bir artışa rastlanmıştır. Aynı zamanda Stevenson ve Wolfers'ın bir arada yapmış olduğu çalışmada ekonomik büyüme ile mutluluk arasında küçük bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir (Stevenson, Wolfers, 2008: 25).

Easterlin R. A. (2013)'de yazdığı Mutluluk, Büyüme ve Kamu Politikası (Happiness, Growth, and Public Policy) başlıklı makalesinde "Mutluluk ve Ekonomik Büyümenin Değerlendirilmesi" konusunu incelemiştir. Easterline'a göre; Uzun süreli dönemlerde mutluluk ve gelir arasında bir ilişki yoktur. Kısa süreli dalgalanmalarda mutluluk ve gelir pozitif ilişkilidir. Bunun ispatı için gelişmiş ülkeler, geçiş ülkeleri (gelişmek üzere olan ülkeler) ve az gelişmiş ülkelerin verileri ile ayrı ayrı ya da toplu zaman serisi verilerinin analizi ile yapılabilir. Şüpheli araştırmacılar uzun dönemli zaman serileri eğilim ilişkilerinin pozitif olduğu iddiasını hatalı bulmakta ve kısa dönemli ilişki yerine uzun dönemli ilişki için istatistiksel araştırma yapmanın yanlış yönlendirme olduğunu iddia etmektedirler. Bazı analistler az gelişmiş ülkelerde mutluluk ve ekonomik büyümenin bir noktaya kadar pozitif ilişkili olduğunu bunun ötesinde bu ilişkinin yok olma eğiliminde olduğunu fakat data zaman serisinin bu görünümü desteklemediğini iddia etmektedirler. Burada en çarpıcı çelişki Çin örneğidir. Çin'de 20 yılda kişi başına reel GSYİH dört kat artmasına rağmen yaşam memnuniyeti gelişmemiş ve hala başlangıç düzeyindedir.

Easterline bu çalışmasında kişi başına GSYİH'nın her bir sabit artış ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi Şekille göstermiştir.

Şekil 1.1: Ülkelerin ortalama yaşam memnuniyeti ile kişi başına GSYİH'daki ilişki (Easterlin, 2013).

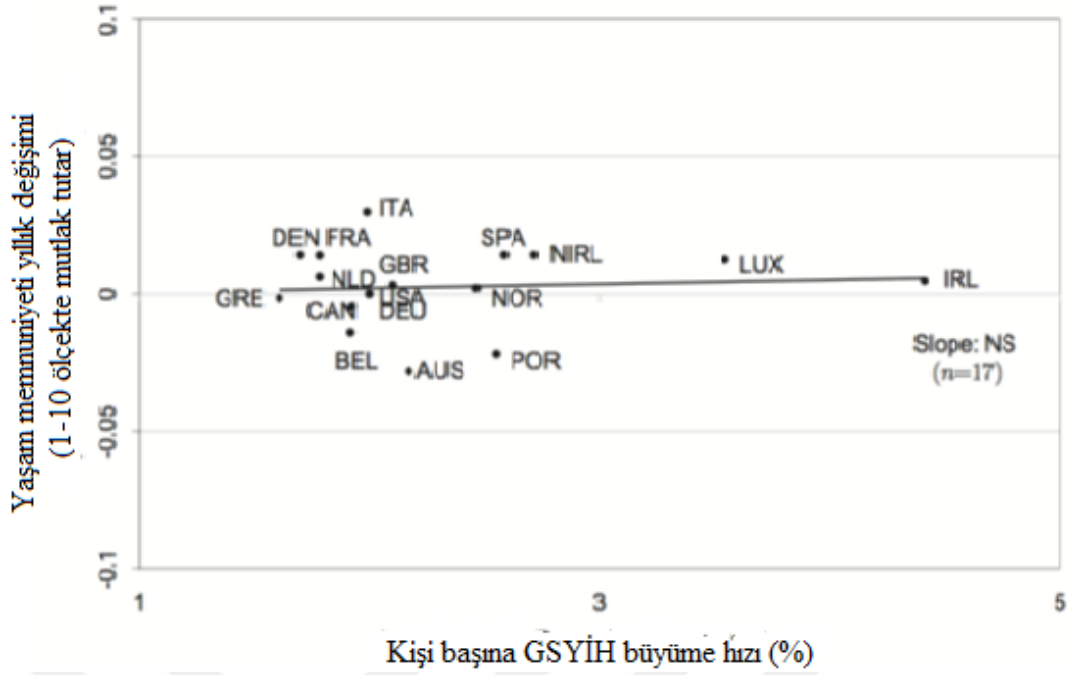
Şekil 1.1'de dikey eksen ortalama yaşam memnuniyetini, yatay eksen 2003 kişi başına GSYİH'yı göstermektedir. Her bir dairenin çapı ülkenin nüfusu ile orantılıdır.

Regresyon doğrusu incelendiğinde anlaşılacağı üzere kişi başına GSYİH'nın yüksek olduğu ülkelerde yaşam memnuniyeti aynı oranda artmamaktadır.

Mutluluk ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki var mıdır? Bu soruya cevap vermek için Veenhoven, Inglehart, Frey ve Stutzer, Diener et al. gibi birçok akademisyen mutluluk ve kişi başına GSYİH birlikte ele almış ve benzer sonuçlar bulmuştur (Easterline, 2013:2).

Easterline (2013) yılında yaptığı aynı çalışmada gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ülkelerinin yıllık kişi başına GSYİH büyüme oranları ile yıllık yaşam memnuniyeti değişimi dağılımını incelemiş ve aşağıdaki Şekilleri vermiştir.

Gelişmiş 17 ülkenin yaşam memnuniyeti ve kişi başına reel GSYİH büyüme hızları aşağıdaki Şekilde gösterilmektedir.

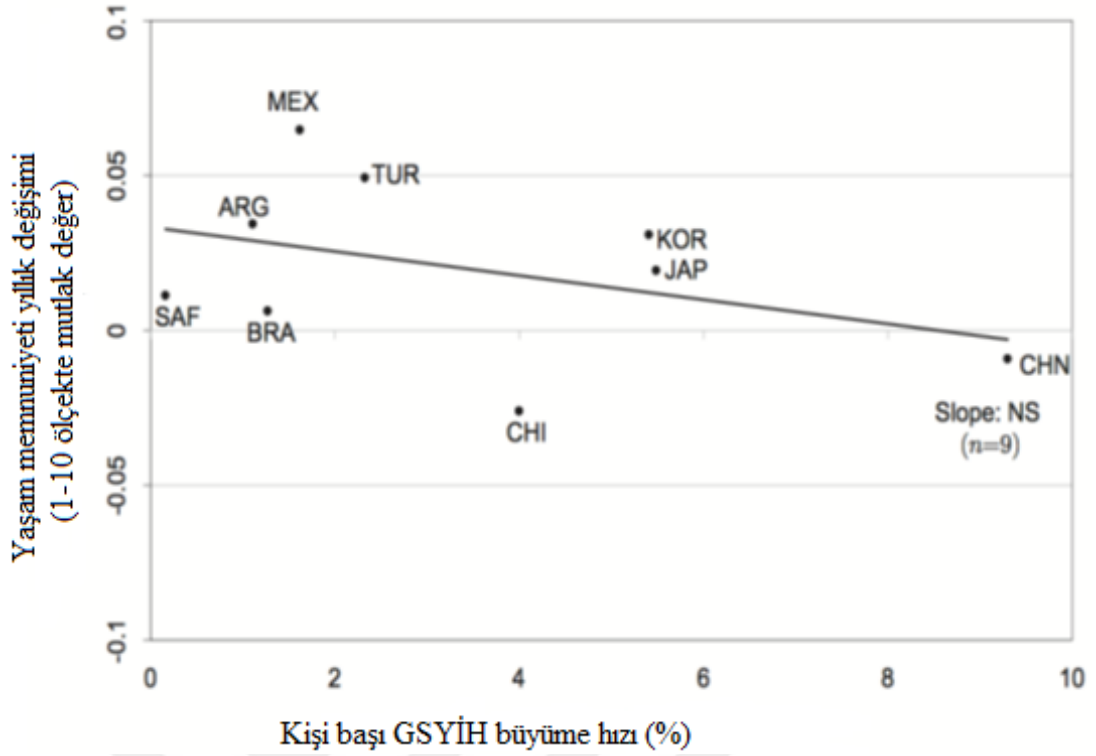

Şekil 1.2: Gelişmiş ülkelerde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki (Easterlin, 2013).

Şekil 1.2’de; dikey eksen yaşam memnuniyetinin yıllık değişimi, yatay eksen yıllık kişi başına GSYİH büyüme hızını göstermektedir.

Easterline (2013) bu 17 gelişmiş ülkede 13 yıllık zaman serisinde yaşam memnuniyeti gelişme hızı ile ekonomik gelişmenin göstergesi olan kişi başına GSYİH gelişme hızı arasında yaptığı regresyon analizinin sonucunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin önemli olmadığına karar vermiştir. Easterline (2013) Avrupa’nın 14 gelişmiş ülkesi ve bunlara ek olarak ABD, Kanada ve Avustralya’yı almıştır. Büyük ülkelerin büyüme hızları çoğunlukla %1,5 ile %3,0 arasında olup, İrlanda ve Lüksemburg %5’dir.

Gelişmekte olan 9 ülkenin yaşam memnuniyeti büyüme hızı ve kişi başına reel GSYİH büyüme hızı aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

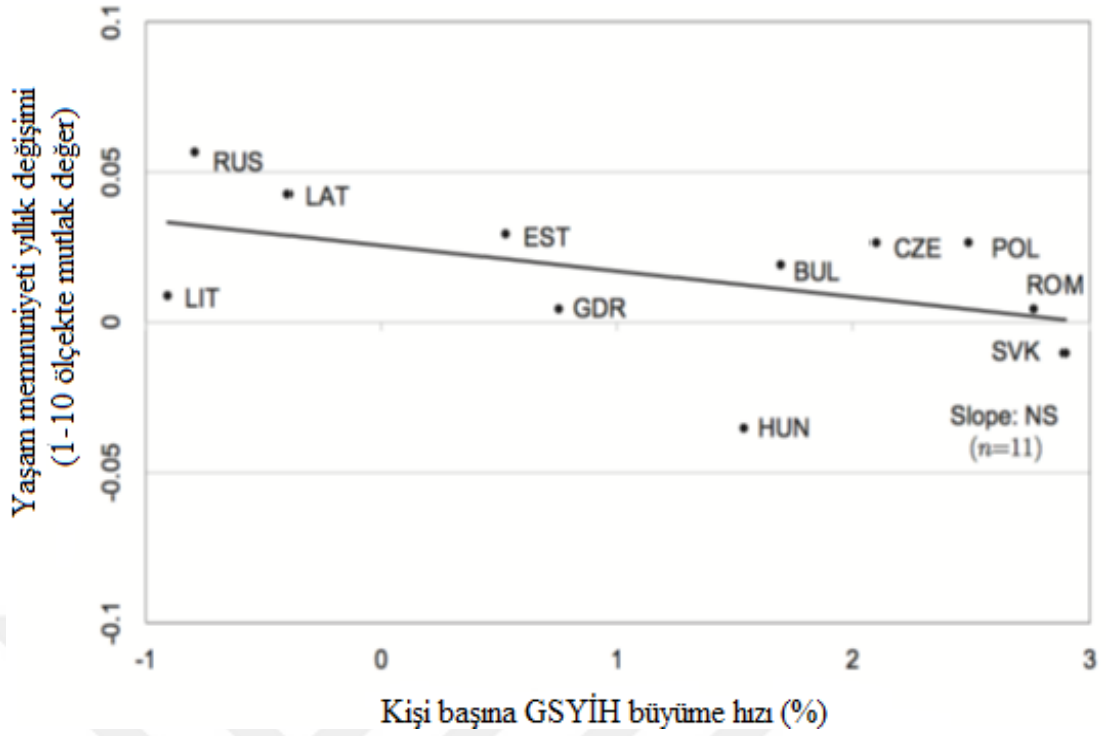

Şekil 1.3: Gelişmekte olan ülkelerde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki (Easterlin, 2013).

Şekil 1.3’de; dikey eksen yaşam memnuniyetinin yıllık değişimi, yatay eksen yıllık kişi başına GSYİH büyüme hızını göstermektedir.

Easterline (2013) yine 9 gelişmekte olan ülkede 18 yıllık zaman serisinde yaşam memnuniyeti gelişme hızı ile ekonomik gelişmenin göstergesi olan kişi başına GSYİH gelişme hızı arasında yaptığı regresyon analizinin sonucunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin önemli olmadığına karar vermiştir. İncelenen 4 Asya ülkesi, 4 Latin Amerika ülkesi ve Çin oldukça kalabalık ülkelerdir. Eğer grubun aykırı değeri olan Çin hesap dışı bırakılsa da regresyon katsayısı yine önemsiz kalırdı. Yani sonuç değişmezdi.

11 geçiş ülkesinin yaşam memnuniyeti büyüme hızı ve kişi başına reel GSYİH büyüme hızı aşağıdaki Şekilde gösterilmektedir.

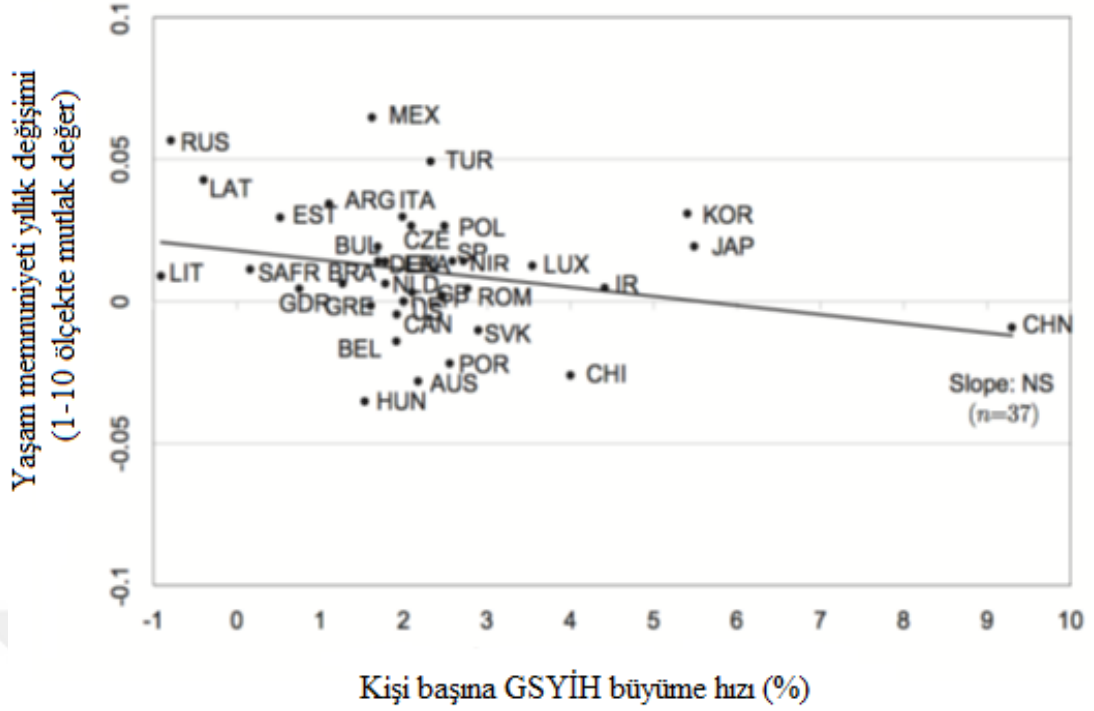

Şekil 1.4: Geçiş ülkelerinde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki (2013).

Şekil 1.4’de; dikey eksen yaşam memnuniyetinin yıllık değişimi, yatay eksen yıllık kişi başına GSYİH büyüme hızını göstermektedir.

Easterline (2013) bu şekilde 11 geçiş ülkesinin 10 yıllık zaman serisinde yaşam memnuniyeti gelişme hızı ile ekonomik gelişmenin göstergesi olan kişi başına GSYİH gelişme hızı arasında yaptığı regresyon analizinin sonucunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin yine önemli olmadığına karar vermiştir. Dikkat edilecek olursa bu 11 ülkenin ekonomik büyüme hızları negatif’ten yüzde 3’e kadar değişim göstermektedir.

Bütün ülkelerin birlikte (37 ülkenin) olduğu yaşam memnuniyeti büyüme hızı ve kişi başına reel GSYİH büyüme hızı aşağıdaki Şekilde gösterilmektedir.

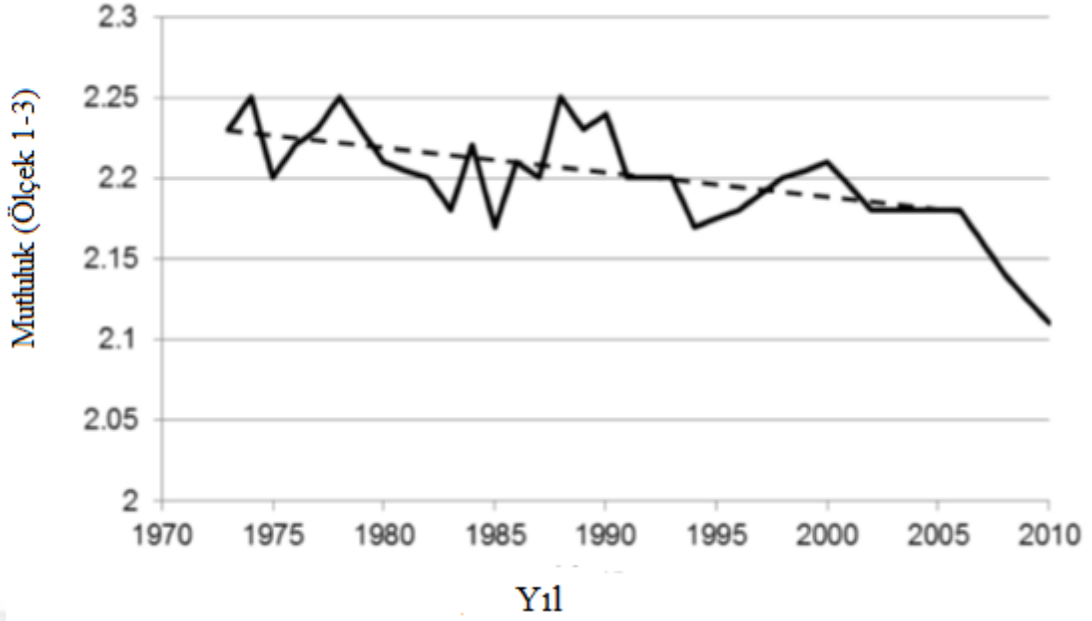

Şekil 1.5: Gelişmiş, gelişmekte ve geçiş ülkelerinde yaşam memnuniyeti değişim hızı ile kişi başına GSYİH büyüme hızı arasındaki ilişki (Easterlin, 2013).

Şekil 1:5’de; dikey eksen yaşam memnuniyetinin yıllık değişimi, yatay eksen yıllık kişi başına GSYİH büyüme hızını göstermektedir.

Easterline (2013) Şekilde 37 ülkesinin 22 yıllık zaman serisinde yaşam memnuniyeti gelişme hızı ile ekonomik gelişmenin göstergesi olan kişi başına GSYİH gelişme hızı arasında yaptığı regresyon analizinin sonucunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin yine önemli olmadığına karar vermiştir. Bu 37 ülkenin ekonomik büyüme hızları negatif’ten yüzde 6’ya kadar değişim göstermektedir. Çin regresyon hesaplamalarında gözlem dışı bir değer olmaktadır. Ancak hesaplama dışında tutulduğunda yine de sonuç değişmemektedir.

Şekil incelendiğinde kişi başına GSYİH büyüme hızı 2 olan ülkelerde yaşam memnuniyeti büyüme hızı negatif değer de almakta pozitif değer de almaktadır. Benzer şekilde kişi başına GSYİH büyüme hızı pozitif yönde 2-3 olan ülkelerde yaşam memnuniyeti büyüme hızı negatif görünümde iken kişi başına GSYİH büyüme hızı daha düşük olan ülkelerde yaşam memnuniyeti büyüme hızı pozitif yönde 0.1 civarlarındadır. Bu çelişkiler ekonomik büyümenin ülkenin yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Eğer ekonomik büyümenin yaşam memnuniyeti üzerine etkisi olsaydı ekonomik büyüme arttıkça yaşam memnuniyeti de artıyor olacaktı.

Şekil 1.6: ABD’de 1973-2010 yılları arasındaki mutluluk ortalaması serisi (Easterlin, 2013).

Grafiğin dikey eksenini mutluluk ortalamasını, yatay eksenini yılları göstermektedir. ABD’de yapılan araştırmada 40 yıllık bir zaman serisinde Amerikan toplumunda ekonomik ve teknolojik gelişmeye rağmen mutluluğun düştüğü, negatif yönde değişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Kısa kesikli çizgiler regresyon denklemini göstermektedir. Regresyon denklemi üzerinde kısa dönemler incelendiğinde mutlulukta artışlar görülmektedir. Ancak uzun dönemli incelendiğinde denklemin nihai sonucu bu ilişkinin negatif yönde olduğunu anlatmaktadır. Easterline’nın da anlatmak istediği husus; uzun dönemli ekonomik gelişme ile yaşam memnuniyeti arasında ilişki aramanın yanıltıcı olabileceğidir. Makalede bunun sebebi olarak makro seviyede Amerikan ekonomisinin büyümesine rağmen mikro ekonomik seviyede işsizliğin bu memnuniyetin düşmesine sebep olduğu gösterilmektedir (Easterlin, 2013:11).

Frey ve Stutzer “Mutluluk ekonomisi” konusunu incelemişler. Frey ve Stutzer’e göre; her insan mutlu olmak ister. Bu yüzden insanların çoğunun hayatın içinde belirli hedefleri vardır. Ekonomik faaliyet kesinlikle mal ve hizmet üretmek değil bir sonudur fakat insanlık mutluluğuna katkı sağlayan bir değerdir. Bir kısım ekonomistler özellikle psikoloji ve diğer disiplinler gibi mutluluk üzerine çalışmalar yapmışlardır. Klasik ekonomi biliminin kuruluşu insan mutluluğunun yükselmesini ya da azalmasını ölçen ve belirleyen bunu amaçlayan ekonomik politikalar üretmektir (Frey ve Stutzer, 2002:15).

Frey ve Stutzer, Diener'a atıf yaparak; mutlu insanların sosyal etkileşim sırasında daha fazla sıklıkla güldüklerini ve eşleri, aile üyeleri ve arkadaşlarıyla mutlu olan insanlar olarak değerlendirmektedir. Mutluluğun ölçme işleminin paradoksal gözlem analizi ile 1974'te Easterline tarafından yapıldığına vurgu yapmaktadırlar. II. Dünya savaşından beri gerçek gelirin birçok ülkede önemli ölçüde yükselmesine rağmen mutlu olduğunu bildiren nüfusta artış olmamış hatta düşüş olmuştur. Örneğin ABD'de 1946 – 1991 arasında kişi başına reel gelir yaklaşık 2,5 kat (11.000 dolardan 27.000 dolara yükselmiş) artmıştır fakat aynı periyotta mutlu olanların ortalaması aynı kalmıştır (Frey ve Stutzer, 2002:17).

Frey ve Stutzer bir başka paradokstan bahsetmektedir. Bu paradoksa göre çok eski zamanlardan beri iş/çalışma insanlar üzerinde bir yük olarak kabul edilmiştir fakat deneysel araştırmalar açıkça göstermektedir ki işi olanlar işsizlere göre daha mutludurlar. Aynı gelire sahip olup işsiz olanlar fark edilebilir derecede depresif olmaktadır. Frey ve Stutzer'in açıklamasından anlaşılmaktadır ki sadece gelir sahibi olmak mutlu olmaya sebep olmamaktadır. Bireyin bir işi ve üretkenliği mutlu olmasında bir etkidir. Frey ve Stutzer mutluluğu şu üç faktör setine dayandırmaktadır.

Bunlar;

1. Yaş, cinsiyet, aile durumu, milliyeti, eğitim ve sağlık gibi demo Şekil ve kişilik faktörler,
2. İşsizlik, gelir ve enflasyon gibi belirli ekonomik faktörler,
3. Vatandaşlık haklarının genişletilmesi ve devlet yönetimindeki derecesi gibi politik faktörler

Olarak belirtmektedir (Frey ve Stutzer, 2002:12).

Bu tez çalışmasında da Frey ve Stutzer'in vurguladığı mutluluğa etki eden faktörlerin mutluluk seviyeleri arasında farklılık yaratıp yaratmadığı veya bir başka değişle yukarıda sayılan değişkenlerin mutluluk ve toplumsal memnuniyete etkisinin olup olmadığı istatistik analizler yapılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir

1.3.1 İstihdam ve Mutluluk

Çalışıyor olmak, üretmek, bir iş yapmak, sorumluluk sahibi olmak insanı mutlu eden önemli faktörlerdendir. Siyasi iktidarlar açısından makro ekonominin en temel sorunlarından bir tanesi de işsizlik ve enflasyondur. Her iktidarın çözmeye çalıştığı bu sorun hem ekonomik olarak hem de bireyin mutluluğunu ilgilendirmesi bakımından sosyal boyutuyla önem kazanmaktadır. Çünkü bireyi ve toplumu mutlu eden iktidarın ömrü de uzamış olmaktadır.

İşsiz birey mutlu olur mu? Ya da ne derecede mutludur? Ekonomideki işsizlik mutluluğu nasıl etkilemektedir? Hem ekonomi ile iç içe geçmiş diğer bilim dalları hem de üretilen ekonomik göstergeler kullanılarak bu analizler bugün daha rahat yapılabilmektedir. DiTella ve arkadaşlarının 2001 yılında 1975-1991 arası dönemde Eurobarometer verilerini kullanarak yaptıkları 12 Avrupa ülkesini içeren gelir ve işsizlik gibi mutluluğun belirleyicilerini kullanılarak yaptıkları analiz çalışmalarında ve yorumlarında çalışanların beyan ettiği yaşam memnuniyetinin, çalışmayanlara kıyasla çok daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. İşsizlik sonucu yaşam memnuniyeti ölçeğinde (1'den 4'e kadar) 0.33 birim azalmıştır (Di Tella vd., 2001:20).

Pek çok çalışma göstermektedir ki pek çok farklı ülke için yapılmış olan çalışmalarda işsizlik deneyimi insanları mutsuz etmektedir. (Stutzer ve Frey, 2002:15). Benzer bir yorumu da Clark ve Oswald yapmaktadır. İşsiz kalmanın mutluluk üzerinde diğer faktörlerden çok daha önemli olduğunu ortaya koymuşlardır (Clark ve Oswald, 1994:650).

Çalışma alanına yönelik araştırmalarda, işten memnuniyet ölçülmektedir. İşsizliğin mutluluk üzerinde etkisi incelenirken referans gruplara da başvurulmuştur. Bireylerin gelirlerini karşılaştırmaları halinde, benzer işi yapan başkalarının gelir düzeylerinden daha düşük ücret almakta olduklarını görmeleri durumunda, bu durumun bireylerin mutluluğu üzerinde olumsuz etki yarattığı gözlenmiştir. Benzer şekilde işsiz kalan bir birey etrafında benzer işsizlerin olduğunu gördüğünde (işsiz kalmanın kendisine bağlı durumlardan olmadığı hissi) mutluluğu olumsuzluk yönünde daha az etkilenebilmektedir. Çünkü işsizlik çevresindeki diğerlerini de etkilemiş olmakta ve bu sebepten başkalarının da aynı sorunun içerisinde olması bir teselli kaynağı olmaktadır (Clark ve Oswald, 1994:651).

TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan yaşam memnuniyeti araştırmasına göre, en mutlu 5 il ve en mutsuz 5 ilin mutluluk oranları, umut oranları, işsizlik verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Genel olarak göze çarpan, işsizlik oranının, mutlu olan ilk 5 ilin tamamında Türkiye ortalaması olan 9.0'un altında, en mutsuz olan 5 ilin üçünde ise ülke ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 1.1: En mutlu 5 il, en mutsuz 5 il, mutlu, umutlu ve işsizlik oranları (TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2013).

En Mutlu 5 İl			
İl	Mutlu, %	Umutlu, %	İşsizlik oranı
Sinop	77,7	81,1	6,2
Afyonkarahisar	76,4	83,0	5,6
Bayburt	75,9	85,5	6,2
Kırıkkale	75,5	83,9	8,0
Kütahya	73,8	82,1	6,0
En Mutsuz 5 İl			
Hatay	50,3	74,7	12,2
Antalya	49,8	71,2	7,9
Diyarbakır	48,7	64,0	18,7
Osmaniye	45,8	78,1	14,0
Tunceli	42,0	67,2	8,1
Türkiye Ortalaması	59,0	73,0	9,0

1.3.2 Enflasyon ve Mutluluk

Zaman serisi ve kesit çalışmalarında çeşitli ülkelerde enflasyonun mutluluk üzerine etkisi incelenmiştir. DiTella vd. 1975-1991 yılları arasında 12 Avrupa ülkesini kapsayan çalışmalarında enflasyonun mutluluğa etkisini incelemiştir. Bu çalışmada; enflasyon ortalama yıllık 7,5 iken, bireysel ve sosyo-ekonomik özellikler ve işsizlik oranı sabit kabul edilerek yalnızca enflasyon faktörü yönüyle incelendiğinde, enflasyonun yüzde bir artmasının mutluluğu ortalama 0.01 birim azalttığını göstermektedir. Bu aynı zamanda enflasyon ve işsizlik arasındaki tercihleri de etkilemektedir (DiTella vd, 2001:21).

1.4 Mutlulukla İlgili Kavramlar

Bu bölümde, araştırmacıların ve pozitif psikologların mutluluk çerçevesinde değerlendirmeleri incelenecek olup mutluluğa etki eden faktörlerden; sağlık, ekonomik ve sosyal ilişkilerin insan hayatına yaptığı doğrudan veya dolaylı etkilerinin neler olduğu üzerinde durulacaktır. Mutlulukla ilişkilendirilen ekonomik durum, medeni durum, eğitim durumunun etkilerinin mutluluğa katkısı yapılan araştırmalardan örneklerle açıklanacaktır. Bu başlıkta mutluluk nedir? Kim mutludur? Kadınlar mı, erkekler mi? Yaşlılar mı, gençler mi? Yoksa evliler mi, bekârlar mı? Bu soruların cevabını vermek için ileriki bölümlerde karşılaştırmalı olarak uygun istatistik analizler yapılacak ve bu konularla ilgili literatür bilgilerine de yer verilecektir.

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana mutluluk hep arzulanan bir duygu olmuştur. Kişiler, topluluk ve toplumlarda bu amaca yönelik arayış içerisinde olmuşlar, geçmişten bu yana da mutluluk nedir ve nasıl elde edilirin cevabını aramışlardır.

Mutluluk için yapılmış daha birçok tanım bulunmaktadır. Bunun nedeni mutluluk algısının farklı konularda olabileceği gerçeğidir. Bu nedenle farklı bakış açılarında bazı tanımlara yer verilecektir.

Mutluluk, yaşamı olumlu değerlendirme tutumudur. Bradburn, olumlu ve olumsuz duygunun birbirinden bağımsız olduğunu belirtmiş ve mutluluğu bireyin olumlu ve olumsuz duygularını karşılaştırdığı genel bir hüküm olarak tanımlamıştır (akt: Diener, 1984).

Ayten'in Evans'dan aktardığına göre, pozitif psikoloji içerisinde mutluluğun üç temel unsuru vardır. Mutlu bir hayat bu üç unsuru kendisinde barındırır. Mutlu bir hayat "Hoş bir hayat". Yani mutlu hayat anla ilgili zevki, geçmişle ilgili memnuniyeti ve geleceğe dair iyimserliği kapsar. Mutluluk bu olumlu duyguları içerse de bunlarla sınırlı değildir. Mutlu bir hayat "meşgaleli bir hayattır" kişi sahip olduğu güçleriyle hayatın getirdikleriyle meşgul olur ve karşılaştığı zorlukların üstesinden gelir. En önemli tarafıyla mutlu hayat "anamlı hayattır" (Ayten, 2014:82).

Kişi her ne iş yapıyorsa yapı etmelerinde anlam bulur. Ailesi olan onlar için yaptıklarında veya bir hayır kurumunda çalışan kişi insanlar için yaptıklarında anlam

bulur bu anlamda mutluluk, “anlam kazandıran eylemlerin gerçekleştirmesinden doğan iç huzur ve uyum”dur (Bahadır, 2002:79).

Kimi yazar ve filozoflara göre mutluluk, mutsuzluklar arasında bir süreç, kimine göre ise, iyi bir sağlık ve kötü bir hafızadan ibarettir, Hipokrata göre ise mutluluk sadece acının azalmasıdır.

Mutluluk üzerine yapılan çalışmalarda kimileri mutluluğu maddi alanda, kimileri manevi alanda, kimileri ise hem maddi hem manevi alanda edinilebilecek bir ruhsal hal olarak ele almışlardır. Üzerine çeşitli kişilerin sözler türettiği mutluluk kavramı karmaşık ve duygusal ölçütünü içinde barındıran ve kişinin yaşadığı olaylardan etkilenen bir kavram olarak bugün de bütün dünyada araştırılmaktadır.

1.4.1 Olumsuz Olaylar ve Mutluluk

İnsan manevi, duygusal ve maddi yönden doygun bir yaşam ister. Bu sebeple hayatında anlam taşıyan olguların tehdit edildiği ya da kaybolduğu durumlardan korunarak, hayatını çok daha kaliteli hale getirmek, anlam verdiği değerleri daha da zenginleştirerek mutlu, hayatından zevk alan huzurlu bir yaşam sürmek, insanların genelinin en önemli arzularıdır. Yaşadığımız hayat arzuladığımız gibi gitmeyebilir. Olumsuz olaylarla karşılaşabilir, önem verdiği değerlerin tehdit edildiğini, bu değerlerin zarar gördüğünü hisseder. Bu olumsuz durumlarda insanlar anlam arayışında olurlar. Mutluluk seviyelerinde bir azalma ve depresif eğilimlerinde artış gözlenir. Böyle durumlar kişilerde kalıcı bir hal durumu oluşturursa mutluluk seviyelerinde olumsuz etki olabilir.

Mutluluk üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde; mutluluğun kaynağına etki eden faktörler çeşitlidir. Mutluluğa etki eden bileşenlerin oranları sağlık, gelir, yaş, cinsiyet, başarı, sevgi, medeni duruma göre farklılık gösterebilmektedir. Yukarıdaki bileşenlerden bir tanesinin eksilmesi veya oranının azalması mutluluğa olumsuz etki yapmaktadır. Örneğin çok sevilen birisinin kaybı, sağlıkta kronik rahatsızlıktan ziyade akut ciddi bir rahatsızlık, kaza, doğal felaket yaşama, gelir ve iş kaybı gibi kişinin iradesi dışında gelişen olaylar mutluluğu olumsuz yönde etkiler.

Aristoteles'ten beri insanın tabii olarak sosyal bir varlık olduğu düşünürler tarafından söylenegelmiştir. Bu nedenle her insanın toplum içerisinde yaşama, başkalarıyla iletişim kurma ve bir topluluğa ait olma ihtiyacı vardır. Bu çerçevede insan her daim sosyal bağlarını güçlendirmeye ve ilişkilerini geliştirmeye çalışır. Her

ne zaman sosyal ilişkiler tehlikeye girerse olumsuz duygular, bireye mutsuzluk getirebilir. Bu çerçevede dışlanma, sürgün edilme, hapse atılma gibi travmatik olaylar burada zikredilebilir (Ayten, 2014:85). Özetlersek, insanların karşılaştığı olumsuzluklar bir süreliğine etkileyip sarsacak ve onun mutluluk düzeyini, hayat memnuniyetini azaltacaktır.

1.4.2 Medeni Durum ve Mutluluk

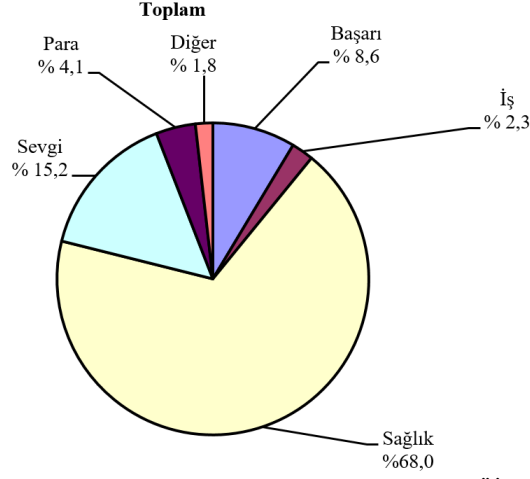
Yapılan araştırmalarda, evli çiftlerde veya birlikte yaşayanlar arasındaki uyumun, mutluluk düzeyini olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Örneğin Seligman'a (2007:62) göre, evliliğin mutlulukla güçlü bir ilişkisi vardır. Hatta evlilik, mutluluğun önemli belirleyicilerinden biridir. Yapılan araştırmalarda, evli erkek ve kadının evli olmayanlara (hiç evlenmemiş, boşanmış, ayrı yaşıyor) göre daha mutlu olduğu bulgulanmıştır. Peder ve Schmitt, evli ve birlikte yaşamının memnuniyete yüksek ölçüde olumlu etki yapmakta olduğunu vurgulamışlardır (Peder ve Schmidt, 2009:15).

Müslüman toplumlardan elde edilen örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar görülmüştür. Örneğin Shail ve Chaudhry Pakistan' da 1000 kişi üzerinde yaptığı araştırmasında evlilerin, bekâr, boşanmış ve dullara göre daha mutlu ve hayatından daha memnun olduklarını bulgulamışlardır (Ayten, 2014:87).

Aydemir (2008:48), benze şekilde Türkiye'de 254 yetişkin üzerinde yaptığı araştırmasında, evlilerin bekârlara, boşanmış ve dullara göre daha mutlu olduğunu tespit etmiştir.

1.4.3 Sağlık ve Mutluluk

İnsanların hayatta en öncelikli beklentilerinin başında sağlıklı ve mutlu olmak gelir. Toplumsal hayata bakıldığında da insanların çocukları, yakınları ve dostları hakkındaki dileklerinin onların öncelikli olarak sağlıklı ve mutlu olmaları üzerine olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 yılında yaptığı yaşam memnuniyeti araştırmasına göre Türk halkının %68' i sağlıklı olmayı bireysel mutluluk kaynağı olarak görmektedir.

Şekil 1.7: Bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler (TÜİK, 2013).

Osmanlı İmparatorluğunda 46 yıl padişahlık yapmış olan, dünyanın “Muhteşem Süleyman” olarak adlandırdığı, Kanuni Sultan Süleyman’ın bu konudaki tarihi dizeleri de bu görüşü desteklemektedir.

“Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi”

Mutluluk bağlamında ileriye sürülen iddialardan biri de mutluluk düzeyleri yüksek olanların daha uzun ömürlü olduğuna dair görüştür. Gerçek Mutluluk isimli kitabın yazarı Seligman ve Mutluluk kitabının yazarı Diener ve Bisvas da bu iddiayı savunanların başında gelmektedir. Gerçekten de mutlu insanların daha uzun yaşadıklarını gösteren pek çok araştırma da bulunmaktadır. Danner, Snowden ve Friesen 2001’de manastırda yaşayan rahibeler üzerine yaptıkları çalışmada 180 rahibelerin otobiyografilerinden yola çıkarak onların yaşadıkları şükür, umut, mutluluk gibi olumlu duygularını tespit etmişlerdir. Mutluluk en çok yaşanan olumlu duygu olmuştur. Araştırmaya göre mutluluk dahil olumlu duygular yaşama ile ölüm riski arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Olumlu duygular yaşayanların daha uzun ömürlü oldukları görülmüştür (Aydemir, 2008:48).

Seligman’ a göre, nesnel sağlığın mutlulukla ilişkisi sınırlıdır. Kişi için daha önemli olan sağlığına dair öznel algısıdır. Orta ölçekte bir sağlık sorunu mutsuzluk yaratmaz, ancak bireyin hayat etkinliklerini önemli oranda sınırlandıran ciddi bir hastalık mutluluğu olumsuz etkileyebilir (Seligman, 2007:65).

Öznel sağlığın mutluluk açısından önemini gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Örneğin Gerstenblüth ve Rossi “Sağlıklılar Mutlu mudur ?” başlıklı makalelerinde, Şili ve Uruguay’ da yaptıkları çalışmanın verilerine yer vermiştir.

Bu veriler, öznel mutluluk değerlendirmelerine göre, bireylerin kendilerini sağlıklı görme düzeyi arttıkça mutluluk düzeyinin de arttığını göstermiştir (Ayten, 2014:88).

1.4.4 Cinsiyet ve Mutluluk

Cinsiyet ile mutluluk arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda kültürel faktörlere ve diğer ara değişkenlerin etkisine göre farklılaşan sonuçlar elde edilmiştir. Bazı araştırmalarda kadınların, ilginç bir şekilde hem depresyon hem de mutluluk düzeyleri erkeklere göre daha fazla bulunmuştur. Örneğin, Ayten yaptığı araştırmada kadınların hem hayat memnuniyeti düzeylerinin hem de depresif eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu bulgulamıştır (Ayten, 2014:116). Şüphesiz bu doğrultuda sonuçları olan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu durum, belki kadınların duygusal yaşantılarını ifade etme biçimleri ve duygusal yaşantılarındaki aşırı uçlarla yaşadıkları şeklinde açıklanabilir.

Orta Doğu' da yapılan bazı araştırmalar da ise, erkeklerin kadınlara göre daha mutlu oldukları bulgulanmıştır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, cinsiyetin mutlulukta önemli bir etken olmadığı fikri çerçevesinde, kadın ya da erkek olmanın, biyolojik cinsiyetin mutlulukta belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilir. Buna ilaveten, kültürel unsurlara (kadın hakları, ata erkil yapı vb.) bağlı olarak toplumsal cinsiyetin mutluluk üzerindeki etkisinin değerlendirebileceği şeklinde bir sonuca ulaşılabilir (Ayten, 2014:85).

1.4.5 Psikolojide mutluluk

Russell'e göre mutluluğun yolu ilgilerimizi olabildiği kadar genişletmekten geçer. Ayrıca mutlu olabilmek için heves ve hoşnutluk duygusuna sahip olunmalı, aile, iş, sevgi, çaba kabullenme gibi kavramlara da önem verilmelidir. Çünkü bu kavramlar mutluluk için önemli kavramlardır. İşte bu açıdan tüm bu kavramların önemini anlayabilme ve hayatı bir bütün olarak görebilme mutlu bir yaşam için vazgeçilmez bir koşuldur. Mutluluk kısmen dış şartlara, kısmen de kişinin kendisine bağlıdır. Dış etkilerin gerçekten kötü ve ters olmadığı durumlarda bir insan, tutku ve ilgilerini dışa yönelterek yani sevgiyle dış dünyaya açılarak mutluluğa ulaşabilir (Russell, 2003:99). Freud'a göre ise mutlu ve sağlıklı bir ruha sahip olabilmek için tüm içgüdüsel isteklerin engellenmeden doyurulması gerekmektedir.

1.4.6 Dinlerde Mutluluk

Bilmen, ilmihal kitabında din, insanı iyiliğe, erdeme yönelten, hayata anlam kazandıran, bireyi bu dünyada ve öteki dünyada mutluluğa ulaştırmayı amaçlayan ilkeler bütünü olarak değerlendirir. İlmihalde iki hususa değinilmektedir. Birincisi dinin nihai hedefinin mutluluk olduğu, ikincisi ise mutluluğun sadece bu dünyayla sınırlı olmadığıdır (Bilmen, 1985:15).

İslam'da insanın mutluluğuna vurgu yapan birçok ayet de bulunmaktadır. Örneğin Kuran'ı Kerim'de "Mutlu olanlar ise cennettedirler. Orada gökler ve yer durdukça duracaklar, ancak Rabbinin diledikleri başka. (Bu) ardi arası kesilmeyen bir ihsan olacak" (Hud 11/108). Kuran'ı Kerim'de kıyamet gününde"...İnsanların kimi bedbaht, kimi mutlu olacaktır" (Hud 11/105) ifadesiyle nihai mutluluğa atıf yapılmıştır. İslam'ın mutluluğu bu dünya ile sınırlandırmayan bakış açısı, daha önce Fârâbi, İbni Sîna gibi İslam filozoflarının görüşleri çerçevesinde de ifade edilmiştir. Öteki dünyadaki mutlulukla ilgili psikolojinin söyleyeceği bir şey yoktur. Ancak bu dünyada dindarlığın insanların mutluluğuna olan katkısının ne olduğu, psikolojide yapılan araştırmalar çerçevesinde ele alınmıştır (Ayten, 2014:90).

İslam bilginlerine göre ise, mutlu olmak için dinin emirlerine sadık kalınmalıdır. Çünkü İslam dini, ferdin mutluluğunu esas almıştır. İnsanın mutlu olmasının yolu yaratılışına uygun hareket etmesidir. İnsanın; nebati, hayvani ve insani tabiatı vardır. İnsan bütün bu yönlerini iyi tanımalıdır. Bu şekilde kendini tanıyan ve bilen insan kendisine düşen görevi yerine getirir. Görevi yerine getiren insan mutlu insandır. Kişinin ilk görevi nefsinin korumak ve yüceltmektir. Bunun yolu ise iyi davranışlardan geçer (Altıntaş, 1999: 44).

Mutluluk konusunda araştırmalarıyla bilinen psikolog Seligman, dinin mutluluk üzerinde etkili olan faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir. Ed Diener ve Robert Biswas-Diener, Mutluluk isimli kitaplarında, dinin mutluluk üzerindeki etkisini ele almıştır. Onlara göre din, bir Müslüman'ın başörtüsü takması, Hristiyan'ın haç taşıması, Sih'in sarık sarması gibi sadece kişinin dış görünüşünde yansıyan bir durum değildir. Din inananı cömert, dürüst, affedici, intikamcı da yapabilen ve bu çerçevede kişiye motivasyon sağlayan bir sistemdir. Ancak dinin ya da dindarlığın türü ve nasıllığı da bu süreçte etkilidir. Bireyi erdemlere yönelten, kişiyi sevgi, huşu, merhamet, aşkınlık gibi pozitif duygulara ileten dindarlık mutluluğa katkıda bulunabilir. İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi temel dinlerin

bencil olmama, yardım etme, dürüstlük vb. toplum yanlısı davranışlarda bulunma tavsiyeleri hayatı daha güzel ve daha mutlu yapmaya yardımcı olur. Bu çerçevede dindar olarak yetişmek mutluluğa yardımcıdır. Bazı durumlarda dindarlık ötekini dışlayan, önyargıyı besleyen, nefret ve düşmanlığı teşvik eden bir hal alabilir. Böyle bir durumda dindarlığın mutluluğa bir katkısı olmayabilir (Ayten. 2014:90).

Tiliouine 2008 yılında Cezayir’ de 2909 (1446 erkek, 1463 kadın) kişiden oluşan Müslüman bir örnekleme yaptığı araştırmasında, dindarlığın hem bireysel iyi oluşa hem de hayat memnuniyetine olumlu katkısı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte hayatla ilgili genel memnuniyet açısından yaşam standardı, sağlık, başarıya ulaşma, kişisel ilişkiler, güvenlik gibi bireysel iyi oluş özelliklerinin dindarlıktan daha etkili olabileceğini de ortaya koymuştur (Tiliouine, 2008:50).

Mutluluk konusunda Müslüman örneklemlerde yapılan araştırmalarda dindarlık ile mutluluk arasında olumlu ilişkiler tespit edilmiştir. Örneğin Kuveytli Psikolog Abdel-Khalek’in Lübnan, Katar, Kuveyt gibi Arap ülkelerinde, 2007 ile 2014 arasında yaptığı araştırmalar incelendiğinde, dindarlığın mutlulukla olumlu ilişkilerinin tespit edildiği görülür. Bu araştırmalarda hem öznel mutluluk hem de Oxford Mutluluk Ölçeği (Oxford Happiness Inventory) ölçme aracı olarak kullanmıştır (Ayten. 2014:90).

Hz. İsa bir sözünde şöyle demiştir: “ne mutlu ruhen fakir olanlara, göklerin saltanatı(hazinesi) onların olacaktır” (Yeni Ahit, Matta: 5/3). Yine insanın insanla ve doğayla olan ilişkisinde sorumluluk bilinciyle hareket etmesi istenir. Öyle ki insanların birbirlerini hırpalamadan anlayışlı davranması öğretilmeye çalışılır (Yeni Ahit, Matta:7/1–5; Luka: 6/37–42). Kısaca Yeni Ahit’in ‘gerçek mutluluk’ adlı bölümüne göre mutluluğun yolunun yumuşak huyluluktan, doğruluktan, merhamet duygusundan, barışçı ve temiz yürekli olmaktan geçtiği ifade edilir (Yeni Ahit, Matta: 5/1–12) (Acaboğa, 2007:6).

Kişilerin iki farklı boyutunun yani ruh ve beden ihtiyaçlarının ölçülü bir şekilde karşılanması ve her ikisi arasında uyumun sağlanması ile mutlu bir insanın ve mutlu bir toplumun oluşmasının temelinde dinin de etkisi var denilebilir (Yıldız, 1997:27).

Batı dünyasında Hıristiyan örneklemlerde yapılan araştırmalarda da genellikle dindarlık ile mutluluk arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir. Mesela Lewis ve Cruise dindarlık ile mutluluk ilişkisini ele alan 1996 – 2005 yılları arasında yapılmış

çalışmalar üzerine kapsamlı bir çözümlemede (meta analysis) bulunmuştur. Bu çalışmada, mutluluğu Oxford Mutluluk Ölçeği (Oxford Happiness Inventory) ile ölçen 7 araştırmaya yer vermiştir. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu Amerika, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde Hristiyan örneklerde yapılmıştır. Bu araştırmalardan 17'sinde dindarlık ile mutluluk arasında olumlu ilişki tespit edilirken, 7'sinde dindarlık ile mutluluk arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Koenig dindarlık ile iyi oluş, mutluluk ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaları inceleyen bir çalışma ortaya koymuştur. Buna göre, söz konusu alanda yapılan araştırmaların %80'i dindarlık ile mutluluk, hayat memnuniyeti ve iyi oluş arasında olumlu ilişki olduğunu göstermiştir. %13'ünde herhangi bir ilişki tespit edilememiş. %7'sinde karmaşık bulgular dile getirilmiş ve sadece bir araştırmada dindarlık ile mutluluk, hayat memnuniyeti ve iyi oluş arasında olumsuz ilişki bulgulanmıştır (Aytan, 2014:90).

1.4.7 Felsefede Mutluluk

Mutlulukçu filozof olarak adlandırılan Demokritos'a göre mutluluk ruhun dinginliğidir. Mutluluğun tek yolu ise iyinin ne olduğunun bilinmesidir. Bunun ölçüsünü de insan haz ve acı duyguları ile bulabilir. Yalnız, insan gerekli olan iyi ile mutlak olan iyiyi de ayırmalıdır. Mutlak olan iyi, ruhun iyi durumda bulunmasıdır. Ruhun böyle bir durumda bulunmasıyla insan, yalnız iyi olandan sevinç duyar, kötüyü yapmak şöyle dursun onu istemez dahi. Zaten insanın ahlakça değer ölçüsü düşüncesinden geçer. İşte insan, düşünceleri ile dışarıdan bağımsız olarak sevincini kendisi oluşturur. Bundan dolayı mutlu olmak için yapılacak şey, ruh dinginliğine erişmektir. Ruh dinginliğine erişmek için de sarsıcı tutku ve duygulanımlardan kaçmak gerekir (Gökberk, 1996:40). Sokrates'e göre erdemli olmak, mutlu olmak demektir. Erdemlilik ise bilgiye dayanır. Çünkü doğru bilgi insanı iyi eyleme götürür. Bilgiden doğan iyi ise insanı mutlu yapar, ruha sağlık kazandırır. Görüldüğü gibi Sokrates, erdem ile mutluluk arasında bir bağ kurar (Gökberk, 1996:50). İbn Miskeveyh, mutlu insanı şöyle tanımlar: İnsanla ilgili olan iradi şeyler, iyilikler ve kötülükler olarak ikiye ayrılır. İçimizden biri, insanın var oluş amacına yöneldiği zaman ona iyi ve mutlu insan denir. Değişik engellerin bu amaçtan alıkoyduğu kimse de kötü ve mutsuz insandır (Özgen, 1997:21).

Mutluluk kavramını çeşitli açılardan ele alan anlayışlara göz atıldığında, bu kavram duygucu (hazcı), faydacı ve akılcı mutluluk anlayışları şeklinde gruplandırılabilir. Duygucu mutluluk anlayışlarına sahip filozoflara göre insan bizzat mutluluğun kaynağıdır. Dolayısıyla insanın tattığı her haz ve elde ettiği her fayda mutluluğu oluşturur (Akarsu, 1997:22).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE VE DÜNYADA MUTLULUK EKONOMİSİ

2.1 Yaşam Memnuniyeti

Memnuniyet, ihtiyaç ve isteklerin karşılanmasından doğan tatmin duygusudur. Yaşam memnuniyeti, kişinin sürdürdüğü hayatı bir bütün olarak olumlu bir şekilde değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Literatürde genellikle “öznel veya beyan edilmiş mutluluk” ve “öznel refah” terimleri ile eş anlamlı kullanılmıştır. Günümüzde bu konu; sosyoloji, psikoloji ve iktisat gibi sosyal bilimlerle tıp tarafından ele alınmaktadır. Mutluluk yine TÜİK tarafından Acı, keder ve ızdırabın yokluğu ve bunların yerine sevinç, neşe ve tatmin duygularının varlığıyla karakterize edilen durum; hayattan genel olarak memnun olma halidir şeklinde tanımlanmaktadır (TÜİK, 2014).

Bir zihin hali olarak yaşam memnuniyeti, bireyin kendi yaşam kalitesini bütünüyle değerlendirmesi sonucunda ulaştığı olumluluk derecesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda yaşam doyumu olarak da ifade edilebilen memnuniyet ve haz içeren yaşam memnuniyeti, bireyin sürdürmekte olduğu yaşamından ne kadar hoşlandığını ifade etmektedir (Veenhoven, 1996:17). Anlamlı bir yaşama sahip olma, yaşamdan zevk alma, yaşamdaki uğraşının fazla olması gibi faktörlerin yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu görülmüştür (Peterson vd., 2005:31).

Yaşam memnuniyetini belirleyicileri arasında yaş, stres düzeyi, fiziksel sağlık durumu, yaşam şekli ve kişilik özellikleri gibi birçok değişken rol oynamaktadır (Chow, 2005:140). Ayrıca, yaşam memnuniyetine sosyal etkileşim, cinsel faaliyet, başarı, fiziksel faaliyet, doğa ile meşguliyet, okuma ya da müzik dinleme, beslenme ve içecek tüketimi gibi faktörlerin olumlu etkisinin bulunduğu da ifade edilmektedir (Dockery, 2003:4).

Türkiye’de mutluluk çalışmaları 2003 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılmış olup sonuçları 2004 yılında “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” olarak yayınlanmıştır. Bu araştırma, “mutluluk” üzerine yapılan ilk araştırma olup 2005 yılından itibaren de Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) adını alarak bu çalışmaya devam etmektedir. İlk çalışmada Türkiye çapında 2140 hanehalkında 5304 kişiyle yüz yüze anket gerçekleştirilmiştir. 2012 yılında yapılan “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” ise 4069 örnek hanede 7956 kişiyle görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında ulaştırma hizmetlerinden, belediyelerin gıda üreten tesislerin denetiminden memnuniyeti ve ülkenin en önemli üç sorununun neler olduğuna ilişkin sorular çalışmaya eklenmiştir. 2003 yılında yapılan ve halen yapılmakta olan ankete katılanlara “Ne kadar mutlusunuz?” sorusunu yöneltmiştir. 2003-2013 yılları arası cevap yüzdeleri aşağıdaki gibidir (TÜİK, 2013).

Tablo 2.1: Mutlu, orta mutlu ve mutsuz bireylerin 2003-2013 yılları arası dağılımı (TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2013).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam											
Mutlu	59,6	58,0	57,6	57,8	60,2	55,8	54,3	61,2	62,1	61,0	59,0
Orta	33,2	29,8	29,5	30,3	28,8	30,3	31,1	28,1	28,0	28,9	30,2
Mutsuz	7,3	12,1	12,8	11,9	11,0	13,9	14,6	10,8	9,9	10,2	10,8
Kadın											
Mutlu	61,0	61,5	60,5	60,4	62,1	57,8	58,1	62,7	64,6	62,8	61,9
Orta	32,2	27,6	28,1	28,5	27,3	30,0	29,6	27,3	26,2	28,1	28,5
Mutsuz	6,8	10,9	11,4	11,0	10,6	12,2	12,3	10,0	9,3	9,1	9,6
Erkek											
Mutlu	58,1	54,5	54,8	55,2	58,2	53,6	50,2	59,6	59,5	59,0	56,1
Orta	34,1	32,0	30,9	32,1	30,3	30,7	32,7	28,9	30,0	29,7	32,0
Mutsuz	7,7	13,4	14,3	12,7	11,5	15,7	17,1	11,5	10,5	11,3	11,9

Tabloda görüldüğü gibi mutlu olarak belirtenlerin oranı 2003-2006 arası bir azalma görülürken, 2007 yılında %60,2’ye yükselirken 2008 yılında %55,8 2009 yılında ise 2009 yılında en düşük değerini alarak %54,3’e düşmüştür. 2011 yılında ise %62,1 değeri ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Mutsuz olarak belirtenler 2003 yılında %7,3 iken yıllar itibari ile kendini mutsuz belirtenlerin oranları giderek yükselmiş ve 2009 yılında %14,6 oranı ile mutsuz belirtenlerin en yüksek olduğu yıl olmuştur.

Mutlu kadınların yüzdesi kendisinin mutlu olduğunu belirten erkeklerden tüm yıllarda daha yüksektir.

Tablo 2.2: Hanehalkı gelirin hanehalkı ihtiyaçlarını karşılama durumu,2003-2013 (TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2013).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kolay	6,0	11,4	9,6	9,5	10,7	10,5	11,6	14,2	14,6	16,0	14,0
Orta	36,1	38,1	34,2	36,2	36,9	37,0	35,5	39,6	38,5	40,0	37,1
Zor	57,9	50,4	56,2	54,3	52,4	52,5	52,9	46,2	46,9	44,0	48,9

Hanehalkı gelirin hanehalkı ihtiyaçlarını karşılama durumu 2003 yılında hanehalklarının yaklaşık %57,9'u aylık gelirleriyle hane ihtiyaçlarını zor karşıladıklarını beyan etmişlerken bu oran 2013 yılında %48,9 a kadar düşmüştür.

Tablo 2.3: Bireylerin hanehalkı gelirinden memnuniyeti 2003-2013(TÜİK yaşam memnuniyeti araştırması, 2013).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Memnun	19,7	31,2	30,1	33,3	36,8	32,1	31,5	37,8	37,5	38,5	43,9
Orta	42,0	26,4	25,5	24,6	23,9	26,3	25,8	25,2	26,6	25,5	20,1
Memnun değil	38,3	42,5	44,4	42,1	39,3	41,6	42,8	37,0	35,9	36,0	36,0

2003 yılında hanehalkı gelirinden memnun olduğunu belirten bireylerin oranı %19,7 iken bu oran 2012 yılında %38,5 ulaşmış 2013 yılında ise hanehalkı gelirinden memnun olan bireylerin oranı ise %43,9'a yükselmiştir. 2003 yılında hanehalkı gelirinden memnun olmayanların oranı %38,3 iken bu oran 2013 yılında hanehalkın gelirinden memnun değil olarak belirtenlerin oranı sadece 10 yılda sadece %2,3 düşerek %36 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2.4: Kazanç memnuniyeti, 2003-2013 (TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2013).

Mutluluk Seviyesi	Yıllar										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Genel											
Memnun	16,5	24,8	23,7	28,4	32,5	29,5	26,2	33,3	34,4	36,1	46,9
Orta	33,9	24,7	22,9	23,1	23,3	23,3	22,8	21,3	24	23,1	19,1
Memnun Değil	36	41,1	41,3	39,5	37,9	39	44,6	34	35,7	33,2	32,2
Parasal kazanç elde etmiyor	13,6	9,5	12,2	9	6,3	8,2	6,3	11,4	6	7,7	1,8
Erkek											
Memnun	18	25,6	25,8	29,8	32,4	31,1	26,5	36,1	36,2	38	47,4
Orta	37,7	26,6	25	24	24,1	23,7	23,9	22,4	25,2	24,5	19,1
Memnun Değil	39	43,3	45,2	42,5	40,2	42	47,9	36,7	37,4	35,3	32,9
Parasal kazanç elde etmiyor	5,3	4,5	4	3,8	3,3	3,2	1,8	4,9	1,2	2,1	0,6
Kadın											
Memnun	11,3	21,7	16,1	22,6	32,7	23,9	25,4	25	29,1	31,2	45
Orta	21	16,6	15,6	19,5	19,9	21,8	19,7	18,4	20,4	19,5	19,2
Memnun Değil	25,9	31,9	27,8	26,6	27,7	28,7	34,7	26,1	30,8	27,7	30,1
Parasal kazanç elde etmiyor	41,9	29,9	40,5	31,3	19,7	25,6	20,2	30,5	19,6	21,5	5,8

2003 yılında çalışan bireyler içinde işlerinden elde ettikleri kazançtan memnun olanların oranı 16,5 iken 2013 yılında bu oran %46,9'dur. Cinsiyet ayrımında bakıldığında, 2003 yılında kazancından memnun olan erkeklerin oranı %18,0 iken, bu oran 2013 yılında %47,4 olmuştur. 2003 yılında kazancından memnun olan kadınların oranı %11,3 iken, bu oran 2013 yılında bu oran %33,7 puan artarak %45,0 olmuştur.

2.2 Mutluluk Ekonomisi Alanındaki Uluslararası Araştırmalar

Bu bölümde mutluluk konusunda uluslararası bazı çalışmalara yer verilecektir. Schynes 1998 yılında mutluluk konusunda uluslararası farklılıkları araştırdığı çalışmada ekonomik ve kültürel faktörlere odaklanmıştır. 40 ülkenin ele alındığı çalışmada elde edilen bulgulara göre mutluluk ulusal ekonomik koşullar ve kültürel yaşam koşulları ile ilişkilidir. Çalışmada bu iki karakteristiğin mutluluk ile güçlü ve pozitif bir korelasyona sahip olduğu belirtilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmaların ekonomik refah ve kültür ile mutluluk arasındaki nedensel

ilişkilerin ortaya konmasında faydalı olacağı vurgulanmıştır. Kousha ve Mohseni, 1995 ve 1997 yıllarında Tahran da yapılan bir anket verilerini kullanarak 2000 yılında yaptığı çalışmada İranlıların memnuniyet düzeyini cinsiyet, gelir, yaş ve eğitim düzeyini dikkate alarak ölçmüşlerdir. Çalışmada ayrıca, yaşamın çeşitli boyutlarına ait tatmin düzeyleri kullanılarak mutluluğun belirleyicileri ortaya konmuş ve sonuçlar 1994 yılı Amerikan GSS araştırmasının sonuçları ile karşılaştırılmıştır (Akt. Selim, 2012:33)

Di Tella vd. yazdıkları makalede makroekonomik hareketlerin ulusların mutluluğu üzerine oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Amerika ve Avrupa’da rastgele seçilen 250000 kişilik örneklem ile 1970’den 1990’a kadar süreçte yapılan çalışmada mikro ekonomik modellerde psikolojik iyilik hallerinin etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalarında farklı ülkelerdeki benzer ekonomik yapıları incelemişler ve mutluluk denkleminin gelire bağlı olarak monoton bir şekilde arttığını göstermişlerdir. Buldukları bir başka sonuçta ise psikolojik iyi olmanın GSYİH gibi benzer makro ekonomik değişkenlerle ilişkili olduğunu belirtmektedirler (Di Tella vd, 2001:20).

Alesina vd. 2004 yılında yaptıkları, çalışmalarında Avrupalılar ve Amerikalılar arasındaki mutluluğu ele almışlardır. Çalışmada, toplam 123,668 cevabın alındığı mutlulukla ilgili bir anket verileri kullanılarak toplumdaki eşitsizlik düzeyinin mutluluk üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bireysel gelir, kişisel özellikler ve bunun yanında yıl ve ülkelere ait kukla değişkenler kontrol altında tutularak yapılan analizde eşitsizliklerin yüksek olması durumunda bireylerin kendilerini mutlu olarak ifade etme eğilimlerinin düştüğü belirlenmiştir.

Pflug 2009’da Almanya ve Güney Afrika’da mutluluğun yapısını ele almıştır. 54 Alman ve 44 siyah Güney Afrikalı öğrenciye “Sizi ne mutlu eder” sorusu sorulmuştur. Tematik analiz kullanılarak aşağıdaki unsurlar elde edilmiştir. 1) tatmin 2) memnuniyet 3) pozitif etki 4) sosyal ilişki 5) özgürlük 6) mutsuzluğun karşıtı ve 7) şaşırtıcı olaylar (selim, 2012:32).

Veenhoven ve Kalmijn’in 2005 yılında uluslardaki mutluluk düzeylerinin eşitsizliği konusunu ele aldığı çalışmalarında her bir kritere eşit ağırlık veren, eşitsizlikten arındırılmış bir mutluluk indeksi oluşturmuştur. Çalışmada araştırmacılar 1990’lı yıllarda bu indeksi 90 ulusa uygulamışlar ve büyük ölçüde ve sistematik farklar olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmada ayrıca, 14 zengin ülkedeki

trend dikkate alınmış ve indeksin son 30 yıl içerisinde arttığı belirlenmiştir. Galati vd. 2006 yılında mutluluğun öznel bileşenlerini tanımlamıştır ve bu bileşenlerin gerçekleştirilme derecelerini birbirine göre çok farklı kültürel ve sosyoekonomik yapıya sahip iki ülke olan İtalya ve Küba için analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgular sosyoekonomik ve kültürel karakteristiklerle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Borooah 2006 yılında mutluluk ve mutluluğun belirleyicilerine genel bir bakış yaptığı çalışması ile “ülkeye özgü mutluluk çalışmaları” literatürüne katkı sağlamıştır. 80 ülkeden yaklaşık 113,000 katılımcıya ait verileri kullanarak gerçekleştirilen çalışmada her yerdeki insanların mutlu olmak için genel olarak aynı şeyleri istedikleri belirtilmiştir. Bunlar Tanrıya inanma, insanca bir yaşam standardı, bir iş, iyi bir aile ve sosyal hayat, yaşadığı yerde iyi bir komşuluk ve hepsinden önemlisi sağlıklı olmak olarak belirtilmiştir (Akt. Selim, 2012:32).

Veenhoven , on Avrupa ulusunda bir bütün olarak yaşam tatmini ve yaşamın üç alanından (finans, barınma ve sosyal ilişkiler) duyulan tatmini değerlendirmişlerdir. Çalışmada, ülkeler arasındaki ortalama tatminin dikkate değer bir şekilde farklı olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, bütün olarak yaşam tatmininin ve yaşamın üç alanından tatminin Kuzey Avrupa’da en yüksek, Güney Avrupa’da orta düzeyde, Doğu Avrupa uluslarında ise en düşük düzeyde olduğu belirtilmiştir (Veenhoven, 1996).

Tucker vd. Yaşam Tatmini Skalası (Satisfactionwith Life Scale) skorlarının Amerikan ve Rus öğrenciler ve toplumsal gruplar için karşılaştırıla birliğini incelemişlerdir. Yaptıkları istatistik analizlerde gruplar içerisinde değişim ölçümleri ve korelasyon hesaplamaları yapmışlardır. Bu analizlerde Rus ve ABD’li öğrencilerin ve diğer sosyal grupların yaşam memnuniyeti ve mutluluk seviyeleri bakımından bir birleriyle karşılaştırılmaz olduklarını tespit etmişlerdir (Tucker vd., 2006:342).

Diener ve Diener 1995 yılında, uluslararası karşılaştırmalar yapan araştırmalarda, Dünya genelinde öznel iyi olma düzeyinin çok fakir ülkeler haricinde pozitif bir düzeyde olduğunu ortaya konduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, ulusal anlamda temsil yeterliliği olan örneklemelere sahip olan 43 ülkenin %86 ‘sında öznel iyi olma düzeyinin nötr seviyesinin üzerinde olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, öznel iyi olma düzeyindeki bu pozitif yapıyı açıklamak için çok sayıda hipotez tartışılmıştır. Helliwell 2003 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında, Dünya Değerler

Anketi'nin 3 farklı anket dönemindeki verileri kullanarak yaklaşık 50 ülke için geçmiş 20 yıllık süreçte uluslararası ve bireyler arası öznel iyi olma farklılıklarını açıklamışlardır.

Camfield 2003'de iyi olmanın öznel ölçütlerinin kullanımında gerekli olan, özellikle Avrupa-Amerikan konteksti dışındaki kavramsal ve metodolojik unsurları ortaya koymuştur. Seghieri vd. 2006 yılında yayınlanan çalışmalarında, Avrupa Toplum Hanehalkı Paneli (European Community Household Panel) verilerini kullanarak, seçtikleri bazı Avrupa ülkelerinde iyi olmanın öznel nesnel ölçütleri arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmada her bir ülke için, bireysel ve hanehalkına ilişkin sosyo demoŞekil bazı sabit etkileri kontrol eden ve gelir tatmininin öznel ölçülerini gerçek gelirle ilişkilendiren tesadüfi etkiler sıralı probit modeli geliştirilmiştir (Akt. Selim, 2012:34).

Peiro, 15 ülkede yaptığı çalışmada sosyo ekonomik şartların ile bireyin mutluluğu veya memnuniyeti arasında ilişki olduğunu araştırmıştır. Bu araştırmasında yaş, sağlık ve medeni durumun mutluluk veya memnuniyet ile kuvvetli bir ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Her ne kadar işsizlik ile mutluluk arasında açıkça ilişki olmasa da memnuniyet ile işsizlik arasında bir ilişki olduğunu söylemektedir. Gelir ile memnuniyet arasında kuvvetli bir ilişki varken mutluluk ile gelir arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu belirtmektedir. Peiro makalesinde mutluluk ve memnuniyet kavramlarını birbirinden bağımsız refah göstergesi olarak yorumlamaktadır (Peiro, 2002:2).

Diener ve Diener 2009'da, kültürler arasında değişiklik gösteren toplumsal ilişkilerin gelir ve bireycilik gibi toplumsal boyutlarla ilişkili olup olmadığını analiz etmişlerdir. 31 ulustan 13,118 üniversite öğrencisine özsaygı, yaşam tatmini ve belirli yaşam alanlarından tatmin (arkadaş, aile, finas) ile ilgili sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, örneklemin tamamı için bireysel düzeyde, özgüven ve yaşam tatmini arasındaki korelasyon 0,47'dir. Ancak, bu ilişkinin toplumdaki bireycilik yoluyla azaltıldığı belirtilmiştir (Akt. Selim, 2012:32).

Uluslararası karşılaştırmalar yapan çok sayıda çalışmada araştırmacılar gelir ile mutluluk ve/veya yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Örneğin, Headey vd. 2004 yılında yayınlanan çalışmalarında hane halkı geliri ile öznel iyi olma arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamışlardır. Çalışmada, ekonomik refahın mutluluk üzerindeki etkisini tekrar değerlendirebilmek amacıyla Avustralya,

İngiltere, Almanya, Macaristan ve Hollanda ya ait Hane halkı ekonomik panel verilerini kullanmışlardır. Çalışmanın en önemli sonucu; mutluluğun daha önce inanılandan çok daha fazla bir şekilde ekonomik koşullardan etkilendiği yönünde olmuştur. Ball ve Chernova ise 2008 yılında, Dünya değerler anketi verilerini kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmada bireyler tarafından belirtilen mutluluk düzeylerinin bireyin mutluluk gelir düzeyi ve yaşadığı ülkedeki nispi gelir düzeyi ile ilişkisini analiz etmişler, istihdamın yaşam memnuniyeti ve mutluluk üzerine etkisini ele almışlardır. Bir diğer araştırmacı Eggers vd. 2006 yılında, Sovyet Rusya dönemi sonrası ülkelerde bölgesel işsizlik oranlarının öznel iyi olma üzerindeki etkisini ele almışlardır. Diğer Avrupa ve ABD'nin ele alındığı çalışmalarda yüksek işsizlik düzeylerinde yaşam tatmininin düştüğü gözlenirken, küçük de olsa anlamlı ve zıt yönde bir etki olduğu belirlenmiştir (Akt. Selim, 2012:34).

2.2.1 Avrupa Birliği (AB) Ülkelerini Ele Alan Çalışmalar

Hudler ve Richter 2002 yılında yaptıkları çalışmalarında, karşılaştırmalı araştırmalar programı kapsamında gerçekleştirilen bir araştırma olan Avrupa Sosyal Raporlama ve Refah Ölçümü Sistemi (EuReporting) konusunda bilgi vermektedir. Çalışmada, Viyana'daki araştırma grubu tarafından yapılan çalışmanın sonuçları rapor edilmiştir. Viyana araştırma grubu, sosyal raporlama ve iyi olma ölçümü alanındaki kesit verisine dayanan ve karşılaştırmalı araştırmaları incelemiştir. Viyana projesi, Dünya Değerler Anketi, Uluslararası Sosyal Araştırma Programı, Eurobarometer ve aynı zamanda ulusal panel çalışmalarına dayanmaktadır (Akt. Selim, 2012:38).

Hayo ve Seifert 2003 yılında yazdıkları makalede 1991'den 1995'e kadar süreçte birkaç Doğu Avrupa ülkesinde subjektif ekonomik refah analizini yapmışlardır. Bu çalışmada, Doğu Avrupalılarda ekonomik refahı; bütün yaşam memnuniyetinin değişiminin önemli bir parçası olduğunu açıklamaktadırlar. Mutluluğa; yaşın u şeklinde ve negatif, eğitimin ve göreceli gelir durumunun pozitif, işsizliğin de negatif etkisi olduğunu tespit etmişler, medeni durum açısından mutluluğun değişim gösterdiğini ve evlilerin bekarlara göre daha mutlu olduğu sonucuna varmışlardır. Ülke bazında objektif ve subjektif refahın karşılaştırılmasında makro seviyede standart bir gösterge olan reel kişi başına GSYİH'nin kullanılması liberal ekonomiye dönüşümün ilk aşamasında yanıltıcı olabileceğini belirtmişlerdir.

Buradan, GSYİH'nın yüksek olmasının tek başına refahın bir göstergesi olamayacağı yorumu çıkmaktadır (Hayo ve Seifert, 2003:329).

Peder ve Schmidt 2009'da "Avrupa'da Mutluluk: Ülkeler arası subjektif refahın belirleyicileri" konulu makalelerinde Avrupa Topluluğu ülkelerinde 60.500 hanehalkı ya da 130.000 16 yaş üstü kişide bir çalışma yaparak Avrupa Topluluğu Hanehalkı Panel (ECHP) verilerini kullanarak analiz yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada ekonomik ve demo Şekil değişkenleri kullanmışlardır.

Yaptıkları araştırmada;

1. Gelirin memnuniyete olumlu etki yaptığı,
2. Karşılaştırılmalı iyileştirilmiş gelir durumunun memnuniyete olumlu etki yaptığı,
3. 60 yaş üstü gruba ait olmak memnuniyete olumlu etki yapmakta,
4. Güney Avrupa ülkelerindeki kadınlar esas meslekleri değiştiğinde daha düşük memnuniyete sebep olduğu,
5. Evli ve birlikte yaşamının memnuniyete yüksek ölçüde olumlu etki yaptığı,
6. İlköğretim üstü eğitim alanlarda özellikle üçüncü derecede eğitim alanların önemli derecede yüksek memnuniyet duyduğu,
7. İşini kaybedenlerde memnuniyetin negatif etkilendiğini,
8. Sağlık göstergesinin hem düzey hem de değişimin memnuniyete olumlu etki yaptığı

sonucuna varmışlardır (Peder ve Schmidt, 2009:17).

Pittau vd. 2010'da AB vatandaşlarının yaşam tatminlerindeki bölgesel eşitsizlikleri tahminlemede ekonomik değişkenlerin rolünü incelemişlerdir. Avrupa alt ulusal birimler, bölgesel birimlerin ilk düzey AB sınıflandırmasına göre tanımlanmıştır. Bölgeler arası ve bölgeler içi değişkenliği anlayabilmek için kullanılan verilerin hiyerarşik yapıda olmasından dolayı çok düzeyli modelleme kullanılmıştır. Temel bulgular, kişisel gelirin daha zengin bölgelerden ziyade fakir bölgelerde önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında, gelir değişimleri kontrol altında tutulduğunda işsizliğin yaşam tatmini ile negatif bir şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde işsiz olmanın mutsuzluğu azaltmadığı belirlenmiştir (Akt. Selim, 2012:40).

Gundelach ve Kreiner 2004 yılında, 1999 yılı Avrupa Değerler Anketi verilerini kullanarak farklı mutluluk düzeylerindeki endüstrileşmiş dokuz zengin

ülkede yaşam tatmini ve mutluluğu analiz etmişlerdir. Çalışmada ele alınan toplamsal analizde, ülkeye özgü değişkenler analiz edilmiştir ve sosyal sermaye mutluluğun en önemli belirleyicisi olarak bulunmuştur. Welsch, politik özgürlük, rasyonellik ve mutluluk arasındaki ilişkiyi, Dünya Mutluluk Veri tabanından alınan verileri kullanarak 54 ülke üzerinde yaptığı çalışmada; mutluluğun yüksek özgürlük/rasyonellik seviyesinde pozitif bir ilişkiye, düşük düzeylerinde ise negatif bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Akt. Selim, 2012:41).

Ott 2005 yılında yaptığı çalışmasında ilk olarak uluslardaki mutluluk eşitsizliği ve düzeyi arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Çalışmadan elde edilen genel sonuca göre, gelir eşitsizliğindeki artış mutluluktaki eşitsizliği azaltabilmektedir. Bu sonuç, modern piyasa ekonomilerinde hükümetlere destek sağlamaktadır. Schyns ise uluslar arası farklılıkları araştırdığı 1998 yılında yazdığı makalesinde, ekonomik ve kültürel faktörlere odaklanmıştır. 40 ülkenin ele alındığı çalışmada elde edilen bulgulara göre, mutluluğun ulusal ekonomik koşullar ve kültürel yaşam koşulları ile ilişkili olduğu bu iki karakteristiğin mutluluk ile güçlü ve pozitif bir korelasyona sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, özellikle gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmaların ekonomik iyi olma ve kültür ile mutluluk arasındaki nedensel ilişkilerin ortaya konmasında faydalı olacağı vurgulanmıştır (Akt. Selim, 2012:37).

Hagerty ve Veenhoven 2003 yılında Boes ve Winkelmann ise 2004 yılında yaptıkları çalışmalarda gelir ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada nispi fayda teorisi ele alınmıştır. Bu teoriye göre; ilave her gelir bir kimsenin daha başka ihtiyaçlarının doyumuna olanak sağlamaktadır. Hagerty ve Veenhoven ayrıca, Amerika, Doğu Avrupa ve bazı gelişmekte olan ülkelerde ortalama mutluluk artışının zengin uluslarda daha yavaş, çok fakir uluslarda da gözle görülür bir artış tespit etmişlerdir (Selim, 2012:42).

Caporale vd. 2009 yılında, Avrupa Sosyal Araştırması'nın ilk iki devresinden kesit verilerini kullanarak 19 Avrupa ülkesinde gelir, nispi gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişler, mutluluk ve gelir arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulgulamışlardır. Ayrıca, doğu Avrupa ülkelerinde referans gelirin mutluluk üzerinde negatif bir etkiye sahip olmasına rağmen, batı Avrupa ülkelerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Selim, 2012:42).

2.3 Yaşam Kalitesi ve Ekonomik Göstergeler

Kalite ve yaşam kalitesi kavramı yüzyıllardır filozofların ve araştırmacıların tartışma ve ilgi konusu olmuştur. Platon'un (M.Ö. 427- 347) ideal devlet anlayışını ortaya koyan "Devlet" adlı diyalogunun 3. kitabında, hastaların yaşam kaliteleri ile ilgili görüşlerinin yansımalarını görmek olanaklıdır. Platon bu eserinde günümüzde de yaşam kalitesine bağlı olarak ortaya çıkan, "hayatın değeri" ve "yaşamın süresinin mi kalitesinin mi incelenmesi gerektiği" gibi önemli tıp etiği sorunlarını örneklerle ele alıp değerlendirmektedir. Platon, ciddi bir hastalıktan muzdarip kimsenin hayatının yaşanmaya değer bir hayat olmadığını belirtmekte ve kronik hastalığa sahip olan ve bu nedenden dolayı işini devam ettiremeyen bir marangozu örnek olarak vermektedir (Edisan ve Kadioğlu. 2013). Eserde ele alındığı gibi bireyler içinde buldukları sebeplerden etkilenmektedirler. Kişilerin bu sorunlara yaklaşımları ve çözüme ait istekleri bireylerin kendilerini ve çevrelerini de ilgilendirmektedir. Bu sonuç bize insanların, yaşamın süresinden çok kalitesine verdiği önemi göstermektedir.

"Yaşam kalitesi kavramı 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde politik tartışmalardan kaynağını alan ve o yıllardan sonra kullanımı yaygınlaşmaya başlayan oldukça yeni bir kavramdır" (Demirkıran, 2012:25). Bunun günlük yaşama yansımaları, ekonomi ve sosyolojinin içinde 1960 'lı yıllarda olmuştur.

Daha sonraki yıllarda yaşam kalitesi kavramı sosyal bilimlerin alanlarına doğru genişlemeye başlamış ve yaşam biçimi olarak ele alınmaya başlanmıştır. "Sosyal bilimciler, felsefeciler ve Politikacılar, 1960 ve 1970'li yıllarda, yaşam kalitesi ve yaşam standartları kavramlarıyla ilgilenmeye başladılar. Daha önceleri yaşam kalitesi geri kalmış, gelir dağılımı eşit olmayan ülkelerin sorunu olarak görülüyordu. Sosyal Devlet kavramının gelişmesi, sosyal ve iyi oluş hakkındaki belirleyicileri harekete geçirmiştir. Bu konudaki çalışmalar, özellikle iş kalitesi, aile yaşamı ve işsizlik üzerinde toplanmıştır. Tıp kaynaklarında yaşam kalitesine ilişkin yayınlar 1960'lı yıllarda başlamaktadır. İnsanlar öncelikle temel ihtiyaçlarını, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını tamamlamışlardır. Psikolojik ihtiyaçlarına sıra gelmesinin akabinde 1970'li yıllarda ise psikologların yaşam doyumu boyutu gündeme gelmiştir. 1970'li yıllarda psikoloji alanında yaşam kalitesi çalışmalarına ilgi artmış, psikologlar yaşam kalitesinin barınma, gelir gibi objektif durumların ötesinde barınma ve gelir durumundan doyum bulup bulmama ile ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir.

Psikologlara göre yaşam kalitesi bireyin kendi yaşamına ilişkin doyumunu ve mutluluk durumu ile ilişkilidir (Demirkıran, 2012:19).

Yaşam kalitesi kavram ve konu olarak yeni bir alan olduğu gibi sıkça tartışılan ve uygulama bakımından nerelere uygulanıp uygulanmayacağı hususunda güncelliğini koruyan bir kavramdır. Bu kavram aynı zamanda ekonomiden, sosyal yaşama, kültürden, eğitim ve sağlık hizmetlerine, sosyal faaliyetlerden, siyasal katılıma kadar geniş bir yelpaze içerisinde uygulama alanı bulan bu konu incelemeye açıktır (Işık ve Meriç, 2010:429).

Yaşam kalitesi için kalıplaşmış bir ifade bulunmamaktadır. Ancak bahsi geçen genel açıklamalar ışığında yaşam kalitesine dair çeşitli tanımlamalar yapılabilmektedir.

Yaşam kalitesi, insanların biyolojik durumları yaşam biçimleri, ilişkileri ve içinde buldukları çevrenin nicel ve nitel değerlerinin toplamı olarak tanımlanabilir. Yaşamın bütünsel bir bakışla tüm boyutlarının üstün nitelikli olması kaliteli yaşamı olanaklı kılabilir. Yaşam kalitesi ile yaşam standardı kavramları ise farklı kavramlardır. Yaşam standardı toplumlara, sınıflara dönemlere göre değişkenlik gösteren, bireylerce tüketilen mal ve hizmet miktarı olarak açıklanabilir. Bunun en önemli örneklerinden birisi satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen milli gelirdir. Yaşam doyumunu ise, kişinin beklentileri karşısında yaşam kalitesi unsurlarından elde ettiği hislerle ilgili bir karşılaştırma olup mutluluktan daha somut temellere dayanan bir kavramdır (Şeker, 2010:117).

“Yaşam Kalitesi” kavramı, Avrupa’nın güncel literatüründe temel olarak bir insan topluluğunun ekonomik durumu (gelir dağılımı, yoksulluk düzeyi, yaşam standardı), yaşam çevresi (konut, yaşam ve çalışma mekanları), eğitim ve iş olanakları, aile yapısı (iş ve aile hayatı dengesi, ailede iş bölümü), sosyal yaşama katılım (yaşama ve çalışma dengesi, sosyal etkinlikler) ve sağlık durumu (sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı) gibi ölçülebilen nesnel koşullar ve bu topluluktaki insanların yaşam kalitelerine ilişkin olumlu veya olumsuz öznel düşünce ve duyguları (karşılıklı güven, toplumsal gerilim, yaşam çevresinin güvenliği) tarafından şekillenen bir olgu olarak ifade edilmektedir (Tağmat, 2007:88).

İnsanoğlunun yaşam kalitesi ile çevre arasında çok sıkı bir işbirliği vardır. Yaşam kalitesini çevrenin kalitesinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Yaşam kalitesi, tanım olarak salt gelir düzeyini dikkate almamakta, eğitim, sağlık, kültür,

tüketim gibi yaşam biçimini tanımlayan konularda insan onuruna yakışır düzeyde yaşamı sürdürebilmeyi dikkate almaktadır (Toros ve diğ. 1997:38).

Veenhoven'a göre yaşam kalitesi kavramı, refah ve mutluluk terimleri yerine de kullanılmaktadır. Bu terimlerin belirli anlamları için bir sınıflama önerilmektedir: Yaşam şansı ile yaşam sonuçları arasında ve içsel ile dışsal kaliteler arasında, bu ikili durum dördü yaşam kalitesini ima etmektedir: (1) Yaşanabilir Çevre (ekolojik çevre- ılıman iklim, temiz hava, geniş konutlar- sosyal çevre -özgürlük, eşitlik, arkadaşlık, ekonomik çevre -zengin ulus, sosyal güvenlik, düzgün ekonomik gelişme- kültürel çevre gibi), (2) Kişinin Yaşam Kabiliyeti (fiziksel sağlık, akıl sağlığı, bilgi, yetenek gibi), (3) Yaşamın Yararı (dışsal yarar - iyi bir vatandaş olma, arkadaşlarla ilgilenme, iyi ahlaklı olma gibi), (4) Yaşamın Değerini Bilme (yasamı değerlendirme yöntemleri - iş hayatından memnuniyet gibi - egemen durumlar, üstün değerlendirmeler) (Veenhoven, 2000).

Ekonominin öncelikli amacı; insanların gelişmişlik seviyesini yükseltmek, yaşamdan beklentilerini karşılamaya yardımcı olmak, gelecekle ilgili kaygılarını engellemektir. Ekonomik büyümenin toplumsal gelişmeyi ve yaşam kalitesini arttıracak fikrinin ağırlıklı olduğu genel bir görüştür. Ekonominin sürdürülebilirliği, aynı zamanda doğanın sürdürülebilirliğini de içermektedir. Herkes için iş imkânı ve artan yaşam standartları hedef olarak devam etmektedir. Bazı ülkeler için bu, doğal kaynakların daha çok tüketilmesi, bazıları içinse yeni kaynakları koruyan teknolojiler, yeni hayat tarzları ve dayanışma anlamına gelir (Alkış, 2007:75).

Refah seviyesi, yaşamın düzeyi gibi kavramlar yardımı ile ekonomik olarak daha iyi konuma gelme durumudur.

1. Gayri safi milli hasıla (GSMH)
2. Kişi başına düşen milli gelir
3. İstihdam edilebilme olanakları
4. Aile varlıkları
5. Ailede çalışan kişi sayısı
6. Besin tüketimi

gibi ekonomik faktörler ne derecede olumlu, iyi ise yaşam kalitesi seviyesinin de o derecede olumlu ve artma yönünde olduğu tespit edilmiştir (Oktik, 2004:22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZ

3.1 Araştırmanın Amacı

Son zamanlarda ekonomik çalışmalarda mutluluk kavramı gittikçe artan bir öneme sahip olmaktadır. Bu doğrultuda bireyin tüketim ve satın alma aktiviteleri, ön yargıları, eğilimleri ve duyguları gibi psikolojik faktörler davranışsal ekonominin ilgi alanına girmiştir. Bu çalışmada toplumsal mutluluk bağlamında toplumsal memnuniyet, yaşam memnuniyeti, bireysel mutluluk bileşenleri ele alınacaktır.

Yaşam memnuniyeti, soyut bir algıdır. Bu algıya kişilerin iç dünyasının ve yaşadığı sosyo-ekonomik ortamın etkisi var mıdır? Bu sorunun cevabı araştırılacaktır. Ancak bu çalışmada kişilerin iç dünyasına ait veriler mevcut olmadığı ve göreceli, subjektif olduğu için bu çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bununla beraber sosyo-ekonomik yapı göstergeleri ölçülebildiği için analizlerde kullanılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Anketindeki veriler iller itibariyle SPSS 18.0 paket programa girilmiştir. Bu veriler üzerinden yaşam memnuniyeti algısının; cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir seviyesi, medeni durumu vb. karakteristik ve sosyo-ekonomik özelliklere göre değişip değişmediği veya bu özelliklerin yaşam memnuniyeti üzerine etkisi olup olmadığı araştırılacaktır.

3.2 Araştırmanın Kapsamı

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu Yaşam Memnuniyeti araştırmasının kapsamı Türkiye sınırları dahilinde bulunan tüm yerleşim yerlerindeki hanehalklarıdır. Kurumsal nüfus olarak tanımlanan okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzur evi, hastane ve hapisanede bulunanlar ile kışla ve ordu evlerinde ikamet

edenler kapsamamıştır. Ayrıca nüfusu toplam nüfusun %1' ni geçmeyecek şekilde yeterli (küçük köyler, oba, mezra vb.) örnek hane sayısına ulaşılamayacağı düşünülen yerleşim yerleri kapsam dışı bırakılmıştır.

3.3 Tahmin Boyutu ve Örneklem Yöntemi

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu Yaşam Memnuniyeti araştırmasında, 2013 yılında il düzeyinde tahmin üretilecek biçimde örneklem büyüklüğü hesaplamıştır. 2013 yılında Türkiye genelinde örneğe çıkan 125720 haneden 103312 hanedeki 18 ve daha yukarı yaştaki 196203 birey ile yüz yüze görüşme yöntemiyle Türkiye İstatistik Kurumu veri toplamıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu yaptığı araştırmada 2 aşamalı tabakalı örneklem yöntemini kullanmıştır. Birinci aşamada ortalama 100 haneden oluşan kümeler (bloklar) örneğe seçilmiş, ikinci aşamada ise örneğe seçilen kümelere sistematik seçim yöntemi kullanılarak örnek adresler belirlenmiştir. Kır yerleşim yerlerinden toplam 3810 küme, kent yerleşim yerlerinden ise 5000 küme olmak üzere toplam 8810 küme örneğe seçilmiştir. Kır yerleşim yerlerinden 45720 hane (her kümeden 12 hane), kent yerleşim yerlerinden ise 80000 hane (her kümeden 16 hane) olmak üzere toplam 125720 hane örneğe seçilmiştir.

3.4 Materyal ve Yöntem

Yapılan deneylerde, araştırmalarda gerek iki grup arasında gerekse ikiden fazla gruplar arasında elde edilen sonuçlar bakımından fark olup olmadığına veya iki grubun ya da grupların arasındaki farkın önemli olup olmadığına, fark var ise bu farkın tesadüften mi ileri geldiğine yoksa tesadüfe atfedilemeyecek derecede önemli olup olmadığına karar verebilmek için istatistik yöntemlere başvurulur. Bu yöntemler; sadece iki grup arasında karşılaştırma yapılacaksa normal dağılımlarda t testi, ikiden fazla grubun karşılaştırmasında F varyans analiz (ANOVA; Analysis of Variance) testleridir.

Bu çalışmada iki grubun karşılaştırılmasında t testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında F varyans analiz testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerde %95 güven düzeyinde H_0 yokluk hipotezini red etme ve buna karşılık H_1 alternatif hipotezi olan farkın önemli olduğuna karar vermemizi sağlayacak olasılık olarak bütün sosyal araştırmalarda kabul edilen $\alpha = 0.05$ sınırı alınmıştır. Yapılan istatistik

hesaplamalarda bulunan t değeri veya F değerine karşılık gelen olasılık 0.05'den küçük ise H_0 yokluk hipotezi red edilir buna karşılık H_1 hipotezi kabul edilir. Bu durumda karşılaştırılan gruplar arasında fark istatistik olarak önemlidir, fark tesadüften ileri gelmemektedir. Eğer hesap edilen t ve F değerlerine karşılık gelen olasılık 0.05'den büyük ise H_0 hipotezi olan yokluk hipotezi kabul edilir. Bu durumda iki grup veya gruplar arasındaki fark istatistik olarak önemli değil ve fark tesadüften ileri gelmektedir kararına varılır.

Bu hesaplamalar için veriler SPSS 18.0 İstatistik Paket Programına girilerek uygun analiz hesaplamaları kullanılmıştır. Bu hesaplamalarda grupların ortalamaları, standart sapma değerleri, t değeri ve F değeri bu değerlere karşılık gelen olasılıkların önemlilik dereceleri tablolar halinde verilmiştir.

3.5 Araştırma Bulguları ve Tartışma

3.5.1 Cinsiyete Göre Mutluluk/Mutsuzluk Algısı

Bu aşamada ilk basamak olarak acaba cinsiyetler arasında mutluluk/mutsuzluk bakımından bir fark var mıdır? Kadın, erkek ayrımında çok mutlu, mutlu, orta, mutsuz, çok mutsuz algısı değişiklik göstermekte midir?

H_0 : Cinsiyetler bakımından mutluluklar/mutsuzluklar arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Cinsiyetler bakımından mutluluklar/mutsuzluklar arasında fark vardır. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Tablo 3.1: Cinsiyetlere göre mutluluk/mutsuzluk değerleri.

Cinsiyete Göre Mutluluk Durumu		Gözlem sayısı (N)	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamalar arası fark	T değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Çok mutlu	Erkek	81	8,6765	4,24730				
	Kadın	81	9,7148	3,88658	1,0383	1.623	0.107	KABUL
	Toplam	162	9,1957	4,09155				
Mutlu	Erkek	81	49,4963	9,06264				
	Kadın	81	54,3210	8,21314	4,8247	3.55	0.001	RED
	Toplam	162	51,9086	8,95458				
Orta	Erkek	81	29,4593	6,56168				
	Kadın	81	26,1296	5,72814	3,3296	3.44	0.001	RED
	Toplam	162	27,7944	6,36293				

Tablo 3.1 (Devam): Cinsiyetlere göre mutluluk/mutsuzluk değerleri.

Cinsiyete Göre Mutluluk Durumu		Gözlem sayısı (N)	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamalar arası fark	T değeri	nemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutsuz	Erkek	81	9,4778	3,47196				
	Kadın	81	7,5123	2,90402	1,9654	3.908	0.000	RED
	Toplam	162	8,4951	3,33946				
Çok mutsuz	Erkek	81	2,8864	1,87495				
	Kadın	81	2,3185	1,24229	0,5679	2.272	0.024	RED
	Toplam	162	2,6025	1,61083				

Yukarıdaki tabloda cinsiyet ayırımında iller itibariyle girilen verilerin Türkiye ortalaması ve standart sapmaları verilmiştir. Bu tabloya göre çok Mutlu durumunda erkeklerin ortalaması $\mu=8.6765$, kadınların ortalaması $\mu=9.7148$ dir. Rakamsal olarak bakıldığında her iki grubun ortalaması arasındaki farkın 1.0383 olduğu görülmektedir. Acaba bu fark gerçekten istatistik olarak önemli mi? nemsiz midir? Diğer tarafta çok Mutsuz olma duygusunda erkekler ile kadınların ortalamaları arasındaki fark 0.5679 olduğu görülmektedir. Acaba bu fark istatistik olarak önemli midir? Erkeklerin ok Mutsuz olmaları ile kadınların çok Mutsuz olmaları arasındaki bu fark tesadüften mi ileri geliyor yoksa cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir? Cinsiyetin bir etkisi var mıdır? Benzer şekilde diğer mutluluk dereceleri için de benzer sorgulamalar yapılabilir. Bu sorulara cevap verebilmek t testi yapılarak yine tablo 3.1’ de verilmiştir.

Tablodaki sütün 1’de mutluluk seviyesi ve cinsiyet değişkeni, sütün 2’de il sayısı yani gözlem sayısı, sütün 3’de cinsiyete göre mutluluk ortalamaları, sütün 4’de cinsiyete göre mutluluk dağılımının standart sapması, sütün 5’de cinsiyetlere göre ortalamalar arasındaki fark, sütün 6’da cinsiyetlere göre hesaplanan t değerleri, sütün 7’de ilgili t değerine karşılık gelen H_0 hipotezini kabul etme önemlilik ihtimali ve sütün 8’de ise bu ihtimale göre H_0 hipotezinin KABUL veya RED olma durumu verilmiştir.

Bu istatistik hesaplamalar ışığı altında “ok mutluluk” algısı bakımından erkek-kadın cinsiyeti ayırımında aralarında fark yoktur. Mutluluk algısı her iki cinste de aynıdır. Her iki cinsiyete ait bireyler mevcut şartlar altında eşit derecede “ok mutlu” dur. Diğer mutluluk/mutsuzluk seviyelerine bakıldığında; “mutlu”, “orta”, “mutsuz” ve “ok mutsuz” olma algısı erkek ve kadın olma durumuna göre değişim

göstermektedir. Mutlu erkeklerin mutluluk ortalaması daha düşüktür. Orta, mutsuz ve çok mutsuz duygusu erkeklerde kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu analizlerin sonucunda Türk toplumunda erkeklerin kadınlardan hem daha az mutlu hem de daha fazla mutsuz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumu tespit ettikten sonra nedenlerinin araştırılması sosyolojinin ve psikoloji bilimlerinin alanına girmektedir.

Dikkat edilecek olursa Çok Mutluluk seviyesinde cinsiyet bakımından erkek ile kadın arasındaki ortalamalar farkı 1.0383 olmasına rağmen Çok Mutsuzluk seviyesinde erkek ile kadın ortalamalar arasındaki fark 0.5679 dur. Çok Mutsuzluk algısı ortalamalar arasındaki farkın, Çok Mutluluk algısı ortalamalar arasındaki farktan daha düşük olduğu görülmektedir. Sadece rakamsal olarak değerlendirme yapılacak olursa küçük olan farkın önemsiz olduğu düşünülebilirdi. Ancak yapılan istatistik hesaplamalarda t değerleri ve bu değerlere karşılık gelen ihtimallere göre değerlendirme yapıldığında tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Çok Mutsuzluk algısında erkek ve kadın arasındaki farkın küçük olmasına rağmen istatistik olarak önemli olduğu, bu farkın tesadüften ileri gelmediği hükmüne varılmaktadır.

3.5.2 Eğitim Seviyelerine Göre Mutluluk Algısı

TÜİK tarafından Türkiye genelinde 81 ilde yapılan anket çalışmasında “Okul Bitirmeyen, İlkokul, Orta, Lise, Yüksek Okul” eğitimine göre “Mutlu, Orta, Mutsuz” olma durumları sorulmuş ve bu bilgiler yayınlanmıştır.

Mutluluk algısının eğitim seviyesi ile değişip değişmediği veya başka bir deyişle mutluluk algısı bakımından eğitim seviyeleri arasında fark var mıdır? Fark var ise bu fark istatistik olarak önemli midir? Ya da bu fark tesadüften mi ileri gelmektedir?

Bu analiz çalışmasında her mutluluk seviyesinde “Okul Bitirmeyen, İlkokul, Orta, Lise, Yüksek Okul” olmak üzere beş grubun karşılaştırılması yapılacaktır. Bu karşılaştırmada, grup sayısı ikiden fazla olduğu için F Varyans Analiz (ANOVA) testi uygulanacaktır. F testinde gruplar arasındaki farkın önemli olduğuna karar verildikten sonra hangi ikili grup arasındaki farkın önemli olduğunu tespit etmek için ikinci aşamada Tukey testi yapılacaktır.

Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Mutlu olup eğitim seviyesi farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup eğitim seviyesi farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Orta Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Orta Mutlu olup eğitim seviyesi farklı olanların orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta Mutlu olup eğitim seviyesi farklı olanların orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Mutsuz olanlar için hipotezler;

H_0 : Mutsuz olup eğitim seviyesi farklı olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutsuz olup eğitim seviyesi farklı olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Tablo 3.2: Eğitim Seviyelerine göre mutluluk ortalamalarının karşılaştırılması (F tablosu).

		Gözlem sayısı (N)	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	Okul bitirmedi	81	62,3309	7,94433			
	İlkokul	81	59,8074	8,42750			
	Orta	81	60,4864	9,00195			
	Lise	81	61,7259	8,82323	3.312	0.011	RED
	Yüksek okul	81	64,1802	7,86005			
	Toplam	405	61,7062	8,51963			
Orta	Okul bitirmedi	81	23,2667	5,00495			
	İlkokul	81	28,7037	6,86694			
	Orta	81	29,0840	7,81981			
	Lise	81	29,0457	7,39135	10.073	0.000	RED
	Yüksek okul	81	28,0753	6,67167			
	Toplam	405	27,6351	7,13811			
Mutsuz	Okul bitirmedi	81	14,4062	5,52941			
	İlkokul	81	11,4852	4,53018			
	Orta	81	10,4333	4,80586			
	Lise	81	9,2259	3,60159	25.520	0.000	RED
	Yüksek okul	80	7,8375	3,26665			
	Toplam	404	10,6847	4,93528			

Tablo 3.2’de, yapılan istatistik hesaplamalarda tanımlayıcı istatistikler ve F değerleri, bu F değerlerine karşılık gelen $\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0 hipotezini kabul etme ihtimali verilmiştir. Bu ihtimallere göre üç ayrı mutluluk algısında eğitim seviyeleri bakımından fark olmadığına dair H_0 hipotezleri RED olmuştur. O halde eğitim seviyesine göre mutluluk algısı değişmektedir veya bir başka deyişle eğitim seviyeleri bakımından mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir.

3.5.2.1 Farklı grupların tespiti

Grup sayısı ikiden fazla olduğu için hangi gruplar arasındaki farkın önemli olduğuna, hangi gruplar arasındaki farkın önemsiz olduğuna karar vermek için Tukey testi ile ikili gruplar arasında önemlilik testleri uygulanmıştır. Bunun için yapılan istatistik hesaplamalar aşağıdaki Tablo 3,3’de verilmiştir.

Tablo 3.3: Eğitim seviyesine göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali).	$\alpha = 0.05$ seviyesinde Fark
Mutlu	Okul bitirmedi	İlkokul	2,52346	,316	Önemsiz
		Orta	1,84444	,632	Önemsiz
		Lise	,60494	,991	Önemsiz
		Yüksekokul	-1,84938	,630	Önemsiz
	İlkokul	Okul bitirmedi	-2,52346	,316	Önemsiz
		Orta	-,67901	,986	Önemsiz
		Lise	-1,91852	,596	Önemsiz
		Yüksekokul	-4,37284*	,009*	Önemli
	Orta	Okul bitirmedi	-1,84444	,632	Önemsiz
		İlkokul	,67901	,986	Önemsiz
		Lise	-1,23951	,883	Önemsiz
		Yüksekokul	-3,69383*	,044*	Önemli
	Lise	Okul bitirmedi	-,60494	,991	Önemsiz
		İlkokul	1,91852	,596	Önemsiz
		Orta	1,23951	,883	Önemsiz
		Yüksekokul	-2,45432	,344	Önemsiz
	Yüksekokul	Okul bitirmedi	1,84938	,630	Önemsiz
		İlkokul	4,37284*	,009*	Önemli
		Orta	3,69383*	,044*	Önemli
		Lise	2,45432	,344	Önemsiz

Tablo 3.3 (Devam): Eğitim seviyesine göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalamlar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali).	$\alpha = 0.05$ seviyesinde Fark
Orta	Okul bitirmedi	İlkokul	-5,43704*	,000	Önemli
		Orta	-5,81728*	,000	Önemli
		Lise	-5,77901*	,000	Önemli
		Yüksekokul	-4,80864*	,000	Önemli
	İlkokul	Okul bitirmedi	5,43704*	,000	Önemli
		Orta	-,38025	,997	Önemsiz
		Lise	-,34198	,998	Önemsiz
		Yüksekokul	,62840	,977	Önemsiz
	Orta	Okul bitirmedi	5,81728*	,000	Önemli
		İlkokul	,38025	,997	Önemsiz
		Lise	,03827	1,000	Önemsiz
		Yüksekokul	1,00864	,881	Önemsiz
	Lise	Okul bitirmedi	5,77901*	,000	Önemli
		İlkokul	,34198	,998	Önemsiz
		Orta	-,03827	1,000	Önemsiz
		Yüksekokul	,97037	,895	Önemsiz
	Yüksekokul	Okul bitirmedi	4,80864*	,000	Önemli
		İlkokul	-,62840	,977	Önemsiz
		Orta	-1,00864	,881	Önemsiz
		Lise	-,97037	,895	Önemsiz
Mutsuz	Okul bitirmedi	İlkokul	2,92099*	,000	Önemli
		Orta	3,97284*	,000	Önemli
		Lise	5,18025*	,000	Önemli
		Yüksekokul	6,56867*	,000	Önemli
	İlkokul	Okul bitirmedi	-2,92099*	,000	Önemli
		Orta	1,05185	,555	Önemsiz
		Lise	2,25926*	,011	Önemli
		Yüksekokul	3,64769*	,000	Önemli
	Orta	Okul bitirmedi	-3,97284*	,000	Önemli
		İlkokul	-1,05185	,555	Önemsiz
		Lise	1,20741	,413	Önemsiz
		Yüksekokul	2,59583*	,002	Önemli
	Lise	Okul bitirmedi	-5,18025*	,000	Önemli
		İlkokul	-2,25926*	,011	Önemli
		Orta	-1,20741	,413	Önemsiz
		Yüksekokul	1,38843	,273	Önemsiz
	Yüksekokul	Okul bitirmedi	-6,56867*	,000	Önemli
		İlkokul	-3,64769*	,000	Önemli
		Orta	-2,59583*	,002	Önemli
		Lise	-1,38843	,273	Önemsiz

F varyans analiz testi sonucunda Mutlu olanların eğitim seviyeleri bakımından mutluluk ortalamalarına ait H_0 hipotezi Tablo 3.2'ye göre RED edilmiştir. Genel olarak eğitim seviyelerine göre mutluluk ortalamaları arasında fark olduğuna veya eğitim seviyesine göre mutluluk algısının değiştiğine karar verildiğine göre bu aşamada hangi gruplar arasında farkın önemli olduğuna ya da hangi eğitim seviyesinde mutluluk algısının birbirinden farklı olduğuna karar vermek için Tablo 3.3 hazırlanmıştır.

Tablo 3.3'e bakıldığında ikili grupların karşılaştırılmasında Mutlu olanların içerisinde eğitim seviyesi ilkökul - yüksek okul, ortaokul – yüksek okul olanların ortalamaları arasındaki fark önemli çıkmıştır. Yüksek okul bitirenlerin mutluluk ortalaması $\mu=64.188$, ilkökul bitirenlerin mutluluk ortalaması $\mu=59.807$, ortaokul bitirenlerin mutluluk ortalaması $\mu=60.486$ 'dır. Bu sonuca göre yüksekokul bitirenlerin, ilkökul ve ortaokul bitirenlere göre daha mutlu olduğu görülmektedir. Bu ikili gruplar dışındaki diğer bütün karşılaştırmalarda eğitim seviyelerindeki mutluluk ortalamaları arasındaki fark önemsiz bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki rakamsal farklar tesadüfe atfedilebilir.

Benzer şekilde Tablo 3.3 'de Orta derecede mutlu olanların içerisinde eğitim seviyelerinin mutluluk ortalaması ikişerli gruplar halinde Tukey testi ile karşılaştırılmıştır. Tukey testine göre bir okul bitirmeyenlerin mutluluk duygusu ile ilkökul, Ortaokul, Lise ve Yüksekokul bitirenlerin mutluluk duygusu ortalamaları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Bir okul bitirmeyenlerin, diğer eğitim seviyesindekilerine göre daha mutsuz olduğu söylenebilir. Bir okul bitirmeyenlerin dışındaki eğitim seviyesinde mutluluk ortalamaları arasındaki fark önemsizdir. Eğitim seviyesi bakımından orta mutlu olanların ortalaması aynıdır.

Yine Tablo 3.3'de Mutsuz olanların eğitim seviyeleri bakımından mutsuzluk ortalamaları ikişerli gruplar halinde Tukey testi karşılaştırılmıştır. Bu analizlere göre Bir okul bitirmeyenlerin mutsuzluk duygusu ile ilkökul, Ortaokul, Lise ve Yüksekokul bitirenlerin mutsuzluk duygusu ortalamaları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Bir okul bitirmeyenler diğer eğitim seviyesinde olanlara göre daha mutsuzdur. Bundan başka İlkokul-Lise, İlkokul-Yüksekokul, Ortaokul-Yüksekokul grupları arasındaki farklar önemli bulunmuştur. Buradan eğitim seviyesi azaldıkça mutsuzluk da artmaktadır ya da başka bir deyişle eğitim seviyesi arttıkça mutsuzluk azalmaktadır diye bir sonuca varılabilir.

3.5.3 Cinsiyet Ayrımında Medeni Duruma Göre Mutluluk Algısı

Önceki bölümde cinsiyete göre mutluluk algısı incelenmişti. İlgili bölümde sadece Çok Mutluluk algısında erkekler ortalaması ile kadınlar ortalaması arasındaki fark önemsiz çıkmıştı. Diğer mutluluk/mutsuzluk seviyelerinde erkek ve kadın ortalamaları arasındaki fark önemli bulunmuştu. Bu bölümde cinsiyet bağlamında medeniyet durumuna göre mutluluk algısı irdelenmiştir. Erkeklerin bekâr veya evli oluşuna, kadınların bekâr veya evli oluşuna, bekar erkek ile bekar kadın oluşuna ve evli erkek ve evli kadın oluşuna göre ikişerli gruplar halinde “mutlu, orta ve mutsuzluk” algıları araştırılmıştır. Bunun için ikili grupların karşılaştırılmasında t testi uygulanarak aşağıdaki Tablo 3.4’de verilmiştir.

Bu karşılaştırmalara ait hipotezler şu şekilde kurulabilir;

1. Erkekler arasında medeniyet durumuna göre mutluluk.

H_0 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile erkek bekar olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile erkek bekar olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

2. Erkekler arasında medeniyet durumuna göre orta mutluluk.

H_0 : Orta Mutlu olup erkek evli olanlar ile erkek bekar olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta Mutlu olup erkek evli olanlar ile erkek bekâr olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

3. Erkekler arasında medeniyet durumuna göre mutsuzluk.

H_0 : Mutsuz olup erkek evli olanlar ile erkek bekâr olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile erkek bekâr olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

4. Kadınlar arasında medeniyet durumuna göre mutluluk.

H_0 : Mutlu olup kadın evli olanlar ile kadın bekâr olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup kadın evli olanlar ile kadın bekâr olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

5. Kadınlar arasında medeniyet durumuna göre orta mutluluk.

H_0 : Orta Mutlu olup kadın evli olanlar ile kadın bekâr olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta Mutlu olup kadın evli olanlar ile kadın bekâr olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

6. Kadınlar arasında medeniyet durumuna göre mutsuzluk.

H_0 : Mutsuz olup kadın evli olanlar ile kadın bekar olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup kadın evli olanlar ile kadın bekar olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

7. Erkek kadın ayrımında medeni durumu evli olanlara göre mutluluk.

H_0 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

8. Erkek kadın ayrımında medeni durumu evli olanlara göre orta mutluluk.

H_0 : Orta Mutlu olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta Mutlu olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

9. Erkek kadın ayrımında medeni durumu evli olanlar göre mutsuzluk.

H_0 : Mutsuz olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek evli olanlar ile kadın evli olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

10. Erkek kadın ayrımında medeni durumu bekâr olanlara göre mutluluk.

H_0 : Mutlu olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekâr olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekar olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

11. Erkek kadın ayrımında medeni durumu bekâr olanlara göre orta mutluluk.

H_0 : Orta Mutlu olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekâr olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta Mutlu olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekar olanların orta mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

12. Erkek kadın ayrımında arasında medeni durumu bekar olanlara göre mutsuzluk.

H_0 : Mutsuz olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekar olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup erkek bekâr olanlar ile kadın bekar olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve bu fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Bu hipotezler Tablo3,4'deki ortalamalar ve ortalamalar arası farklar, t değerleri ve bu t değerlerine ait H_0 hipotezini RED etme ihtimallerine bakılarak karar verilmiştir.

Tablo 3.4: Cinsiyet ve medeni durum ayrımında mutlu, orta mutlu ve mutsuzluk ortalamalarının karşılaştırmalı analizi.

Cinsiyet*Medeni durum*Mutluluk Çiftli karşılaştırmalar		Ortalama	Ortalamalar arası fark	Standart Sapma	T değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Çift 1	Erkek Evli Mutlu	59,9247	5,95185	8,77867	9,818	0.000	RED
	Erkek Bekar Mutlu	53,9728		8,76532			
Çift 2	Erkek Evli Orta	28,4481	-3,38765	6,75135	-6,307	0.000	RED
	Erkek Bekar Orta	31,8358		7,42565			
Çift 3	Erke Evli Mutsuz	11,6284	-2,55432	4,95803	-6,307	0.000	RED
	Erkek Bekâr Mutsuz	14,1827		4,71699			

Tablo 3.4 (Devam): Cinsiyet ve medeni durum ayrımında mutlu, orta mutlu ve mutsuzluk ortalamalarının karşılaştırmalı analizi.

Cinsiyet*Medeni durum*Mutluluk Çiftli karşılaştırmalar		Ortalama	Ortalamalar arası fark	Standart Sapma	T değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Çift 4	Kadın Evli Mutlu	66,7012	10,18148	7,23700	18,693	0.000	RED
	Kadın Bekâr Mutlu	56,5198		7,83754			
Çift 5	Kadın Evli Orta	25,2012	-3,53457	5,84328	-7,796	0.000	RED
	Kadın Bekâr Orta	28,7358		6,26046			
Çift 6	Kadın Evli Mutsuz	8,1000	-6,64568	3,56427	-16,701	0.000	RED
	Kadın Bekâr Mutsuz	14,7457		4,94515			
Çift 7	Erkek Evli Mutlu	59,9247	-6,77654	8,77867	-12,524	0.000	RED
	Kadın Evli Mutlu	66,7012		7,23700			
Çift 8	Erkek Evli Orta	28,4481	3,24691	6,75135	7,186	0.000	RED
	Kadın Evli Orta	25,2012		5,84328			
Çift 9	Erkek Evli Mutsuz	11,6284	3,52840	4,95803	11,569	0.000	RED
	Kadın Evli Mutsuz	8,1000		3,56427			
Çift 10	Erkek Bekâr Mutlu	53,9728	-2,54691	8,76532	-3,236	0.000	RED
	Kadın Bekâr Mutlu	56,5198		7,83754			
Çift 11	Erkek Bekâr Orta	31,8358	3,100	7,42565	4,582	0.000	RED
	Kadın Bekâr Orta	28,7358		6,26046			
Çift 12	Erkek Bekâr Mutsuz	14,1827	-0,563	4,71699	-1,047	0.298	KABUL
	Kadın Bekâr Mutsuz	14,7457		4,94515			

Tablo 3.4'e göre yukarıdaki hipotezler kontrol edildiğinde sadece sonuncu 12. hipotezde H_0 hipotezinin KABUL olduğu görülmektedir. Diğer 11 hipotezde H_0 hipotezi RED olmuş, buna karşılık H_1 hipotezi geçerli olmuştur. Bu durumda hem cinsiyetin hem de medeni durumun mutluluk ve mutsuzluk üzerine etkisi vardır denilebilir.

Tablo 3.4'den ortalamalar incelendiğinde erkek ve kadınlarda evli olanların ortalaması bekâr olanların oranlamasına göre daha fazladır. Mutluluk duygusu evli olanlar bekârlara göre daha fazladır. Mutsuzluk bakımından da tam tersi çıkmaktadır.

Mutsuzlarda bekâr olanlar evlilere göre daha fazladır. Yani bekâr olanlar evlilere göre daha mutsuzdurlar.

3.5.4 Yaş Gruplarına Göre Mutluluk Algısı

Daha önceki bölümlerde cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi gibi demo Şekil etkenlerin mutluluk algısına etki edip etmediği araştırılmıştır. Bu demo Şekil etkenlerin mutluluk algısı üzerinde etkisinin olduğu, toplumun yaşam memnuniyetini etkilediği görüldü. Bunların dışında bir başka demo Şekil değişken olan “Yaş Grupları” bakımından mutluluk algısı karşılaştırılmıştır.

Yaş'a göre bireylerin beklentileri değişim göstermektedir. Genç yaşlarda bireylerin hayata bakışı, hayattaki beklentileri ile orta yaş ve ileri yaş gruplarındaki bireylerin hayata bakışı ve beklentileri çok farklılık göstermektedir. Genç yaşlarda eğitim, tahsil, kariyer beklentisi, sınav kaygısı var iken bunların dışındakiler olaylara tos pembe bakan bir yaşam tarzı içerisindedirler. Orta yaşlarda aile olma, ailenin geçimi, eş ve iş ortamındaki ilişkiler bireylerin mutluluk algısında duruma göre olumlu veya olumsuz etki yapmaktadır. İleri yaşlarda ise daha çok dinlenmeye çekilme, beklentilerin azalması, sağlık ve yaşlılık gibi bir takım endişelerin oluşması durumu söz konusudur. Bu da bireyin mutluluk algısını etkiler mi? Yaş demo Şekil değişkeninin, sayılan bu sebeplerden dolayı mutluluk algısında etkili olup olmadığı araştırılacaktır.

Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Mutlu olup yaş grupları farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup yaş grupları farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Orta Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Orta mutlu olup yaş grupları farklı olanların orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Orta mutlu olup yaş grupları farklı olanların orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Mutsuzlar olanlar için hipotezler;

H_0 : Mutsuz olup yaş grupları farklı olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Mutlu olup yaş grupları farklı olanların mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Karşılaştırılacak yaş grupları ikiden fazla olduğu için bu karşılaştırmada F testi (ANOVA) uygulanmış olup Tablo 3.5’de verilmiştir. Bu tabloda hesaplanan F değerine karşılık gelen önemlilik ihtimaline göre $\alpha = 0.05$ (F önemlilik ihtimali $< \alpha = 0.05$ ise H_0 RED) seviyesinde H_0 yokluk hipotezinin “RED”mi “KABUL”mu olduğu da verilmiştir.

Tablo 3.5: Yaş gruplarına göre mutluluk ortalamalarının karşılaştırılması (F tablosu).

		N	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	18-24 yas	81	65,8802	7,79800	11.548	0.00	RED
	25-34 yas	81	61,8864	8,06160			
	35-44 yas	81	57,7284	8,37068			
	45-54 yas	81	57,6951	9,81157			
	55-64 yas	81	61,3679	9,41699			
	65 üstü	81	63,9383	8,56454			
	Toplam	486	61,4160	9,16108			
Ortamutlu	18-24 yas	81	26,0123	6,77618	16.221	0.00	RED
	25-34 yas	81	28,9840	6,70670			
	35-44 yas	81	30,6840	7,39462			
	45-54 yas	81	29,5926	8,04518			
	55-64 yas	81	25,6111	7,04824			
	65 üstü	81	22,3580	5,49540			
	Toplam	486	27,2070	7,48010			
Mutsuz	18-24 yas	81	8,1099	4,37235	15.467	0.00	RED
	25-34 yas	81	9,1235	3,82685			
	35-44 yas	81	11,5815	4,47921			
	45-54 yas	81	12,7123	5,87525			
	55-64 yas	81	13,0185	5,57687			
	65 üstü	81	13,7000	6,47022			
	Toplam	486	11,3743	5,55829			

Tablo 3.5 incelendiğinde; Mutluluk algısı seviyesinde yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları arasında fark olmadığına dair H_0 yokluk hipotezi RED edilmiştir. Bunun karşısı olan H_1 Mutlu olup yaş grupları farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Benzer şekilde Tablo 3.5 incelendiğinde orta derecede mutluluk algısı ve mutsuzluk algısı seviyesinde yaş gruplarına göre mutluluk/mutsuzluk ortalamaları arasında fark olmadığına dair H_0 yokluk hipotezleri RED edilmiştir. Bu durumda yaş gruplarına göre orta seviyede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir. Yine mutsuzluk algısı yaş gruplarının mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Yaş seviyesinin mutsuzluk üzerinde etkisi vardır.

3.5.4.1 Mutluluk/mutsuzluk algısı bakımından farklı yaş gruplarının belirlenmesi

H_0 Yokluk hipotezini RED ederek yaş grupları arasında fark olduğuna karar verildiğine göre, bir sonraki aşamada hangi yaş grupları arasındaki farkın önemli veya önemsiz olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılarak sonuçlar Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6: Yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Yaş Grubu	(J) Yaş Grubu	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)..	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	18-24 yas	25-34 yas	3,99383*	,042	Önemli
		35-44 yas	8,15185*	,000	Önemli
		45-54 yas	8,18519*	,000	Önemli
		55-64 yas	4,51235*	,013	Önemli
		65 üstü	1,94198	,715	Önemsiz
	25-34 yas	18-24 yas	-3,99383*	,042	Önemli
		35-44 yas	4,15802*	,030	Önemli
		45-54 yas	4,19136*	,028	Önemli
		55-64 yas	,51852	,999	Önemsiz
		65 üstü	-2,05185	,664	Önemsiz

Tablo 3.6 (Devam): Yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Yaş Grubu	(J) Yaş Grubu	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)..	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	35-44 yas	18-34 yas	-8,15185*	,000	Önemli
		25-34 yas	-4,15802*	,030	Önemli
		45-54 yas	,03333	1,000	Önemsiz
		55-64 yas	-3,63951	,085	Önemsiz
		65 üstü	-6,20988*	,000	Önemli
	45-54 yas	18-24 yas	-8,18519*	,000	Önemli
		25-34 yas	-4,19136*	,028	Önemli
		35-44 yas	-,03333	1,000	Önemsiz
		55-64 yas	-3,67284	,080	Önemli
		65 üstü	-6,24321*	,000	Önemli
	55-64 yas	18-24 yas	-4,51235*	,013	Önemli
		25-34 yas	-,51852	,999	Önemsiz
		35-44 yas	3,63951	,085	Önemsiz
		45-54 yas	3,67284	,080	Önemsiz
		65 üstü	-2,57037	,416	Önemsiz
	65 üstü	18-24 yas	-1,94198	,715	Önemsiz
		25-34 yas	2,05185	,664	Önemsiz
		35-44 yas	6,20988*	,000	Önemli
		45-54 yas	6,24321*	,000	Önemli
		55-64 yaş	2,57037	,416	Önemsiz

Mutlu olanlar içerisinde yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları karşılaştırıldığında 18-24 yaş grubu ile 25-34 yaş, 35-44 yaş, 45-54 yaş ve 55-64 yaş grupları mutluluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Bu durumda 18-24 yaş grubunun diğer yaş gruplarına göre daha mutlu olduğu söylenebilir. 18-24 yaş grubu ile 65 yaş üstü grubun mutluluk ortalaması arasında fark yoktur, rakamsal farkın istatistik olarak önemi yoktur. Her iki grup da aynı derecede mutludur. O halde 18-24 yaş ile 65 yaş üstü aynı derecede mutluluk algısına sahiptir ve mutluluk ortalamaları diğer gruplardan yüksektir.

25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş ve 45-54 yaş grupları mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Buna göre 25-34 yaş grubu 35-44 yaş ve 45-54 yaş grubuna göre daha mutlu görünmektedir. 25-34 yaş grubu ile

55-64 yaş ve 65 yaş üstü yaş grupları mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu üç grup da aynı derecede mutluluk ortalamasına sahiptirler.

35-44 yaş grubu ile 45-54 yaş ve 55-64 yaş grupları mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuş olup her üç grup da aynı derecede mutluluk ortalamasına sahiptirler. 35-44 yaş grubu ile 65 yaş üstü grubu mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuş olup 35-44 yaş grubu ortalaması 65 yaş üstü grubun mutluluk oranından daha düşüktür.

45-54 yaş grubu ile 55-64 yaş ve 65 yaş üstü karşılaştırıldığında yaş grubu mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Bu duruma göre 55-64 yaş ve 65 yaş üstü grubun mutluluk ortalaması 45-54 yaş grubundan daha fazladır.

55-64 yaş grubu ile 65 yaş üstü mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Her iki grubun mutluluk ortalaması bir biriyle aynı olup, fark tesadüften ileri gelmektedir.

Tablo 3.5’de yaş gruplarına ait orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından H_0 yokluk hipotezi RED edilerek yaş grupları arasında fark olduğuna karar verilmişti. Bu durumda ileriki aşamada hangi yaş grupları arasındaki farkın önemli veya önemsiz olduğuna karar verebilmek için Tukey testi yapılarak sonuçlar Tablo 3.7’de verilmiştir.

Tablo 3.7: Yaş gruplarına göre orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Yaş Grubu	(J) Yaş Grubu	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)..	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Orta Mutlu	18-24 yas	25-34 yas	-2,97160	,073	Önemsiz
		35-44 yas	-4,67160*	,000	Önemli
		45-54 yas	-3,58025*	,014	Önemli
		55-64 yas	,40123	,999	Önemsiz
		65 üstü	3,65432*	,011	Önemli

Tablo 3.7 (Devam): Yaş gruplarına göre orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Yaş Grubu	(J) Yaş Grubu	Ortalamlar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)..	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
	25-34 yaş	18-24 yaş	2,97160	,073	Önemsiz
		35-44 yaş	-1,70000	,628	Önemsiz
		45-54 yaş	-,60864	,994	Önemsiz
		55-64 yaş	3,37284*	,026	Önemli
		65 üstü	6,62593*	,000	Önemli
	35-44 yaş	18-34 yaş	4,67160*	,000	Önemli
		25-34 yaş	1,70000	,628	Önemsiz
		45-54 yaş	1,09136	,918	Önemsiz
		55-64 yaş	5,07284*	,000	Önemli
		65 üstü	8,32593*	,000	Önemli
	45-54 yaş	18-24 yaş	3,58025*	,014	Önemli
		25-34 yaş	,60864	,994	Önemsiz
		35-44 yaş	-1,09136	,918	Önemsiz
		55-64 yaş	3,98148*	,004	Önemli
		65 üstü	7,23457*	,000	Önemli
	55-64 yaş	18-24 yaş	-,40123	,999	Önemsiz
		25-34 yaş	-3,37284*	,026	Önemli
		35-44 yaş	-5,07284*	,000	Önemli
		45-54 yaş	-3,98148*	,004	Önemli
		65 üstü	3,25309*	,036	Önemli
65 üstü	18-24 yaş	-3,65432*	,011	Önemli	
	25-34 yaş	-6,62593*	,000	Önemli	
	35-44 yaş	-8,32593*	,000	Önemli	
	45-54 yaş	-7,23457*	,000	Önemli	
	55-64 yaş	-3,25309*	,036	Önemli	

Orta derecede mutlu olanlar içerisinde yaş gruplarına göre mutluluk ortalamaları karşılaştırıldığında 18-24 yaş grubu ile 25-34 yaş, 55-64 yaş grupları orta derecede mutluluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu üç grup orta derecede mutluluk bakımından bir birine benzerdir. 18-24 yaş grubu ile 35-44 yaş, 45-54 yaş ve 65 yaş üstü yaş gruplarının orta derecede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur.

25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş ve 45-54 yaş grupları orta derecede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Buna göre 25-34 yaş grubu 35-44 yaş ve 45-54 yaş grupları orta derece mutluluk bakımından bir birine benzer gruplardır. 25-34 yaş grubu ile 55-64 yaş ve 65 yaş üstü yaş gruplarının orta derecede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Bu analize göre 25-34 yaş grubunun orta derecede mutlu olanların oranı diğer iki gruba göre daha fazladır.

35-44 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu orta derecede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuş olup her iki grup da aynı orta derecede mutluluk ortalamasına sahiptirler. 35-44 yaş grubu ile 55-64 yaş ve 65 yaş üstü grubu mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuş olup 35-44 yaş grubu ortalaması 55-64 yaş ve 65 yaş üstü grubun mutluluk oranından daha büyüktür.

45-54 yaş grubu ile 55-64 yaş ve 65 yaş üstü karşılaştırıldığında yaş grubu mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Bu duruma göre 45-54 yaş grubunun orta derecede mutluluk ortalaması 55-64 yaş ve 65 yaş üstü grubun ortalamasından daha büyüktür.

55-64 yaş grubu ile 65 yaş üstü mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. 55-64 yaş grubunun orta mutluluk ortalaması 65 yaş üstün ortalamasında daha büyüktür. Fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Yaş gruplarına göre mutluluk/mutsuzluk ortalamaları arasında fark olup olmadığına karar vermek için F (ANOVA) varyans analiz testi yapılmış ve sonuçları Tablo 5.5’de verilmişti. Elde edilen sonuçlara göre yaş gruplarına ait mutsuzluk ortalamaları bakımından H_0 yokluk hipotezini RED ederek yaş grupları arasında fark olduğuna karar verilmişti. Yani yaş gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir ve yaş gruplarına göre mutsuzluk değişiklik göstermektedir.

Bu durumda bir sonraki aşamada hangi yaş grupları arasındaki farkın önemli veya önemsiz olduğuna karar verebilmek için Tukey testi yapılarak sonuçlar Tablo 5.8’de verilmiştir.

Tablo 3.8: Yaş gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Yaş Grubu	(J) Yaş Grubu	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutsuz	18-24 yas	25-34 yas	-1,01358	,815	Önemsiz
		35-44 yas	-3,47160*	,000	Önemli
		45-54 yas	-4,60247*	,000	Önemli
		55-64 yas	-4,90864*	,000	Önemli
		65 üstü	-5,59012*	,000	Önemli
	25-34 yas	18-24 yas	1,01358	,815	Önemsiz
		35-44 yas	-2,45802*	,032	Önemli
		45-54 yas	-3,58889*	,000	Önemli
		55-64 yas	-3,89506*	,000	Önemli
		65 üstü	-4,57654*	,000	Önemli
	35-44 yas	18-34 yas	3,47160*	,000	Önemli
		25-34 yas	2,45802*	,032	Önemli
		45-54 yas	-1,13086	,734	Önemsiz
		55-64 yas	-1,43704	,490	Önemsiz
		65 üstü	-2,11852	,099	Önemsiz
	45-54 yas	18-24 yas	4,60247*	,000	Önemli
		25-34 yas	3,58889*	,000	Önemli
		35-44 yas	1,13086	,734	Önemsiz
		55-64 yas	-,30617	,999	Önemsiz
		65 üstü	-,98765	,831	Önemsiz
	55-64 yas	18-24 yas	4,90864*	,000	Önemsiz
		25-34 yas	3,89506*	,000	Önemli
		35-44 yas	1,43704	,490	Önemsiz
		45-54 yas	,30617	,999	Önemsiz
		65 üstü	-,68148	,961	Önemsiz
	65 üstü	18-24 yas	5,59012*	,000	Önemli
		25-34 yas	4,57654*	,000	Önemli
		35-44 yas	2,11852	,099	Önemsiz
		45-54 yas	,98765	,831	Önemsiz
		55-64 yaş	,68148	,961	Önemsiz

Mutsuz olanlar içerisinde yaş gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları karşılaştırıldığında 18-24 yaş grubu ile 35-44 yaş, 45-54 yaş, 55-64 yaş ve 65 üstü yaş grupları mutsuzluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Buna göre 35-44 yaş, 45-54 yaş, 55-64 yaş ve 65 üstü yaş grupları, 18-24 yaş grubuna göre daha mutsuz oldukları söylenebilir. 18-24 yaş grubu ile 25-34 yaş grubun mutsuzluk ortalaması arasında fark yoktur, rakamsal farkın istatistik olarak önemi yoktur. Her iki grup da aynı derecede mutsuzdur.

25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş, 45-54 yaş, 55-64 yaş ve 65 üstü yaş grupları mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Buna göre 25-34 yaş grubu 35-44 yaş, 45-54 yaş, 55-64 yaş ve 65 üstü yaş grubuna göre daha az mutsuzdur.

35-44 yaş grubu ile 45-54 yaş, 55-64 yaş ve 65 üstü yaş grupları mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuş olup her üç grup da aynı derecede mutsuzluk ortalamasına sahiptirler.

45-54 yaş grubu ile 55-64 yaş ve 65 yaş üstü karşılaştırıldığında yaş grubu mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu duruma göre 55-64 yaş ve 65 yaş üstü grubun mutsuzluk ortalaması 45-54 yaş grubunun mutsuzluk ortalaması ile aynıdır.

55-64 yaş grubu ile 65 yaş üstü mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Her iki grup mutsuzluk ortalaması bakımından bir biriyle aynıdır. Aradaki fark tesadüften ileri gelmektedir.

3.5.5 Hanehalkı Gelir Grubuna Göre Bireylerin Genel Mutluluk Düzeyinin Karşılaştırılması

Buraya kadar olan bölümlerde demoŞekil değişkenlere göre mutluluk/mutsuzluk algısının değişip değişmediği sorusu sorulmuş ve bunun için istatistik analizler yapılmıştı. Genel olarak demoŞekil değişkenlerin mutluluk/mutsuzluk üzerine etkisinin olduğu görülmüştür. Bireyin yaşı, eğitimi, cinsiyeti, medeni durumu içerisinde bulunduğu toplumda ve yaşantısında etkili olmaktadır. Bu değişkenler bireyin psikoloji, ruh hali ve hayattan zevk alma duygusunu doğrudan etkilemektedir.

DemoŞekil (sosyo) değişkenlerin yanı sıra ekonomik değişkenin mutluluk algısı üzerine bir etkisinin olup olmadığı da bir başka merak konusudur. Gelir,

bireylerin hayatını kolaylaştırmada, ihtiyaçlarını karşılamada ve beklentilerinin gerçekleşmesinde önemli bir faktördür. Bu faktörlerden birisi olan hanehalkı gelir seviyesi bireylerin mutluluğu üzerine etkisi olabilir mi? Bu etki istatistik olarak önemli midir? Bunun kararını verebilmek için iller itibariyle hanehalkı gelirleri ve mutluluk/mutsuzluk seviyeleri SPSS İstatistik paket programına girilerek istatistik analizler yapılacaktır.

Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir ya da fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Orta Mutlu olanlar için hipotezler;

H_0 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir ya da fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Mutsuz olanlar için hipotezler;

H_0 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından mutsuzluk ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir.

H_1 : Hanehalkı gelir seviyeleri bakımından mutsuzluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir ya da fark tesadüften ileri gelmemektedir.

Karşılaştırılacak gelir seviyesi grupları ikiden fazla olduğu için bu karşılaştırmada F testi (ANOVA) uygulanmış olup Tablo 3.9’da verilmiştir. Bu tabloda hesaplanan F değerine karşılık gelen önemlilik ihtimaline göre $\alpha = 0.05$ (F nemlilik ihtimali $< \alpha = 0.05$ ise H_0 RED) seviyesinde H_0 yokluk hipotezinin “RED” mi “KABUL” mu olduğu da verilmiştir.

Tablo 3.9: Hanehalkı gelir düzeyine göre mutluluk düzeyinin karşılaştırılması – F tablosu.

		N	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	0-1080 gelir	81	56,8049	8,05763	27,048	0.00	RED
	1081-1550 gelir	81	62,2790	9,27616			
	1551-2170 gelir	81	62,9210	8,84501			
	2171-3180 gelir	81	66,7444	8,84001			
	3181 + gelir	81	70,2840	8,78580			
	Toplam	405	63,8067	9,83583			
Ortamutlu	0-1080 gelir	81	28,5086	5,99187	4,385	0.02	RED
	1081-1550 gelir	81	27,7877	7,33974			
	1551-2170 gelir	81	28,4642	6,81013			
	2171-3180 gelir	81	26,7840	7,90252			
	3181 + gelir	81	24,4926	7,68690			
	Toplam	405	27,2074	7,29830			
Mutsuz	0-1080 gelir	81	14,6901	4,69102	73,501	0.00	RED
	1081-1550 gelir	81	9,9420	4,47509			
	1551-2170 gelir	81	8,6136	3,99724			
	2171-3180 gelir	81	6,4667	2,55504			
	3181 + gelir	80	5,2888	2,99970			
	Toplam	404	9,0094	5,03145			

Tablo 3.9 incelendiğinde; hanehalkı gelir gruplarının mutluluk ortalamaları arasında fark olmadığına dair H_0 yokluk hipotezi RED edilmiştir. Bunun karşısı olan H_1 hipotezi kabul edilir ve hanehalkı grupları farklı olanların mutluluk ortalamaları arasında fark vardır ve fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir hükmüne varılır.

Aynı şekilde Tablo 3.9 incelendiğinde orta derecede mutluluk algısı ve mutsuzluk algısı seviyesinde hanehalkı gelir gruplarına göre mutluluk/mutsuzluk ortalamaları arasında fark olmadığına dair H_0 yokluk hipotezleri RED edilmiştir. Bu durumda hanehalkı gelir gruplarına göre orta seviyede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Fark tesadüften ileri gelmemektedir. Yine mutsuzluk algısı hanehalkı gelir gruplarının mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Hanehalkı gelirinin mutsuzluk üzerinde etkisi vardır.

3.5.5.1 Mutluluk/mutsuzluk algısı bakımından farklı hanehalkı gelir gruplarının belirlenmesi

H_0 Yokluk hipotezini RED ederek hanehalkı gelir gruplarının mutluluk ortalamaları arasında fark olduğuna karar verildiğine göre bir sonraki adımda hangi hanehalkı gelir grupları arasındaki farkın önemli veya önemsiz olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılarak sonuçlar Tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3.10: Hanehalkı gelir gruplarına göre mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutlu	0-1080 gelir	1081-1550 gelir	-5,47407*	,001	Önemli
		1551-2170 gelir	-6,11605*	,000	Önemli
		2171-3180 gelir	-9,93951*	,000	Önemli
		3181 + gelir	-13,47901*	,000	Önemli
	1081-1550 gelir	0-1080 gelir	5,47407*	,001	Önemli
		1551-2170 gelir	-,64198	,990	Önemsiz
		2171-3180 gelir	-4,46543*	,011	Önemli
		3181 + gelir	-8,00494*	,000	Önemli
	1551-2170 gelir	0-1080 gelir	6,11605*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	,64198	,990	Önemsiz
		2171-3180 gelir	-3,82346*	,046	Önemli
		3181 + gelir	-7,36296*	,000	Önemli
	2171-3180 gelir	0-1080 gelir	9,93951*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	4,46543*	,011	Önemli
		1551-2170 gelir	3,82346*	,046	Önemli
		3181 + gelir	-3,53951	,078	Önemsiz
	3181 + gelir	0-1080 gelir	13,47901*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	8,00494*	,000	Önemli
		1551-2170 gelir	7,36296*	,000	Önemli
		2171-3180 gelir	3,53951	,078	Önemsiz

Tablo 3.10'da hanehalkı gelir gruplarına göre mutluluk ortalamaları karşılaştırıldığında hanehalkı geliri 0-1080 TL olanlar ile hanehalkı geliri 1081-1550 TL olan, hanehalkı geliri 1551-2710 TL olan, 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Hanehalkı geliri 1080 TL ve altında olanlar 1081 TL ve üstünde olanlara göre daha az mutlu oldukları söylenebilir. Hanehalkı geliri hanede bulunanların ihtiyaçlarının yerine

getirilmesinde, istek ve arzularına kavuşmalarında önemli bir etken olduğu için mutluluk duygusunu doğrudan etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Hanehalkı gelir seviyesi 1081-1550 TL olan ile hanehalkı geliri 1551-2170 TL olanların mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu iki grubun gelir seviyesi bir birine yakın olduğu ve ortalama bir gelir seviyesi olduğu için ekonomik olarak fazla bir farklılık arz etmemektedir, bu da mutluluk algılarına yansımış ve mutluluk ortalamaları arasındaki fark önemsiz çıkmıştır. Hanehalkı gelir seviyesi 1081-1550 TL olan ile hanehalkı gelir seviyesi 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Hanehalkı geliri 1081-1550 TL olanların, diğer iki gruba göre daha az mutluluğa sahip oldukları söylenebilir.

Yine Tablo 3.10’da hanehalkı geliri 1551-2170 TL olanların mutluluk ortalamaları ile 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutluluk ortalamaları arasındaki farkın istatistik olarak önemli olduğu görülmektedir. Benzer şekilde ekonomik geliri düşük olan grup yüksek olan gruplara göre daha az mutluluk ortalamasına sahiptir denilebilir.

Hanehalkı geliri 2171-3180 TL olanların mutluluk ortalaması ile hanehalkı geliri 3181 TL üstü olanların mutluluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Ekonomik olarak üst gruplara doğru çıktıkça ve gelirin ihtiyacı karşıladıktan sonraki artışının mutluluğa katkısı da azalmaktadır. Bu sebeple mutluluk duyguları da bu iki grupta bir birine yakındır.

Tablo 3.11: Hanehalkı gelir seviyesine göre mutluluk ortalaması yakın olan gruplar.

Gelir grupları	N	$\alpha = 0.05$ seviyesinde birbirine yakın alt gruplar		
		1	2	3
0-1080 gelir	81	56,80		
1081-1550 gelir	81		62,27	
1551-2170 gelir	81		62,92	
2171-3180 gelir	81			66,74
3181 + gelir	81			70,28

Tablo 3.11’de Tukay testinde mutluluk ortalamaları bakımından $\alpha=0.05$ güven aralığında hanehalkı geliri bir birine yakın olan gruplar görülmektedir. Buna göre gelirleri bir birine yakın olan grupların mutluluk algıları da yakınlaşmaktadır.

Gelirleri uzaklaştıkça mutlulukları da uzaklaşmaktadır. Bu da gelirle mutluluğun beraber aynı yönde değiştiğini göstermektedir.

Orta derecede mutluluğa ait H_0 yokluk hipotezini Tablo 3.9’da RED edilerek hanehalkı gelir gruplarının orta derecede mutluluk ortalamaları arasında fark olduğuna karar verildiğine göre ikinci adımda hangi hanehalkı gelir grupları arasındaki farkın önemli veya önemsiz olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılarak sonuçlar Tablo 3.12’de verilmiştir.

Tablo 3.12: Hanehalkı gelir gruplarına göre orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutluluk durumu	(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Orta Mutlu	0-1080 gelir	1081-1550 gelir	,72099	,969	Önemsiz
		1551-2170 gelir	,04444	1,000	Önemsiz
		2171-3180 gelir	1,72469	,544	Önemsiz
		3181 + gelir	4,01605*	,004	Önemli
	1081-1550 gelir	0-1080 gelir	-,72099	,969	Önemsiz
		1551-2170 gelir	-,67654	,975	Önemsiz
		2171-3180 gelir	1,00370	,901	Önemsiz
		3181 + gelir	3,29506*	,030	Önemli
	1551-2170 gelir	0-1080 gelir	-,04444	1,000	Önemsiz
		1081-1550 gelir	,67654	,975	Önemsiz
		2171-3180 gelir	1,68025	,570	Önemsiz
		3181 + gelir	3,97160*	,004	Önemli
	2171-3180 gelir	0-1080 gelir	-1,72469	,544	Önemsiz
		1081-1550 gelir	-1,00370	,901	Önemsiz
		1551-2170 gelir	-1,68025	,570	Önemsiz
		3181 + gelir	2,29136	,253	Önemsiz
	3181 + gelir	0-1080 gelir	-4,01605*	,004	Önemli
		1081-1550 gelir	-3,29506*	,030	Önemli
		1551-2170 gelir	-3,97160*	,004	Önemli
		2171-3180 gelir	-2,29136	,253	Önemsiz

Tablo 3.12 incelendiğinde dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Orta derecede mutluluk algısı mutluluk ile mutsuzluk arasında bir geçiş duygusu olduğu için hanehalkı gelirinin bu duygu algısında fazla bir belirleyiciliği yoktur. Sadece hanehalkı geliri 3181 TL üstü olanlar hanehalkı geliri 0-1080 TL olan, 1081-1550 TL olan ve 1551-2170 TL olanların orta derecede mutluluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Diğer bütün gelir gruplarının orta derecede mutluluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz çıkmıştır. Aradaki fark tesadüften ileri gelmektedir, gelire bağlı değildir.

Tablo 3.13: Hanehalkı gelir seviyesine göre orta derecede mutluluk ortalaması yakın olan gruplar.

Gelir	N	$\alpha = 0.05$ seviyesinde birbirine yakın alt gruplar	
		1	2
3181 + gelir	81	24,49	
2171-3180 gelir	81	26,78	26,78
1081-1550 gelir	81		27,78
1551-2170 gelir	81		28,46
0-1080 gelir	81		28,50

Tablo 3.13’de Tukay testinde hanehalkı gelir gruplarının orta derecede mutluluk ortalamaları bakımından $\alpha=0.05$ hata payı ile hanehalkı geliri bir birine yakın olan gruplar görülmektedir. Buna göre gelirleri bir birine yakın olan grupların orta mutluluk algıları da yakınlaşmaktadır. Gelirleri uzaklaştıkça mutlulukları da uzaklaşmaktadır. Bu da gelire mutluluğun beraber aynı yönde değiştiğini göstermektedir.

Hanehalkı gelir gruplarının mutluluk ortalamaları incelendiğinde, gelirin mutluluk üzerine etkisinin olduğu belirlenmişti. Hanehalkının geliri arttıkça mutluluk da artmaktaydı Son olarak, mutsuzluk duygusu üzerine hanehalkı gelirinin bir etkisinin olup olmadığı araştırılacaktır. Tablo 3.9’da hanehalkı gelir gruplarının mutsuzluk ortalamaları arasındaki farka ait H_0 yokluk hipotezi RED edilmiş ve gelir gruplarının mutsuzluk ortalamaları bakımından aralarındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştu. Bu aşamada mutsuzluk ortalaması bakımından farklı olan hanehalkı gelir gruplarının tespiti için Tablo 3.14 hazırlanmıştır.

Tablo 3.14: Hanehalkı gelir gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları bakımından farklı grupların belirlenmesi.

Mutsuzluk durumu	(I) Gelir	(J) Gelir	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0
Mutsuzluk	0-1080 gelir	1081-1550 gelir	4,74815*	,000	Önemli
		1551-2170 gelir	6,07654*	,000	Önemli
		2171-3180 gelir	8,22346*	,000	Önemli
		3181 + gelir	9,40137*	,000	Önemli
	1081-1550 gelir	0-1080 gelir	-4,74815*	,000	Önemli
		1551-2170 gelir	1,32840	,181	Önemsiz
		2171-3180 gelir	3,47531*	,000	Önemli
		3181 + gelir	4,65323*	,000	Önemli
	1551-2170 gelir	0-1080 gelir	-6,07654*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	-1,32840	,181	Önemsiz
		2171-3180 gelir	2,14691*	,004	Önemli
		3181 + gelir	3,32483*	,000	Önemli
	2171-3180 gelir	0-1080 gelir	-8,22346*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	-3,47531*	,000	Önemli
		1551-2170 gelir	-2,14691*	,004	Önemli
		3181 + gelir	1,17792	,294	Önemsiz
	3181 + gelir	0-1080 gelir	-9,40137*	,000	Önemli
		1081-1550 gelir	-4,65323*	,000	Önemli
		1551-2170 gelir	-3,32483*	,000	Önemli
		2171-3180 gelir	-1,17792	,294	Önemsiz

Tablo 3.14’de hanehalkı gelir gruplarına göre mutsuzluk ortalamaları karşılaştırıldığında hanehalkı geliri 0-1080 TL olanlar ile hanehalkı geliri 1081-1550 TL olan, hanehalkı geliri 1551-2710 TL olan, 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemlidir. Hanehalkı geliri 1080 TL ve altında olanlar 1081 TL ve üstünde olanlara göre daha fazla mutsuz oldukları söylenebilir. Hanehalkı geliri hanede bulunanların ihtiyaçlarının yerine getirilmesinde, istek ve arzularına kavuşmalarında önemli bir etken olduğu için ihtiyaçlar karşılanamadığı durumda mutsuzluk hissi belirlemektedir.

Hanehalkı gelir seviyesi 1081-1550 TL olan ile hanehalkı geliri 1551-2170 TL olanların mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu iki grubun gelir seviyesi bir birine yakın ve ortalama bir gelir

seviyesine sahip olduğu için ekonomik olarak fazla bir farklılık arz etmemektedir. Bu durum mutsuzluk algılarına yansımış ve mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark önemsiz çıkmıştır. Hanehalkı gelir seviyesi 1081-1550 TL olan ile hanehalkı gelir seviyesi 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutsuzluk ortalamaları arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. Hanehalkı geliri 1081-1550 TL olanların, diğer iki gruba göre daha fazla mutsuzluğa sahip oldukları hükmüne varılır.

Yine Tablo 3.14’de hanehalkı geliri 1551-2170 TL olanların mutsuzluk ortalamaları ile 2171-3180 TL olan ve 3181 TL üstü olanların mutsuzluk ortalamaları arasındaki farkın istatistik olarak önemli olduğu görülmektedir. Benzer şekilde ekonomik geliri düşük olan grup yüksek olan gruplara göre daha fazla mutsuzluk ortalamasına sahip olduğu söylenebilir.

Hanehalkı geliri 2171-3180 TL olanların mutsuzluk ortalaması ile hanehalkı geliri 3181 TL üstü olanların mutluluk ortalaması arasındaki fark istatistik olarak önemsiz bulunmuştur. Bu iki grup geliri arttıkça gelire bağlı olarak ihtiyaçların karşılanması da artmaktadır. Bu sebeple ekonomik olarak üst gruplara doğru çıktıkça mutsuzluk da azalmaktadır. Gelir seviyeleri yakın olduğu için mutsuzluk seviyeleri de istatistik olarak aynı bulunmuştur.

Tablo 3.15: Hanehalkı gelir seviyesine göre mutsuzluk ortalaması yakın olan gruplar.

Gelir	N	$\alpha = 0.05$ seviyesinde birbirine yakın alt gruplar		
		1	2	3
3181 + gelir	80	5,28		
2171-3180 gelir	81	6,46		
1551-2170 gelir	81		8,61	
1081-1550 gelir	81		9,94	
0-1080 gelir	81			14,69

Mutsuzluk ortalamaları karşılaştırıldıklarında Tablo 3.15’deTukay testinde mutsuzluk ortalamaları bakımından $\alpha=0.05$ hata payı ile hanehalkı geliri bir birine yakın olan gruplar görülmektedir. Buna göre gelirleri bir birine yakın olan grupların mutsuzluk algıları da yakınlaşmaktadır. Gelirleri uzaklaştıkça mutsuzlukları da

uzaklaşmaktadır. Bu da gelirle mutsuzluğun beraber aynı yönde değiştiğini göstermektedir.

3.5.6 Cinsiyetlere Göre Bireylerin Mutluluk Kaynağı Olan Değerler

Buraya kadar olan bölümde mutluluğun demo Şekil ve ekonomik değişkenlere göre değişimi incelenmiştir. Bu alt bölümde cinsiyetlere göre mutluluğun kaynağı irdelenecektir. Erkek ve kadının duygu dünyalarının, ayrı olduğu düşünülecek olursa yaşamlarında kendilerini mutlu eden değerlerin de farklı olduğu düşünülebilir. Acaba bu farklılıklar istatistik olarak önemli midir? Bir anlam ifade ediyor mu? Bu sorulara cevap aranacaktır.

TÜİK tarafından yapılan anket çalışmasında erkek ve kadınlara mutluluk kaynağı olan değerler sorulmuş ve sonuçları “Başarı, İş, Sağlık, Sevgi, Para ve Diğer” başlıkları altında yayınlanmıştır. Tez çalışmasında TÜİK’in verileri iller itibariyle cinsiyetlere göre SPSS İstatistik Paket Programında girilerek istatistik analizler yapılmıştır.

Tablo 3.16'da cinsiyetlere göre ve Türkiye genelinde bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler ve bu değerlerin oranlarının ortalamaları, t testi sonuçları, t değerine karşılık gelen önemlilik seviyesi (ihtimali) ve bu ihtimale karşılık gelen $\alpha = 0.05$ seviyesinde H_0 hipotezinin “KABUL” veya “RED” durumu verilmiştir. İlk bakışta cinsiyetlere göre mutluluk kaynağı olan değerlerin ortalamaları arasında fark olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların cinsiyete göre önemli olup olmadığına karar verebilmek için erkek ve kadın ayrımında iki grubun karşılaştırmasında t testi sonuçları belirleyecektir.

H_0 : Erkek ve kadınların mutluluk kaynağı olan değerlerin ortalamaları arasında fark yoktur. Fark tesadüften ileri gelmektedir ve cinsiyete göre değişmemektedir.

H_1 : Erkek ve kadınların mutluluk kaynağı olan değerlerin ortalamaları arasında fark vardır. İstatistik olarak fark önemlidir ve mutluluk kaynağı değerler cinsiyete göre değişmektedir.

Tablo 3.16: Cinsiyetlere göre mutluluk kaynağı olan değerlerin karşılaştırılması.

Cinsiyete Göre Mutluluk Kaynağı Olan Değerler		N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamalar arası fark	T değeri	Önemlilik Seviyesi (İhtimali)	$\alpha = 0.05$ seviyesi nde H_0
Başarı	Erkek	81	10,6531	3,09294				
	Kadın	81	4,8753	1,70283	5,77778	14,728	0.000	RED
	Toplam	162	7,7642	3,81992				
İş	Erkek	81	3,9358	2,37941				
	Kadın	81	1,4457	,98133	2,49012	8,707	0.000	RED
	Toplam	162	2,6907	2,20262				
Sağlık	Erkek	81	64,5321	8,34068				
	Kadın	81	72,0617	6,29731	-7,52963	-6,484	0.000	RED
	Toplam	162	68,2969	8,27854				
Sevgi	Erkek	81	13,7457	4,31723				
	Kadın	81	17,2111	5,03043	-3.46543	-4,705	0.000	RED
	Toplam	162	15,4784	4,98562				
Para	Erkek	81	5,1309	1,48901				
	Kadın	81	3,1407	1,31432	1,99012	9,018	0.000	RED
	Toplam	162	4,1358	1,71940				
Diğer	Erkek	81	2,0375	1,83395				
	Kadın	81	1,3192	1,27931	0.74108	2,983	0.003	RED
	Toplam	162	1,6414	1,62120				

Tablo 3.16’da görüldüğü gibi bütün H_0 yokluk hipotezleri RED olmuştur. Bu sonuçlara göre cinsiyet ayrımında bireyin mutluluk kaynağı olan değerler erkek veya kadın olmasına göre değişmektedir. Erkeklerin mutluluk kaynağı olan değerlerin ortalaması bakımından kadınlara göre mutluluğu “başarı, iş ve para” da bulmaktadır. Kadınlar ise mutluluğu erkeklere göre “sağlık ve sevgi” de bulmaktadır. Bu sonuçlardan; kadınları manevi değerleri daha çok önemseydiği, erkeklerin için maddi, parasal değerleri daha çok önemseydiği yargısı çıkartılabilir. Mutluluk kaynaklarından “diğer” adı altındaki değişkenin tam olarak neyi kast ettiği belli olmadığı için herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomi biliminin iki boyutu vardır. Birisi finans, sayısal değerler boyutu diğeri sosyal boyuttur. Bütün bilimler gibi ekonomi bilimi de insanın mutluluğu, refahı ve yaşantısını iyileştirmeyi amaç edinmiştir ve bunun için de fikirler üretir. Yaşam kalitesine etki eden faktörlerin başında ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede gelir ve barınma gelmektedir.

Türkiye şartlarında cinsiyete göre bakıldığında kadın ve erkeklerin “çok mutlu” olma duygusu birbiriyle aynıdır buna karşılık “mutlu”, “orta mutlu”, “mutsuz” ve “çok mutsuzluk” duygusu bakımından cinsiyete göre farklılık olduğu ortaya çıkmış ve erkeklerin kadınlara göre daha az mutlu ve daha çok mutsuz oldukları görülmektedir. Erkek egemen bir toplumda erkeklerin mutsuz olması egemen olmanın, hâkim olmanın mutlu olmaya yetmediğini göstermektedir. Ama bir başka açıdan da aile reisi olmanın getirdiği geçim derdi ve ailenin sorumluluğu da erkeğin tedirgin ve mutsuz olmasına sebep olabileceği düşünülebilir. Bunların dışında başka sebepler de mutlaka vardır, bu sebeplerin araştırılması sosyoloji ve psikoloji biliminin alanına girmektedir. Benzer şekilde Ayten (2012-116) kitabında kadınların hem yaşam memnuniyet düzeyinin hem de depresyon eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Cinsiyet faktörüne göre mutluluk duygusu sorgulaması daha da detaylandırılarak medeni durumun bireylerin mutluluğunun üzerine etkisi incelendiğinde hem cinsiyetin hem de evli veya bekâr olmanın mutluluğa etkisinin olduğu görülmüştür. Buna göre erkek ve kadınlarda evli olanların bekar olanlara göre daha mutlu olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Seligman da (2007:62) evliliğin mutlulukla güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde yukarıda literatürde verildiği üzere yapılan araştırmalarda, evli erkek ve kadının evli olmayanlara (hiç evlenmemiş, boşanmış, ayrı yaşıyor) göre daha mutlu olduğu

bulgulanmıştır. Yuva kurma, üreme dürtüsü ve çocuk sahibi olma canlıların doğasında ve yaradılış gayesinde vardır. Bununla birlikte sosyal bir varlık olan insanda evli olmanın; paylaşım, sorumluluk ve güven gibi duyguları geliştirmesinin mutluluğun üzerine etkisi ile açıklanabilir.

Eğitim, bireyin bilinçlenmesinde, algısının yükselmesinde ve sosyal statüsünde olumlu etki yapan faktörlerden en önemlilerinden bir tanesidir. Eğitimin bireyin iç dünyasında, mutluluk duygusunda etkisi araştırılmış ve eğitim seviyesinin mutluluğun üzerine etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyelerine göre incelendiğinde Türkiye’de yüksekokul bitirenler ilkököl ve ortaokul bitirenlere oranla daha mutludurlar. İlkokul ve ortaokul bitirenlerin eğitim seviyeleri birbirine yakın olduğu için mutluluk ortalamaları arasında da fark olmadığı görülmüştür. Yine yüksekokul ile lise bitirenlerin de mutluluk duyguları arasında farklılık olmadığı anlaşılmaktadır. Peder ve Schmidt (2009)’da “Avrupa’da Mutluluk: Ülkeler arası subjektif refahın belirleyicileri” konulu makalelerinde ilköğretim üstü eğitim alanlarda özellikle üçüncü derecede eğitim alanların önemli derecede yüksek memnuniyet duyduğu sonucuna varmışlardır. Eğitim seviyesinin mutluluk algısı üzerinde önemli faktörlerden bir tanesi olduğu analitik olarak söylenebilir.

İnsanın hangi yaşta kendini nasıl hissettiği, yaşla birlikte duygu dünyasının nasıl etkilendiği araştırmacıların her zaman ilgi konusu olmuştur. Bu soruya cevap aramak için TÜİK yaşam memnuniyeti anketinde yaş seviye gruplarına göre mutluluk duygularını sormuştur. Önceki bölümde kurulan hipotezler ve yapılan istatistik analizde yaşın mutluluk üzerine etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşla birlikte mutluluk/mutsuzluk dereceleri de değişim göstermektedir. Bu duruma göre 18-24 yaş grubu en mutlu görünen kesim, orta yaş olan 35-44 ve 45-54 yaş grubu mutluluğu en düşük seviyede olanlardır. 65 yaş üstü olanlar da gençler gibi en mutlu olan kesim olarak görünmektedir. Buna mukabil 25 ve 54 yaş arası en mutsuz kesim olduğu söylenebilir.

Ekonomik ve finansal bir faktör olan gelirin birey mutluluğu üzerine etkisinin olup olmadığı ve bu etkinin ne seviyeye kadar olduğu araştırılmış ve Tablo 3.9’da sunulmuştu. Yapılan analize sonucunda gelire göre mutluluk duygusunun değiştiğini, gelirin birey mutluluğuna etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Gelir arttıkça mutluluk düzeyi de artış göstermektedir. Ancak hanehalkı gelir seviyesi 2171-3181 TL olan ile 3181 ve üstü TL olan grupların mutluluk ortalamaları arasındaki fark önemsiz çıkmış

gelirin bu seviyeden sonra mutluluğa etkisi olmadığı görülmüştür. Doğal ihtiyaçların karşılanana kadar bireyin maddi sıkıntısı mutluluğunu doğrudan etkilemektedir. Doğal ihtiyaçların karşılandığı noktadan sonraki gelir mutluluğa artı bir katkı sağlamamakta ve hatta bazı zaman kişide tatmin üstü boşluğa düşme denen sendromun yaşanmasına sebep olmaktadır. Hanehalkı gelir grupları birbirine yaklaştıkça mutluluk algılarının da birbirine yaklaşmakta olduğu görülmektedir. Gelir ve mutluluk ilişkisi bağlamında Easterline, gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ülkeleri olmak üzere toplam 37 ülkede yaşam memnuniyetini ve kişi başına GSYİH büyüme hızlarını karşılaştırmıştır. Easterline'nin çalışmasında kişi başına GSYİH büyüme hızının artışı her ülkede yaşam memnuniyetine aynı etkiyi yapmamaktadır. Örneğin Türkiye ve Belçika'da kişi başına GSYİH büyüme hızı aynı olmasına rağmen Türkiye'de yaşam memnuniyetinin Belçika'ya göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan gelirin mutluluğa sürekli artan katkısı olduğunu söylemenin mümkün olmadığı sonucu çıkmaktadır.

Başarı, iş, sağlık, sevgi, para gibi değerlerin cinsiyete göre mutluluğa etkisi olup olmadığı erkek ve kadına göre hangi değerlerin daha önemli olduğu araştırılmıştır. Yapılan istatistik analiz sonucu Tablo 3.16 incelendiğinde cinsiyete göre mutluluk kaynaklarının değişim gösterdiği erkeklerin mutluluk sebebi olarak "başarı, iş ve parayı" daha önde tuttuğu, kadınların ise mutlu olmak için "sağlık ve sevgiye" değer verdikleri ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de kadınların daha duygusal ve daha manevi hassasiyette olduğu, erkeklerin ise daha realist ve maddi unsurları benimsediği söylenebilir.

İstatistiksel analizler sonucu yapılan istatistik analizler sonucunda mutluluk algısı; ülkenin genel yaşam koşullarının, makroekonomik büyüklükle beraber aynı zamanda gelirin adaletli dağılması, ülke gelirinin bireye yansımalarının dolayısıyla bireysel gelirin, cinsiyetin, eğitim seviyesinin, yaşın, sağlık durumunun, medeni durumun ve benzeri sosyo-ekonomik şartların tek tek veya kolektif etkisi altında olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acaboğa, A. (2007). Din - Mutluluk İlişkisi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Akarsu, B. (1997). *Mutluluk Ahlakı*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Aristoteles, (2014). *Aristoteles Nikhomakhos'a Etik*, (F. Akderin, Çev.) İstanbul: Say Yayıncılık.
- Alkış, S. (2007). Coğrafya Eğitiminde Yükselen Paradigma: Sürdürülebilir bir dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 15.
- Altıntaş, H. (1999). *İslam Ahlakı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altunöz, U. ve Altunöz, H. (2016). *Davranışsal Ekonomi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Aydemir, R. E. (2008), Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun 19 Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Ayten, A. (2014). *Psikoloji ve Mutluluk Yolu Erdeme Dönüş*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bahadır, A. (2002). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bilmen, Ö. N. (1985). *Büyük İslam İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Chow, H. P. H. (2005). Life Satisfaction among University Students in a Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150.
- Clark, A. E., Oswald, A. J. (1994). Unhappiness and Unemployment. *The Economic Journal*, 104, 648-659
- Çirkin, Z., Göksel, T. (2016), Mutluluk ve Gelir. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 375-400.

- Demirkıran, S. (2012). Yaşam Kalitesi ve Sağlık Çalışanları. Beykent Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Di Tella, R., MacCulloch, R.J., Oswald, A. (2001). The Macroeconomics of Happiness. *Warwick Economic Research Papers*, 615.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *American Psychological association bulletin*, 95(3).
- Dockery, A. M. (2003). Happiness, Life Satisfaction and the Role of Work: Evidence from Two Australian Surveys, Paper Presented at 10th National Conference on Unemployment, Newcastle. <http://www.melbourneinstitute.com/hilda/Biblio/wp/Dockery11.pdf>
- Dumludağ, Ö. (2011). Mutluluk ve İktisadi Parametreler Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Easterlin, R.A. (1974). “Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence”, David, Paul Allan ve Melvin Warren Reder (Ed.), *Nations and Households in Economic Growth New York: Academic Press*, 70-125.
- Easterlin, R.A. (2013). “Happiness, Growth, and Public Policy” *IZA Discussion Paper*, 7234 [www. http://repec.iza.org/dp7234.pdf](http://repec.iza.org/dp7234.pdf) Erişim Tarihi:23.02.2015
- Edisan, Z., Kadioğlu, F. (2013). “Yaşam Kalitesi Kavramının Antik Dönemdeki Öncülleri” *Lokman Hekim Journal*, 3 (3),
- Eser, R., Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (1), 287-321
- Frey, B.S., Stutzer, A.(2002). The Economics of Happiness. *World Economics*,3(1),
- Fromm, E. (1999). *Erdem ve mutluluk* (A. Yörükhan, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- General Social Survey, (GSS). <http://gss.norc.org>. Erişim Tarihi: 15.05.2016
- Gökberk, M. (1996). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Gökdemir, Ö., Öztürk, M. (2013). *Fayda, Sosyal Seçim ve Mutluluk, İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar*, Devrim Dumludağ, Özge Gökdemir, Levent Neysse ve Ester Ruben (Ed.), Ankara: İmge Kitapevi.

Hayo, B., Seifert, W. (2003). Subjective Economic Well-Being in Eastern Europe. *Journal Of Economic Psyvhology*, 24,329-348.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55c50bd92e3fb1.60717644, (Erişim Tarihi 10.12.2015).

Işık, K., Meriç, M. (2010). Hayatın Kalitesi Kavramı Felsefik Temelleri; Aristo, Bentham ve Nordenfelt. *Ege akademik Bakış 10(1)*, 421-434.

İmam Gazali, (1979). *Kimya-yı Saadet*, (F. Meyan Çev.). İstanbul: Bedir Yayınevi.

Myers, D. G., Diener, E. (1995). Who is Happy. *Psychological Science*, 6 (1): 10-17.

Oktik, N. (2004). *Huzur Evinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi Muğla Örneği*, Muğla: Muğla Üniversitesi.

Önder, İ. (1991). *İktisat Psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 34, 178-187.

Özgen, M. K. (1997). *Farabi'de Mutluluk ve Ahlak İlişkisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.

Peder, J. Schmidt. T.D. (2009). Happiness in Europe: Cross-Country Differences in the Determinants of Sunjective Well-Being, *IZA, Siscussion Paper* No:4538.

Peiro, P. (2002). Happiness, Satisfaction and Socioeconomic Conditions: Some International Evidence. *WP-Ec Working Paper*, 21

Peterson, C. Park, N. ve M. E. P. Seligman (2005). Orientationsto Happinessand Life Satisfaction: The Full Life versus the Empty Life, *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41.

Russel, B. (2003). *Mutluluk Yolu*, (N. Özyürek, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

Seligman, Martin E. P. (2007). *Gerçek Mutluluk: Kalıcı Doyum Potansiyelinizi Gerçekleştirmek İçin Yeni Olumlu Psikolojinin Kullanılması*. (S. K. Akbaş, Çev) Ankara: HYB Yayıncılık.

- Selim, S. (2012). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Bireysel Yaşam Tatmini ve Mutluluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Smith, A. (2011). *Milletlerin Zenginliği*, (H. Derin, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Stevenson, B. Wolfers, J. (2008). Economic Growth and Subjective Well-Being Reassessing the Easterlin Paradox, *Brokings Papers on Economic Activity*.
- Şeker, M. (2010). *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması*. İstanbul Ticaret Odası. İstanbul.
- Şeniğne, B. (2011). Rasyonelite Kavramına Deneysel ve Davranışsal İktisat Bağlamında Yeni Bir Bakış Açısı: Nöroiktisat. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tağmat, T. S. (2007). Mimarlık ve Yaşam Kalitei: Avrupa'da Kentsel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları. *Mimarlık Dergisi* 335 Ankara.
- Tiliouine, H. (2008). Measuring Satisfaction with Religiosity and Its Contribution to the Personal Well-Being Index in a Muslim Sample. *Applied Research Quality Life* 4.
- Toros, A. Ulusoy, M. ve Ergöçmen, B., (1997). Ulusal Çevre Eylem Planı, Nüfus Ve Çevre, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/cevre/eylempla/torosa.pdf>
- Tucker, K.L., Ozer, D.J. Lyubomirsky, S., Boehm, J.K. (2006). Testing for Measurement Invariance in the Satisfaction with Life Scale: A Comparison of Russians and North Americans, *Social Indicators Research*, 78(2), 341-360.
- TÜİK, (2013). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Veenhoven, R. Dumludağ, D. (2015), İktisat ve Mutluluk. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 58,
- Veenhoven, R. (1996), *The Study of Life Satisfaction* SARIS, W. E. (Ed).
- Veenhoven, R. (2000). The Four Qualities of Life, Ordering Concepts and Measures of the Good Life, *Journal of Happiness Studies* 1, 1-39,

Yıldız, H. (1997). Kur'an'da Mutluluk, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yurcu, G. (2014). Konaklama İşletmelerinde Çalışanların Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının İş Doyumu ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi, Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad Soyad : Aydın YILMAZ
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri / Tarihi : ANKARA/BEYPAZARI 01.01.1970
Medeni Hali : Evli
Adres : Ata mah. 1085 Sok. No:2/4 ÇANKAYA/ANKARA
İletişim : 0 530 445 57 18
E-Mail : Aydinyilmaz0638@gmail.com

EĞİTİM

Lise : Beypazarı Endüstri Meslek Lisesi
Önlisans : Ankara Üniversitesi- 1989
Lisans : Anadolu Üniversitesi-1997
Yüksek Lisans : Türk Hava Kurumu Üniversitesi –SBE-2017

MESLEKİ DENEYİM

1990 - 1993 : Milli Eğitim Bakanlığı / Ankara-Öğretmen
1993 -2017 : Türkiye İstatistik Kurumu

YABANCI DİL

İngilizce